

Till statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet

Genom beslut den 16 december 1999 bemyndigade regeringen chefen för Utbildningsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att utreda förutsättningarna för att öka antalet studenter från andra länder, särskilt utanför EES-området, vid Sveriges universitet och högskolor. Med stöd av detta bemyndigande förordnade departementschefen den 1 februari 2000

högskolerådet Gunnel Stenqvist som särskild utredare och i juli 2000 som huvudsekreterare Lennart Stähle, Högskoleverket.

Nita Molander, Högskoleverket, har, liksom Göran Melin Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) och Annika Åkerblom, Södertörns högskola under olika perioder på deltid bistått utredningen som sekreterare.

Till utredningen har sedan den 28 mars 2000 varit knuten en referensgrupp i vilken har ingått förbundsdirektören Bert Fredriksson, Sveriges universitetslärarförbund, utredningsansvarige Torbjörn Fredriksson, Invest in Sweden Agency (entledigad den 6 juni 2000) och ersatt av utredningsansvarige Anders Linnhag, rektorn Ingegerd Palmér, Luleå tekniska universitet, enhetschefen Ulla Rylander, Svenska institutet, verkställande direktören Roger Svensson (STINT), dåvarande vice ordföranden i Sveriges Förenade Studentkårer Susanne Svensson samt programansvarige Ulf Öhlund, Högskoleverket.

Alicia Ormazábal, Kommittéservice har assisterat utredningen.

Vi överlämnar härmed betänkandet Advantage Sweden (SOU 2000:92). Med detta är uppdraget slutfört.

Stockholm i oktober 2000

Gunnel Stenqvist

Lennart Stähle

Innehåll

Sammanfattning	9
1 Utredningens uppdrag och arbete	15
1.1 Utredningens uppdrag.....	15
1.2 Avgränsningar och utvidgning.....	15
1.3 Utredningens arbete.....	16
1.4 Disposition	18
2 En global utbildningsmarknad	19
2.1 Bakgrund.....	19
2.2 Definitioner	20
2.3 Studentutbyte och studentmobilitet	21
2.4 Utbildningens globalisering.....	23
2.5 Utvecklingen i några länder.....	26
2.5.1 Norden.....	26
2.5.2 Europa.....	30
2.5.3 Australien.....	39
2.5.4 USA	40
2.6 Sammanfattande kommentar.....	41
3 Sveriges nuvarande ställning på den globala utbildningsmarknaden	43
3.1 Inledning.....	43
3.2 Svenska studenter i utlandet.....	44
3.3 Utländska studenter i Sverige.....	46
3.3.1 Utländska doktorander.....	49
3.3.2 Mötet med Sverige.....	50
3.4 Information om svensk utbildning och forskning i utlandet.....	52
3.4.1 Universitetens och högskolornas information	52
3.4.2 Svenska Institutet	53

3.5	Svenska lärosätens utbildningsaktiviteter utanför Sverige.....	55
3.6	Stipendier.....	56
3.7	Utbildningsmäklare.....	59
3.8	Sammanfattande kommentar.....	60
4	Åtgärder för att öka antalet utländska studenter i Sverige	63
4.1	Inledning.....	63
4.1.1	Fördelar och nackdelar för Sverige i konkurrensen på den globala utbildningsmarknaden	64
4.1.2	Skäl för att rekrytera utländska studenter.....	66
4.2	Nationell strategi.....	69
4.2.1	Framtida gemensamma rekryteringsområden.....	72
4.3	Information och marknadsföring.....	76
4.4	Rekryteringsmål och statistik.....	79
4.5	Stipendier.....	82
4.6	Internationella forskarskolor och forskarutbildning.....	83
4.7	Fler program och kurser på engelska	84
4.8	Regler för behörighet och tillgodoräknande	86
4.9	Internationell mastersexamen	89
4.10	Gästlärare.....	92
4.11	Stärkande av svenska språket	93
4.12	Uppdragsutbildning.....	95
4.13	Regler för visum samt arbets- och uppehållstillstånd	98
4.14	Bostäder.....	100
5	Kostnader, finansiering samt frågan om avgiftsbeläggning	101
5.1	Inledning.....	101
5.2	Inga kostnadskrävande åtgärder (alternativ 1).....	103
5.3	Bibehållande av avgiftsfria studier (alternativ 2).....	104
5.3.1	Inledning.....	104
5.3.2	Förslag ang. grundläggande utbildning (enl. alt. 2).....	105
5.3.3	Förslag ang. forskarutbildning.....	107
5.3.4	Slutsatser.....	108
5.4	Införande av avgifter för enskilda studenter från länder utanför EES-området (alternativ 3).....	109

5.4.1	Avgifternas storlek.....	111
5.4.2	Slutsatser.....	111
5.5	Kostnader för olika åtgärder och handlingslinjer samt finansiering	113

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiv	117
Bilaga 2	Svenska myndigheter och organisationer som utredningen har haft överläggningar med.....	121
Bilaga 3	Svenska Institutets Informationsmaterial.....	123
Bilaga 4	Litteraturlista	125

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningens uppdrag har varit att undersöka förutsättningarna för att öka antalet studenter från andra länder, särskilt utanför EES-området, vid Sveriges universitet och högskolor. I uppdraget ingick även att utreda frågan om att avgiftsbelägga utbildning för studenter utanför EES-området.

Skäl för ökat antal utländska studenter

Globaliseringen är en realitet och även den globala utbildningsmarknaden. Industriländer som Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Nederländerna, Australien och USA anser det strategiskt viktigt för näringsliv, utbildning/forskning, samhälle och kultur att öka rekryteringen av utländska studenter till den högre utbildningen. Dessa länder marknadsför aktivt högre utbildning till studenter från Asien, Latinamerika och Afrika.

Sverige har många fördelar och det finns många skäl också för oss att öka rekryteringen av utländska studenter och lärare. Det bör ske snarast annars riskerar svenskt arbetsliv och svensk utbildning att hamna på efterkälken.

Vår allt mer globaliserade värld präglas av gemensamma problem som kräver globala lösningar. Gemensamma insatser inom högre utbildning och forskning är angelägna.

Vidare ses utbildning mer och mer som en strategisk investering för att kunna utveckla och förstärka framtida förbindelser med personer, institutioner och företag i andra länder. Svenska företag är beroende av att rekrytera välutbildade medarbetare med internationell kompetens som har kännedom om andra marknader och förhållanden.

Utländska studenter vid svenska universitet och högskolor berikar genom sin närvaro studiemiljöerna vid de svenska lärosätena och bidrar till förståelsen av andra kulturer och är befrämjande för kvaliteten i utbildning och forskning.

Utländska studenter är en potentiell rekryteringsbas för fortsatt forskning och arbete i Sverige. Sverige behöver också fler högt utbildade för att trygga tillväxten i generationsskiftet.

Det är ett sätt att bistå utvecklingsländerna i deras arbete med att bygga upp den högre utbildningen.

Export av utbildning är en väsentlig inkomst för många länder.

Svensk högre utbildning håller en hög kvalitet och borde kunna vara intressant på den växande globala utbildningsmarknaden.

Goda förutsättningar

Sverige har goda förutsättningar att ta emot fler utländska studenter

Fördel Sverige

Sverige har många fördelar som vi borde kunna dra nytta av för att locka fler utländska studenter till vårt land.

Vi har en väl utbyggd högskola och ett allmänt gott rykte som utbildnings- och forskningsnation. Vi har några internationellt sett mycket starka forskningsprofiler. Vi delar ut Nobelpriset.

Vi är internationellt inriktade och befolkningen behärskar engelska bra.

Universitet och högskolor har stor erfarenhet av internationellt samarbete och ett relativt omfattande studentutbyte. Vi har många invandrare.

Svenska lärosäten har ett spännande och internationellt utbildningsutbud och tar väl hand om sina gäststudenter. Flera lärosäten har redan genom invandringen många studenter med utländsk bakgrund. De är intresserade av att ta emot fler utländska studenter - förutsatt att de tillförs resurser eller - i första hand - får ta ut avgifter.

Vi har en rad institutioner som bedriver informationsverksamhet utomlands.

Vi är bland världens främsta IT-nationer och har en god tillväxt och har flera välkända exportprodukter. Till detta kommer att vi är ett vackert land med en rik natur och ett stort kulturutbud.

Olika åtgärder behöver dock vidtas för att öka antalet studenter i första hand från länder utanför EES-området. Självfallet skall även fortsättningsvis studenter från Europa uppmuntras att

studera i Sverige men enl. direktiven gäller uppdraget i första hand rekrytering av studenter från länder utanför EES-området.

Förslag till ett 5-årigt åtgärdsprogram

En nationell strategi bör upprättas

Utbildningspolitiken bör bedrivas i ett större sammanhang och samverka med andra politikområden såsom t.ex. utrikes- handels-, bistånds- och miljöpolitik. Förverkligandet av den nationella strategin bör samordnas mellan ansvariga departement och myndigheter. Detta behövs för att få en starkare internationell genomslagskraft.

I den nationella strategin bör vissa regioner och ämnesområden utpekas som särskilt intressanta. Det är naturligt att vissa regioner t.ex. länderna i vårt närområde ges prioritet. Vidare bör ämnesområden där vi har en stark utbildning och forskning särskilt framhållas.

Fler attraktiva utbildningar på engelska

För att göra Sverige attraktivt som studieland måste fler intressanta utbildningar kunna erbjudas på engelska. För att stimulera detta bör ett särskilt stöd utgå

Internationell jämförbarhet

En särskild examen - internationell master - bör införas för studenter med treårig utländsk grundexamen. Utbildningen skall omfatta minst två terminer.

Det är viktigt att alla lärosäten har en generös och pragmatisk inställning till tillgodoräknande och erkännande av utländska utbildningar.

Det svenska språket måste värnas

Vi är ett litet land med ett litet språk. Bara Sverige kan värna om det svenska språket – högskolan har ett särskilt ansvar att bidra till det. Av rekryteringskäl måste dock utbildningar erbjudas på engelska. Samtidigt är det angeläget att insatser görs för att utbildning på svenska och i svenska språket för utländska studenter vid svenska lärosäten. Utbildning i svenska språket bör även förstärkas i länder av strategisk betydelse.

Studentbostadsbristen i storstadsområdena måste avhjälpas

Bristen på bostäder, särskilt i storstadsområdena, måste snarast få en lösning. Utan tillräckligt antal studentbostäder kommer det vara svårt att rekrytera fler utländska studenter.

Lättnader i regelverket

Reglerna för uppehållstillstånd för studenter och doktorander utanför EES-området bör ändras så att det är möjligt för dem att arbeta under terminstid. Vidare bör det vara möjligt att efter examen kunna stanna kvar för att arbeta i Sverige.

Ökade möjligheter till uppdragsutbildning

Bestämmelserna om uppdragsutbildning bör ändras. Universitet och högskolor bör kunna få möjlighet att sluta avtal om uppdragsutbildning med utländska myndigheter (motsvarande) eller internationella organisationer.

Fler gästlärare och doktorander

Antalet utländska gästlärare inom grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning bör öka. Resurser för detta bör avsättas.

Resurser för några internationella forskarskolor bör ställas till förfogande. Dessa bör omfatta ämnen som är intressanta ur

forsknings- och rekryteringsperspektiv för Sverige och av stort gemensamt internationellt intresse.

Information och marknadsföring

Svenska institutet bör få i uppdrag att tillsammans med universitet och högskolor ta fram en informations- och marknadsföringsstrategi för svensk högre utbildning. Berörda myndigheter bör därefter samverka för att förverkliga denna strategi. Vid exportsatsningar i utlandet bör marknadsföring av svensk högre utbildning och forskning ingå.

Extra resurser bör under en tid gå till universitet och högskolor samt Svenska institutet för marknadsföring av den svenska högskolan.

En ökning med 5 000 studenter på 5 år

Det övergripande målet för rekrytering av utländska studenter och doktorander bör vara att antalet utländska studenter skall öka med 1 000 per år under fem år. Därefter bör en utvärdering ske för fortsatta ställningstaganden.

Ökning av antalet stipendier

Antalet stipendier bör öka så att fler studenter från Östeuropa och utvecklingsländerna kan studera i Sverige. Stipendierna kan antingen omfatta bidrag till studieavgifter (om sådana införs) och/eller till uppehälle.

Kostnader och finansiering

Utredningen presenterar tre handlingslinjer. Dessa innebär för staten olika kostnadskonsekvenser.

1. **Avgiftsfriheten bibehålls** och **inga särskilda** för staten tillkommande kostnadskrävande **åtgärder vidtas**. Enligt detta alternativ bör åtminstone den nationella strategin upprättas. Detta alternativ innebär att inga resurser tillförs och avgifter inte tillåts. Det skulle innebära att svenska studenter trängdes undan. *Utredningen vill inte förorda detta alternativ*
2. **Avgiftsfriheten bibehålls.** För att inte tränga ut svenska studenter tillförs medel för nya utbildningsplatser. 1 000 nya platser/år i fem år kostar sammanlagt 250 milj. kr. Kostnaderna för stipendier (32 milj. kr.) samt marknadsföring och de övriga åtgärder som föreslagits uppgår till sammanlagt 275 milj. kr. under femårsperioden. En utgångspunkt är att minst lika många utländska studenter som dagens även fortsättningsvis skall studera i Sverige. Kostnaderna för detta alternativ 525 milj. kr.
3. **Avgifter får tas ut.** I detta fall behövs inga nya statliga medel för nya platser. Resurser behövs dock för stipendier som även inkluderar bidrag till avgifter (77 milj. kr.) samt resurser för marknadsföringsåtgärder m.m., sammanlagt 320 milj. kr. I framtiden bör det också innebära inkomster från ett antal utländska studenter motsvarande dagens.

Många länder tar ut avgifter för utländska studenter. USA uppskattar att bruttoinkomsten av de utländska studenternas närvaro i USA uppgår till omkring 12 miljarder dollar. Även för andra länder som Storbritannien och Australien är inkomster från utländska studenter närvaro betydande. Tyskland har valt fortsatt avgiftsfrihet.

Beträffande handlingslinjerna 2 och 3 avstår utredningen från att ta ställning men presenterar för- och nackdelar med de bägge alternativen. Vid valet mellan alternativen ställs en lång svensk utbildningspolitisk tradition – principen om avgiftsfrihet för den enskilda studenten – mot möjligheterna att tjäna pengar/hålla kostnader nere. Eftersom förslag till finansiering måste lämnas för åtgärder som innebär kostnadskonsekvenser kan avgiftsalternativet ses som ett förslag till finansiering av nya platser.

1 Utredningens uppdrag och arbete

1.1 Utredningens uppdrag

Mot bakgrund av att den högre utbildningen i Sverige blir alltmer beroende av internationella tendenser och att en global utbildningsmarknad har växt fram under de senaste åren beslöt regeringen i december 1999 (direktiven bifogas, bil.1) att tillkalla en särskild utredare. Utredaren fick i uppgift att undersöka förutsättningarna för att öka antalet studenter från andra länder, särskilt utanför EES-området, vid Sveriges universitet och högskolor. Vidare skulle utredaren studera hur det informeras om svensk utbildning i dessa länder. I uppdraget ingick även att kartlägga den internationella utvecklingen i fråga om avgiftsfinansiering av utbildning samt i vilken omfattning och på vilka grunder andra länder tar ut avgifter av utländska studenter. Slutligen skulle frågan om att avgiftsbelägga utbildning för studenter från länder utanför EES-området utredas.

1.2 Avgränsningar och utvidgning

Internationell studentmobilitet med ibland starka kommersiella inslag är ett av de framträdande dragen på den globala utbildningsmarknaden. Det är även viktigt att studera andra faktorer som har betydelse i sammanhanget som t.ex. förekomsten av utbildningsmäklare, etablering av campus i andra länder, virtuella universitet och distansutbildningar, samverkan mellan olika lärosäten inom olika utbildningar och frågor om erkännande. Utredningen kommer därför i den fortsatta diskussionen (kapitel 2) och i förslagen (kapitel 4) behandla dessa faktorer.

Utifrån direktiven och ovan nämnda faktorer kommer olika länders politik, strategier och mål för att rekrytera utländska studenter att belysas.

Utredningen behandlar inte förekomsten av alltmer rent affärs-
mässiga universitet eller framväxten av olika företags intern-
utbildningar som använder benämningen universitet. Dock vill
utredningen framhålla att dessa redan finns i Sverige och kommer
inom en snar förmodligen att öka i betydelse. Om individers
kompetensutveckling i framtiden i större utsträckning finansieras
genom kompetenskonton och kompetensförsäkringar kommer det
att innebära att företag och vinstdrivande organisationer blir allt
aktivare inom denna sektor. En fråga som även då måste bedömas
är om det skall vara möjligt för universitet och högskolor att delta i
denna konkurrens.

1.3 Utredningens arbete

Utredningens arbete har bestått i att samla in och analysera
material om den globala utbildningsmarknaden och aktuella
tendenser på denna. Den internationella studentmobiliteten har
studerats och utvecklingen i olika länder har uppmärksammat.
Särskilt intresse har ägnats åt formerna och motiven för avgifts-
finansiering. Utredningen har kartlagt hur utländska studenter
uppfattar sin utbildning i Sverige. Därvid har utredningen använt
sig av utvärderingar som har företagits vid universitet och hög-
skolor, men utländska studenter har även intervjuats om hur de ser
på sin vistelse i Sverige. I en enkät till universitetens och hög-
skolornas internationella kanslier och sammanträffande med
företrädare för dem har utredningen undersökt hur man ifrån
denna grupp uppfattar möjligheter för en ökad internationell
rekrytering av studenter. Vidare har universitet och högskolor i
östra Sverige tillfrågats om sina kontakter med lärosäten i de
baltiska staterna och det forna Sovjetunionen. Svaren på enkäterna
redovisas i den löpande texten. Sammanställning av svaren finns på
utredningens kansli.

Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forsk-
ning (STINT) anordnade i samråd med utredningen i mars 2000 en
konferens om internationella trender beträffande avgiftsfinan-
siering av högre utbildning. På uppdrag av STINT har dessutom
Commonwealth Higher Education Management Service genom-

fört en studie av utvecklingen i ett antal länder när det gäller avgifter för utländska studenter.

Utredningen har gjort studiebesök hos centrala myndigheter och organisationer i Storbritannien: Department for Education and Employment, British Council och Conference for Vice-Chancellors and Principals.

Vidare har tyska myndigheter och organisationer besökts: Bundesministerium für Bildung, Forschung und Technologie, Kultusministerkonferenz, och Deutscher Akademischer Austauschdienst.

Slutligen har Nuffic, Nederländernas organisation för internationalisering och marknadsföring av holländsk högre utbildning, besökts.

Utredningen har närvarit vid en konferens om marknadsföring av europeisk högre utbildning, arrangerad av Academic Cooperation Association (ACA) i Bryssel.

Vid en resa till USA har bl.a. Utbildningsdepartementet, University at Buffalo och internationella organisationer, däribland Global Alliance for Transnational Education (GATE) besökts.

Härtill kommer en rad erfarenheter från sammanträffanden i olika sammanhang, konferenser, studiebesök m.m., med universitet och högskolor i olika länder, främst Central- och Östeuropa.

Utredningen har haft fortlöpande kontakter med Sveriges universitets- och högskoleförbund.

Referensgruppen har sammanträtt fyra gånger.

Under arbetets gång har utredningen haft kontakter med svenska myndigheter och organisationer. Förteckning över dessa finns i bilaga 2.

1.4 Disposition

I Kapitel 2 beskrivs den internationella utvecklingen som brukar karakteriseras som en global utbildningsmarknad samt utvecklingen i några länder som bedöms vara intressanta för de fortsatta övervägandena.

I Kapitel 3 behandlas Sverige och svenska förhållanden. Inledningsvis beskriver utredningen svenska studenters rörlighet på den globala utbildningsmarknaden. Därefter behandlas hur de utländska studenterna upplever sin studietid i Sverige. Svenska

universitets och högskolors utbildningar riktade till utländska studenter behandlas liksom lärosätenas utbildningar i samarbete med företag. Slutligen beskrivs informationen om svensk högre utbildning till utlandet.

I Kapitel 4 presenteras överväganden och förslag när det gäller att öka antalet utländska studenter vid svenska universitet och högskolor.

I Kapitel 5 behandlas kostnader, finansiering samt frågan om avgiftsbeläggning av studenter som kommer från länder utanför EES-området. Det gäller kostnader för studieplatser, stipendier för uppehälle och för marknadsföringsåtgärder m.m. Vidare presenteras tre handlingsalternativ –avgiftsfriheten bibehålls och inga kostnadskrävande åtgärder vidtas, avgiftsfrihet bibehålls och resurser tillförs för nya platser samt för vissa åtgärder slutligen att avgiftsfinansiering tillåts och vissa resurser tillförs (för – och nackdelar behandlas).

2 En global utbildningsmarknad

2.1 Bakgrund

Högskolans internationella verksamhet har under de senaste 25 åren genomgått en kraftig expansion. Den mycket snabba ökningen av studentutbytet inom grundutbildningen har påskyndats dels genom förbättrade möjligheter till studiemedel för utlandsstudier fr.o.m. 1989, dels genom Sveriges deltagande i EU:s utbildningsprogram redan före medlemskapet i unionen. Universitet och högskolor har utvecklat internationella sekretariat för att handlägga den internationella studentutbytesverksamheten. En rad kurser och utbildningar på engelska har utvecklats samt former för att värdera utländska studiemeriter.

Sveriges universitet och högskolor har ett omfattande internationellt samarbete inom grundutbildning, forskarutbildning och forskning. Samarbetet sker såväl i organiserade former som genom informella kontakter. Genom dessa samarbeten kommer årligen drygt 7 000 utbytesstudenter till Sverige och nästan lika många svenska studenter läser utomlands inom ramen för olika avtal.

Enligt uppgifter från Centrala Studiestödsnämnden är det ca 27 000 svenska studenter, som erhåller studiestöd som väljer att förlägga sina studier utomlands. Därutöver finns ett okänt antal studenter som får olika slag av stipendier för utlandsstudier samt de som finansierar sina studier privat.

Totalt studerar omkring 13 000 utländska medborgare i den svenska högskolan. I detta antal ingår även invandrare som stadigvarande bor i Sverige.

Den växande globala utbildningsmarkanden kännetecknas bland annat av växande studentströmmar, sammanlagt drygt 2 miljoner studenter, mellan nationer och kontinenter. På denna marknad är framför allt de engelskspråkiga länderna mycket aktiva. Tyskland och Frankrike har nyligen vidtagit särskilda åtgärder för en ökad

internationell rekrytering. Allt fler länder erbjuder på ett systematiskt sätt högre utbildning för studenter från Asien, Latinamerika och Afrika. Motiven för detta kan variera. Det kan vara ett led i det egna landets biståndsverksamhet eller ett sätt att på affärsmässiga grunder sälja utbildning. Det kan också vara ett led i en övertänkt strategi att etablera nätverk som kan gagna det egna landets ekonomiska, politiska och sociala utveckling.

2.2 Definitioner

I det globaliserade kunskapssamhället har utbildningen en avgörande betydelse för såväl individen som samhället. Samhällets välbefinnande är beroende av att det finns välutbildade medborgare som kan delta i samhällets demokratiska beslutsprocesser och i ett flexibelt arbetsliv som ständigt ställer högre krav på kunskaper och färdigheter. För många utvecklingsländer är investeringar i utbildning avgörande för en ekonomisk och social tillväxt. Ekonomiska undersökningar har visat att investeringar i utbildning är en av de mest effektiva vägarna att påskynda den sociala och ekonomiska utvecklingen. Utbildning har även en stark påverkan på individens framtida inkomster, bättre möjligheter till arbete samt hälsa och frihet i arbetet.

Internationalisering och globalisering

Internationalisering är ett begrepp som utgår från det nationella perspektivet. Universitet och högskolor har alltid varit internationella institutioner. Högre utbildning och forskning är till sin natur internationella verksamheter. Lärosätenas internationalisering har kännetecknats av vetenskapligt utbyte mellan lärare och forskargrupper samt möjligheter för studenter att läsa vid utländska lärosäten. Samarbetet anses ha ett värde i sig, men innebär även en kvalitetsprövning av forskning och utbildning. Det berikar lärosätets och institutionernas undervisnings- och forskningsmiljö och bidrar därmed aktivt till kvalitetsutvecklingen. Lärarna och forskarna knyter viktiga kontakter och studenterna erhåller stimulans i kontakten med utländska studenter vid det egna lärosätet eller genom utbytesvistelser vid andra lärosäten.

Globalisering av den högre utbildningen och forskningen innebär att den enskilda individen, institutionen och universitetet eller högskolan kan samarbeta och kommunicera med vem som helst var och när som helst. En förutsättning för denna utveckling som innebär ett fritt utbyte av information, idéer och individer har varit ny kommunikationsteknologi, sjunkande priser på resor och politiska förändringar i flera länder. Det innebär att forskare, lärare och studenter idag utbyter information och idéer samt träffas personligen mer obehindrat än för ett eller ett par decennier sedan. Nationsgränser överskrids mycket lättare och minskar i betydelse.

Utbytesstudenter och gäststudenter

När det fortsättningsvis talas om studenter avses om inte annat anges studenter inom såväl *grundutbildning* och *forskarutbildning*.

Med *utbytesstudent* avses fortsättningsvis en student som kommer till ett lärosäte i Sverige inom ramen för bilaterala eller multilaterala avtal om studentutbyte.

Med *gäststudent/free mover* avses fortsättningsvis en student som kommer till Sverige utanför bilaterala eller multilaterala avtal.

Med *student i uppdragsutbildning* avses student som deltar i utbildning som har köpts av en extern uppdragsgivare från ett lärosäte och där lärosätet är uppdragstagare.

2.3 Studentutbyte och studentmobilitet

Under de senaste decennierna har framför allt studentutbytet och studenternas rörlighet ökat i mycket stor omfattning. Det finns uppskattningar om att studentrörligheten har ökat med över 300 procent. Inom Europeiska unionen är det framför allt tillkomsten av Erasmus - och Leonardoprogrammen som har påskyndat denna utveckling.

Studentrörlighet är emellertid en global företeelse där de flesta rika industriländer står som mottagare av ett inte obetydligt antal studenter. Av tabell 1 framgår att USA numerärt sett är det land som tar emot flest utländska studenter, men att det är

Storbritannien som, relativt sett i förhållande till det totala antalet studenter inom landet, tar emot flest.

Tabell 1 Utländska studenters spridning efter ursprungskontinent

Värdland (Uppgiftsår)	Tot.antal utl. stud.	Utl. stud % av tot.	Ursprungskontinent						
			Afrika amerika	Nord- amerika	Syd- amerika	Asien	Europa	Ocenaien	Osprec.
USA (1995/96)	453 785	3,2	4,6	10,7	4,9	64,1	14,8	0,9	
UK (1996/97)	198 839	10,5	7,1	7,8	1,2	34,2	46,2	0,9	2,6
Tyskland (1996/97)	165 977	7,8	9,1	3,3	2,3	36,2	47,2	0,2	1,6
Frankrike (1995/96)	138 191		51,7	3,6	2,7	13,4	27,6	0,1	0,9
Australien (1997)	102 284	9,8							
Belgien (1994/95)	34 966	9,9	31,3	1,3	2,2	8,3	55	0	1,9
Italien (1996/97)	24 858	1,3	12,2	2,7	3,6	12,1	67,7	0,2	3,3
Sverige (1996/97)	12 189	4,4	3,5	5,3	3,2	19,1	67,7	0,5	0,7
Norge (1995/96)	11 225	6,2	9	6,4	3	31,5	36,3	0,3	13,5
Danmark (1995/96)	8 982	5,1							
Finland (1996/97)	3 829	1,7	13,4	6,3	1,6	25,6	50,8	0,5	1,8

Källa: UNESCO Statistical Yearbook 1999

Kommentar: Med utländska studenter avses utländska medborgare som deltar i högskoleutbildning. Det kan således även vara fråga om immigranter eller flyktingar som stadigvarande vistas i landet.

Tabellen visar även när det gäller Europa att studentströmmarna delvis följer de gamla kolonialmakternas tidigare gränser. De uppgifter som redovisas i tabellen är emellertid osäkra. Sverige redovisar en förhållandevis hög procent utländska studenter av det totala antalet studenter. Uppgiften för Sverige är baserad på utländska medborgare som deltar i högre utbildning. Det innebär att även utländska medborgare som stadigvarande bor i landet innefattas. Däremot ingår inte personer som har tillfälliga personnummer eller som saknar personnummer. Utbytesstudenter

från länder inom EU, med en kortare vistelse än tre månader är inte heller medräknade. Liknande problem finns med andra länders rapportering av antalet utländska studenter. Även om det statistiska underlaget är behäftat med brister speglar det ändå viktiga tendenser på den globala utbildningsmarknaden.

Det finns flera olika förklaringar till den ökande internationella studentrörligheten. Några faktorer som kan framhållas är de ekonomiska och politiska förutsättningarna för en ökad rörlighet. Den ökande internationaliseringen av näringsliv och samhälle ställer större krav på de enskilda individerna när det gäller internationell erfarenhet och språkkunskaper. En viktig bidragande orsak till svenska studenters möjligheter att studera i andra länder är det förmånliga studiemedelssystemet.

Prognoser beträffande utvecklingen av den framtida studentmobiliteten är delvis motsatta. *En prognos* pekar på en viss stagnation av antalet studenter som studerar i andra länder. De påverkande faktorer som brukar omnämnas är att studentmobilitet är dyrbart och förutsätter god ekonomi med bl.a. en ekonomiskt stark medelklass som förmår att betala för sina ungdomar. Utvecklingsekonomierna som står för en stor del av studentströmmarna möter i allt högre utsträckning efterfrågan på högre utbildning genom att bygga ut de nationella systemen. De mottagande universitetens kapacitet – tillgång på lärare, lokaler etc. - brukar också nämnas som en begränsande faktor. Slutligen kan det framhållas att mobiliteten kan komma att avta i och med att möjligheterna till distansutbildning via ICT byggs ut. *En annan prognos* utgår ifrån att tillväxten i världsekonomin och speciellt i utvecklingsländerna kommer att skapa större ekonomiska förutsättningar för studentrörlighet under de kommande 5-10 åren. Vidare ställer den alltmer rörliga internationaliserade arbetsmarknaden ställer vidare större krav på omvärldskunskap och internationellt utbyte för unga och vuxna.

Hur det än är förhåller sig med dessa prognoser kan det konstateras att det för närvarande finns drygt 2 miljoner personer som studerar inom högre utbildning utanför hemlandet.

2.4 Utbildningens globalisering

Under det senaste decenniet har en utveckling blivit alltmer märkbar som kan karakteriseras som utbildningens globalisering

och kommersialisering. Utbildning och framför allt högre utbildning sker inte enbart inom de nationella gränserna. En global utbildningsmarknad tar allt tydligare form med såväl traditionella aktörer i nya former och med nya strategier som nya innovativa och vinstintresserade utbildningsanordnare på en internationell marknad. En bidragande orsak är den allt tydligare viljan hos dagens unga människor att studera i andra länder och kulturer. I den allt mer globaliserade utbildningsmarknaden är begrepp och processer som kvalitetssäkring, tillgodoräknande av studiemeriter och erkännande av examina samt ackreditering av utbildningar och lärosäten allt viktigare.

Tendenser i den framväxande globala utbildningsmarknaden har analyserats av flera organisationer, däribland Världsbanken, World Trade Organization (WTO) och OECD och senast vid konferensen *The Business of Borderless Education* anordnad *Conference of Vice-chancellors and Principals (CVCP)* i Storbritannien. Sommaren 2000 har *The Confederation of European Union Rectors* på uppdrag av EU-kommissionen, direktoratet för utbildning och kultur startat ett projekt med syfte att kartlägga förekomsten av "transnational education". Projektet skall redovisas i slutet av år 2000.

En organisation som har tagit till uppgift att enbart arbeta med frågor som rör den globala utbildningsmarknaden är *Global Alliance for Transnational Education (GATE)*. Organisationen har sitt säte i USA och fungerar som certifieringsorgan för aktörer på den globala utbildningsmarknaden. Organisationen har sina flesta medlemmar i Nord- och Sydamerika. *GATE* anordnar konferenser och seminarier om spridning och utvärdering av "transnationell" utbildning.

De hittills företagna analyserna och beskrivningarna av den globala utbildningsmarknaden innehåller flera gemensamma faktorer:

En väsentlig förutsättning för framväxten av en global utbildningsmarknad är att det finns personer, organisationer och företag som är intresserade och *villiga att betala* för de tjänster som erbjuds.

En aktiv *marknadsföring* för att värva studenter eller erhålla uppdrag för uppdragsutbildning i konkurrens med andra utbildningsanordnare eller nationer är ett tydligt inslag. Storbritannien är med sin informationsportal och sitt varumärke *Education UK* ett av de främsta länderna när det gäller

marknadsföring. Men även länder som Tyskland, Frankrike, Nederländerna, USA Australien och Nya Zeeland gör mycket aktiva marknadsinsatser. Det växer även fram en flora av internationella utbildningsmässor där länder och enskilda lärosäten värvar intresserade studenter. I det följande beskrivs hur ett antal länder har organiserat marknadsföring och information.

Utbildningsmäklare, som erbjuder sina tjänster såväl till individer som till organisationer, är allt vanligare. Tjänsterna består i att hjälpa till att förmedla klienten till rätt slags utbildningsanordnare och utbildning. I Sverige finns det ett antal mäklare som på uppdrag av utländska universitet anordnar information om och marknadsför dessa universitets utbildningar. Detta beskrivs närmare i kapitel 3.

Sammanslutningar av flera universitet bygger upp *virtuella universitet* som fungerar som förmedlare för de ingående universitetens distanskurser.

Allt fler lärosäten erbjuder ett växande utbud av *distansutbildningar*.

Överenskommelser mellan lärosäten i olika länder att erbjuda kurser som ingår i ett *gemensamt överenskommet program*.

Gemensamma överenskommelser om *erkännande* av kurser

Etablering av ett universitets *campus i ett annat land* för erbjuda utbildning.

Franchising. Ett lärosäte ger ett lärosäte i ett annat land i uppdrag rätt att ge kurser i det första lärosätets namn.

Framväxten av *internutbildningar med akademisk profil* inom företag eller grupper av företag för att bli mer oberoende av universitetens utbildningar som även kan anses som inte tillräckligt anpassade. Invändningen mot dessa utbildningsanordnare är att de som regel har en utbildning som är alltför snävt anpassad till det närstående företaget. Detta förekommer framför allt i USA. Enligt uppgift från Corporate University Exchange fanns det i USA ca 1 600 institutioner i denna kategori. Denna siffra har nyligen kritiserats i rapporten *The Business of Borderless Education*, från CVCP:s konferens med samma namn. Av rapporten framgår att det är få fristående organisationer. De flesta är en utbildningsenhet inom ett företag. Ännu så länge är universitetsliknande organisationer av detta slag tämligen ovanliga i Europa, men de förekommer såsom British Aerospace University, Daimler-Benz Corporate University och Lufthansa Business School.

SAS Flight Academy är en liknande företeelse, som genom sitt namn gör intryck av att driva en högskoleliknande utbildning fastän det är fråga om personalutbildning.

I framför allt USA finns det företag som erbjuder olika former av högre utbildning. De Vry Institute som startade redan 1931 är ett sådant företag. Dessa företag liknar företagsuniversitetet och erbjuder framför allt kompetensutveckling till redan yrkesverksamma personer.

2.5 Utvecklingen i några länder

2.5.1 Norden

Utbildningssamarbetet mellan de nordiska länderna har en lång tradition. Samordnande organ är det Nordiska ministerrådet.

På 1970-talet slöts avtal beträffande erkännande av examensbevis mellan de nordiska länderna. För att stimulera student- och lärarutbytet mellan de nordiska länderna finns sedan på mitten av 1980-talet Nordplusprogrammet som lämnar bidrag för utbytesverksamhet m.m. De sista tre åren har ca 2 000 studenter och 800 lärare fått stöd från Nordplus för att studera eller undervisa i något annat nordiskt land.

Sedan 1996 finns det en nordisk överenskommelse om tillträde till högre utbildning på samma villkor för sökande från de nordiska länderna och att länderna kalenderårsvis skall betala varandra viss ersättning för de studenter från det egna landet som studerar i ett annat nordiskt land.

I det handlingsprogram som beslutats för 1999 – 2001 är regionalt samarbete prioriterat. I detta ingår samarbete med de baltiska staterna och nordvästra Ryssland. Vidare samarbete i internationella sammanhang.

Antalet studenter som kommer till Sverige från övriga nordiska länder överstiger sedan lång tid tillbaka betydligt antalet svenska studenter som väljer att läsa i ett annat nordiskt land. Höstterminen 1998 fanns det 4 475 nordiska medborgare registrerade vid svenska universitet och högskolor. Läsåret 1997/98 beviljades 1 789 svenska studenter studiestöd för studier i annat nordiskt land.

Avgångsbetyg från gymnasieskolan (motsvarande) i övriga europeiska länder krävs normalt för tillträde till högskoleutbildning i Norden. Andra utländska examina kan i vissa fall behöva provas för att berättiga till tillträde. En icke-nordisk sökande måste dokumentera kunskaper i engelska. Därutöver krävs språkkunskaper i det aktuella studielandets språk. Undantag från det senare kravet kan göras för kurser där undervisningen sker på engelska. Utbildningen i Norden är generellt sett avgiftsfri. I Danmark har det dock på senare tid blivit möjligt för universiteten att ta avgifter för vissa magisterutbildningar.

Danmark

År 1995/96 fanns i Danmark ca 9 000 utländska studenter. Utöver det europeiska samarbetet finns bilaterala statliga överenskommelser om utbyte med Israel, Japan, Kina och Turkiet i fråga om stipendier för studenter och forskare. Inom utbytesprogrammen Socrates/Erasmus kom 1998/99 fler utländska studenter till Danmark än danskar som reser ut.

I Danmark har det samordnade ansvaret för information och marknadsföring av högre utbildning till utlandet till helt nyligen legat hos Rektorkollegiet, som bl.a. ger ut guiden "Studying in Denmark". Den 1 juli 2000 etablerades en ny organisation, CIRIUS (Center for Information og Rådgivning om Internationale Uddannelses- og Samarbejdsaktiviteter), med samlat ansvar för internationellt utbildningssamarbete. CIRIUS skall ansvara för internationella mobilitets- och utbildningsprogram, informera om studieförhållanden i Danmark och andra länder samt akademiskt erkännande av utländska utbildningar.

Sedan 1997 är det en uttalad dansk politik att stärka utbildningens kvalitet, dels genom utveckling av utbildningsprogram och förbättring av studenternas internationella kvalifikationer, språkfärdigheter och kulturella förståelse, dels genom att underlätta mobiliteten för danska studenter och allmänt förbättra danska universitets och högskolors konkurrenskraft på en global utbildningsmarknad.

Finland

Antalet utländska studenter har ökat under de senaste åren. Nära 4 000 utländska studenter fanns totalt i Finland 1996/97. Av dessa kom drygt 50 procent från Europa, drygt 25 procent från Asien och mer än 13 procent från Afrika. 3 procent av de utländska studenterna siktade mot en lägre högskoleexamen, medan 63 procent studerade för en högre högskoleexamen och 33 procent för en påbyggnadsexamen (källa: KOTA 1998). År 1997 hade drygt 3 000 utländska studenter avlagt examen vid universiteten, vilket utgjorde 2,1 procent av alla studenter.

Under 1990-talet har intresset för språk ökat, främst franska och ryska och men även för arabiska och asiatiska språk. I Finland har på senare år behovet av kurser på engelska för utländska studenter uppmärksammats. Det har resulterat i att över 300 kurser på engelska numera finns att tillgå. Vidare erbjuder de flesta lärosäten kurser i finska för utlänningar (svenska där så är tillämpligt) och tillhandahåller även utbildning om finsk kultur och samhälle som ges utanför det egentliga utbildningsprogrammet.

Utbildningsministeriet har det övergripande ansvaret för att främja internationalisering av högre utbildning. Det administrativa ansvaret delegerades 1991 till CIMO (Centrum för Internationell Mobilitet). Sedan 1992, då Finland kom med i Europeiska Unionens utbildningsprogram, har CIMO gjort medvetna och stora ansträngningar för att marknadsföra finsk utbildning, främst med tanke på att komma till rätta med obalansen i studentutbytet med de europeiska länderna (Erasmus och bilaterala program). CIMO har producerat en serie publikationer som riktar sig i huvudsak till utländska studenter, internationella sekreterare och andra aktörer vid universitet och högskolor. Utländska kontaktnät har skapats och en "Discover Finland website" lades ut på Internet. Informationsseminarier har hållits i skilda delar av världen, studentmässor och konferenser har utnyttjats för att sprida information. Finlands många kulturcenter utomlands har också bidragit till att gynna finsk utbildning.

Fram till mitten av 1980-talet var universitetens internationella samarbete huvudsakligen informellt och baserade sig på personliga kontakter mellan enskilda professorer och forskare. Gradvis har Finlands policy för internationalisering påverkats av närmandet till och senare inträdet i den europeiska unionen. De dramatiska förändringarna i Finlands utrikespolitiska situation parade med en

ökad tillväxt för internationell handel och investeringar har bidragit till krav på internationalisering av utbildningssektorn. Ett av de skäl som anges är dels att kunna svara mot de behov som samhälle och näringsliv har genom att producera universitets- och högskoleutbildade med europeisk inriktning och internationellt konkurrenskraftig kompetens. Ett annat skäl är att förbättra kunskap och förståelse för främmande språk och kulturer för att åstadkomma fredlig samexistens och bekämpa rasism och fördomar.

Samarbetet österut är ett prioriterat område för Finland. Närheten till Ryssland gör att akademiskt utbyte med landet och undervisning i ryska uppmuntras. Finland har etablerat ett nära samarbete med Estland.

Island

Det finns en mycket lång isländsk tradition att studera utomlands. Isländska studenter har under flera århundraden begivit sig till europeiska universitet för längre eller kortare studievistelser. Under senare år har kontakterna med Nordamerika utökats. Läsåret 1996/97 fanns det 185 utländska studenter vid Islands universitet. Drygt 75 procent kom från Europa och 13 procent från Nordamerika. Det är huvudsakligen fråga om utbytesstudenter som studerar inom ramen för programmen Nordplus eller Erasmus. Islands universitet erbjuder ett antal kurser på engelska. För tillträde till dessa ges dispens från kravet på isländska.

Norge

År 1995/96 fanns det drygt 11 000 studenter med utländskt medborgarskap vid Norges universitet och högskolor. Som tidigare påpekats i kapitel 2.3 är denna uppgift osäker eftersom den inte enbart redovisar antal utländska studenter som kommit till Norge i syfte att studera. Det största antalet, drygt 36 procent kom från Europa följt av Asien med drygt 30 procent.

Trots att det norska Kirke-, utdannings- och forskningsdepartementet uttryckt en vilja att internationalisera norsk utbildning har få ansträngningar gjorts för att marknadsföra norsk utbildning utomlands.

Det är Norgesnettrådets sekretariat som även har till uppgift att vara informations- och expertcentrum när det gäller utländsk högre utbildning och erkännande av sådan. I dess uppgifter ingår också att bistå lärosätena med information och vägledning vid antagning av utländska studenter. Sekretariatet skall också besvara frågor om studiemöjligheter inom högre utbildning i Norge och utarbeta relevant informationsmaterial.

Senter for Internasjonalt universitetssamarbeid (SIU) har sammanställt en katalog över internationella mastersprogram vid lärosäten i Norge. Av den framgår att drygt 50 mastersutbildningar erbjuds och flest vid Universitetet i Bergen som anordnar 20 program. Majoriteten av de utländska studenterna vid norska lärosäten har kommit inom ramen för norska statens stipendieprogram som är avsett för studenter från utvecklingsländer och det forna Östeuropa.

Norge har däremot en lång tradition när det gäller att sända studenter utomlands. Den viktiga frågan är att hitta en balans mellan de studenter som väljer att genomföra hela sin utbildning utomlands och de studenter som reser utomlands inom ramen för utbytesprogram. Trots politiska beslut av den norska regeringen för några år sedan har denna obalans snarare ökat.

2.5.2 Europa

Europeiska unionen

EU-samarbetet när det gäller högre utbildning sker huvudsakligen inom den del av Sokratesprogrammet som kallas Erasmus. Även inom Leonardo da Vinci-programmet finns stöd för utbyte inom främst yrkesutbildningar. Tempus-programmet är ett särskilt program för att stödja utvecklingen av högre utbildning inom Central- och Östeuropa. Det är Internationella programkontoret som i Sverige ansvarar för dessa program.

Stöd till studentmobilitet är det mest framträdande draget i Erasmusprogrammet även om stöd till andra aktiviteter som lärarutbyte, kursutveckling m.m. ges. Över 1 600 lärosäten deltog i Erasmusprogrammet 1998/99. Därigenom kom nästan 200 000 studenter att kunna vistas i ett annat europeiskt land detta år.

Drygt 3 000 svenska studenter har kunnat studera utomlands och ungefär lika många europeiska studenter har studerat vid svenska lärosäten.

För att studentutbytet skall underlättas och tillgodoräknande och erkännande skall ske smidigare har European Credit Transfer System (ECTS) utvecklats av EU-kommissionen. Svenska universitet och högskolor använder sig alltmer av detta när de informerar om sina utbildningar till utländska studenter och lärosäten.

EU har även allmänna program för samarbete mellan unionen och länder/regioner. I dessa samarbetsavtal ingår som regel även högre utbildning och forskning. Samarbetsavtal finns bl.a. med Asien och Nordamerika. Det franska ordförandeskapet har lagt fram planer på ett närmare samarbete med Latinamerika inom utbildningsområdet.

Inom Utbildningsdepartementet har en analys genomförts hur de internationella utbildningsprogrammen som administreras av programkontoret förhåller sig till övergripande mål och prioriteringar i den nationella utbildningspolitiken (Europeiska mål och svensk utbildningspolitik. Dnr U 2000/1270/IS)

Frankrike

Läsåret 1995/96 hade Frankrike närmare 140 000 utländska studenter, varav hälften kom från Afrika. Drygt en fjärdedel kom från Europa och över 13 procent från Asien.

Frankrike har som målsättning att spela en betydande roll i det internationella utbytet av utbildning och forskning och strävar efter att öka antalet utländska studenter i landet. Att främja utbildning och internationellt utbyte är en integrerad del i den nationella målsättningen för landets ekonomiska och kulturella roll i världen i dag. För detta ändamål skapades 1998 organisationen EduFrance. De två ministerierna för utbildning, forskning och teknologi och utrikes affärer ingår tillsammans med offentliga och privata institutioner för högre utbildning i organisationen. Verksamheten bedrivs utan vinstintresse och dess främsta mål är att stimulera internationellt utbyte inom utbildning och forskning.

EduFrance har tre mål med sin verksamhet: att främja Frankrikes internationella kapacitet att erbjuda högskoleutbildning och vetenskaplig expertis, att förse utländska studenter med bra

vägledning och stödinsatser både innan och under vistelsen i Frankrike samt att samordna det franska utbudet av kvalificerad utbildningsrådgivning och -planering.

EduFrance har utvecklat en strategi som innebär att vara mycket synlig vid internationella konferenser, mässor och andra aktiviteter som riktas mot studenter, högskolor och internationella organisationer. Vid alla dessa tillfällen betonas den franska utbildningens bredd, djup och kvalitet. Medlemsinstitutionerna inbjuds ofta att medverka tillsammans med EduFrance. Under de senaste åren har EduFrance marknadsfört Frankrike i olika möten, konferenser och studentmässor i bl.a. Mexiko, Indien, Venezuela, Brasilien, Libanon, Chile, Bolivia och Turkiet.

EduFrance bygger upp informationskontor i samarbete med ambassader, konsulat, Alliances Francaises och internationella sekretariat vid universitet och högskolor utanför Frankrike.

På Internet är EduFrance portalen till fransk högre utbildning. Portalen ger en ingång till den högre utbildningen i Frankrike såväl som till fransk utbildning över hela världen; Central- och Sydamerika, Asien och Oceanien, Europa, Nordamerika och de fransktalande länderna i Afrika.

Studenter som skall studera i Frankrike erbjuds en rad tjänster varav en del är tillgängliga redan i hemlandet. Det kan bl.a. vara fråga om rådgivning, intensiv språkträning, och personlig hjälp med administrativa frågor som är relaterade till vistelsen i Frankrike. Olika utbildnings- och studentorganisationer samarbetar med EduFrance i dessa frågor.

EduFrance har sammanställt en katalog över skräddarsydda kurser och utbildningsprogram för utländska studenter. Av denna framgår att drygt 50 utbildningsprogram erbjuds kontinuerligt för utländska studenter. Förvaltningsutbildning är det mest populära området med 20 utbildningsprogram. Undervisningen för utländska studenter sker antingen på engelska, franska eller en kombination av de båda språken. Till grundutbildningsprogram krävs studentexamen eller motsvarande och adekvata språkkunskaper i respektive språk.

Mastersutbildningar är avgiftsbelagda. Några exempel på avgifter för mastersutbildningar: europeisk affärsjuridik (9 månader) kostar 3 800 euro, företagsutbildning, (12 månader inkl. 6 månaders praktik) kostar ca 6 500 euro och ingenjörsutbildning (2 terminer plus 5 månaders praktik) 10 000 euro; en tvåterminsutbildning i turism och språk, som kräver 2 års

grundläggande universitetsstudier kostar ca 1 500 euro. Studenterna kan även välja ett paketpris som inkluderar logi. Möjlighet finns för delbetalning av avgifterna.*

Nederländerna

Nederländerna har en lång tradition av att rekrytera utländska studenter. I början av 1950-talet ingick det i holländsk biståndspolitik att stötta utvecklingsländer med bl.a. utbildning. För närvarande studerar, enligt officiella uppgifter, drygt 7 300 utländska studenter vid universitet och högskolor i Nederländerna. Förmodligen finns det utländska studenter, som inte märks i den officiella statistiken.

Den holländska regeringen ser det som viktigt ur utrikespolitisk och handelspolitisk synpunkt att öka rekryteringen av utländska studenter till Nederländerna. Det är handels- och utbildningsministrarna som leder detta arbete. Som särskilt strategiskt viktiga länder har bl.a. Indonesien, Kina, Sydafrika och Taiwan utpekats. Det innebär att i anslutning till ambassaderna har särskilda informationskontor upprättats i dessa länder. Kontoren har till uppgift att informera om och förmedla kontakter till holländsk högre utbildning. Handelsattachéerna har givits ett särskilt uppdrag att stötta marknadsföringen av holländsk högre utbildning. Samarbete sker med det holländska exportrådet vid marknadsföring av högre utbildning. Dessutom har ett omfattande stipendieprogram inriktat mot dessa länder inrättats. En interdepartemental arbetsgrupp har tillsatts för att närmare studera och eventuellt undanröja hinder i holländsk lagstiftning när det gäller frågor om visum, uppehållstillstånd och sjukförsäkring.

Nederländernas organisation för internationellt samarbete inom högre utbildning, NUFFIC, har uppdraget att genomföra denna satsning. NUFFIC har ansvaret för allt internationellt samarbete inom högre utbildning. Det gäller biståndssatsningar, de europeiska samarbetsprogrammen samt marknadsföring och information till blivande studenter. Organisationen erhåller ett visst stöd från staten för sina informationssatsningar utomlands, men universitet och högskolor betalar även för den service som

* 1 euro motsvarar ca 8:50 svenska kronor.

NUFFIC tillhandahåller. Det gäller bl.a. för deltagandet i olika utbildningsmässor i de prioriterade länderna.

Nederländerna betraktar sig själva som marknadsledande när det gäller att erbjuda högre utbildning på engelska. Den informationsbroschyr som ges ut av NUFFIC omfattar för läsåret 500 kortare kurser och längre program inom alla utbildningsområden. Det kan noteras att Svenska institutets förteckning över det svenska utbildningsutbudet på engelska är av samma omfattning.

För tillträde till holländsk högskoleutbildning krävs avgångsbetyg från gymnasieskola/motsvarande samt om utbildningen ges på holländska dokumenterade kunskaper i språket. För utbildningar som ges på engelska ges dispens från kravet på holländska. Utländska studenter har emellertid möjlighet att lära sig holländska. De flesta universitet och högskolor ger sådana kurser inför terminsstarten och under terminerna.

Utbildningen är avgiftsbelagd i Nederländerna för samtliga studenter. Holländska studenter och studenter från EU-länder betalar en mindre avgift på omkring 3 000 – 5 000 gulden. Studenter utanför EU får betala betydligt högre avgifter. Dessa avgifter varierar beroende på utbildning men kan vara upp mot 200 000 gulden för vissa utbildningar.

Storbritannien

Det finns idag totalt drygt 210 000 utländska studenter vid brittiska universitet. Storbritannien är, relativt sett i förhållande till det totala antalet studenter, det dominerande landet när det gäller utländska studenter i högre utbildning. Enligt preliminära beräkningar har antalet utländska studenter år 2000 ökat med omkring 6 procent i förhållande till 1999. Därutöver beräknas ca 250 000 personer delta i kortare eller längre språkutbildningar anordnade av privata institutioner.

Den brittiska regeringen har satt som mål att år 2005 skall brittisk högre utbildning ha ökat sin andel av den internationella marknaden för högre utbildning från 17 till 25 procent. För att kunna förverkliga målsättningen har en interdepartemental styrgrupp inrättats med representanter från Departement for Education and Employment, Departement for Trade and Industry och Foreign Office. Arbetsgruppen har till uppgift att leda och samordna rekryteringsstrategin och förändringsarbetet beträffande

lagstiftning, information samt marknadsföring. De hittills vidtagna kraftfulla åtgärderna innebär bl.a. en uppmjukning av reglerna för visum och uppehållstillstånd för studenter. Det är även fråga om förändrade regler som innebär att utländska studenter skall kunna arbeta under ferierna och en satsning på stipendier i syfte att rekrytera begåvade studenter från utvecklingsländerna. Strategin innebär även att vissa länder har utpekats som särskilt intressanta, bland annat Brasilien, Kina, Indien och Ryssland.

British Council - med kontor i 110 länder över hela världen - har ansvaret för marknadsföringen och informationen utomlands. För att tydligare kunna marknadsföra brittisk högre utbildning har "varumärket" *Education UK* utvecklats som även är en portal på Internet. Där återfinns all tänkbar information om villkoren för studier vid universitet och högskolor i Storbritannien. Portalen länkar till alla British Councils kontor över världen. I ett virtuellt campus finns information om studentliv, studenthälsa, bostäder, ansökningsförfarande, kostnader, stipendier etc. Där finns länkar till hemsidorna för samtliga universitet och college i Storbritannien.

Education Councelling Service (ECS), en enhet inom British Council, har ansvaret för information och marknadsföring av högre utbildning i Storbritannien. ECS är helt avgiftsfinansierat av brittiska utbildningsinstitutioner och erbjuder en mängd tjänster till abonnenterna. Enhetens främsta uppgifter är att marknadsföra brittisk utbildning och brittiska examina genom att bl.a. att arrangera marknadsföringsbesök, producera marknadsanalyser, anordna utställningar i olika länder, utbilda nyckelpersoner vid brittiska institutioner och ge råd till presumtiva studenter.

En anledning för den brittiska strategin att öka rekryteringen av utländska studenter är insikten om att utbildning i det nutida samhället är en strategiskt viktig exportprodukt. Unga människor som har en brittisk utbildning och som har positiva erfarenheter av landet kommer även i sin yrkesverksamhet senare i livet att ha goda förbindelser med Storbritannien. Ifrån brittisk sida är man dessutom angelägen om att kunna rekrytera begåvade studenter från andra länder som sedan kan göra karriär i Storbritannien. Slutligen förnekas det inte att avgifterna och studenternas omkostnader under vistelsen i landet är en viktig inkomstkälla.

Lärosätenas motiv för att ta emot utländska studenter är huvudsakligen två. De anser att internationaliseringen berikar institutionerna både vad gäller utbildningens innehåll och kvalitet.

Utländska studenter bidrar till en internationell miljö. Slutligen menar universiteten att inkomsterna från de avgifterna är nödvändiga tillskott till ekonomin.

Statligt finansierade universitet och högskolor har rätt att ta ut avgifter av alla studenter. Policyn för avgiftsbeläggning beslutas av regeringen. Läsåret 1999/2000 betalar inhemska studenter på "undergraduate" nivå 1 025 pund. Studenter från EU jämföras med inhemska studenter under förutsättning att de uppfyller vissa villkor och betalar då den lägre avgiften som gäller för inhemska studenter.

Studenter som kommer från området utanför EU betalar betydligt högre avgifter. Det är lärosätena själva som bestämmer hur stora avgifter som de utländska studenterna skall betala. Läsåret 1998/99 var årsavgiften i medeltal 6 400 pund för "arts/social science" och 7 600 pund för "science" på grundutbildningsnivå. På högre nivå är avgifterna lite högre. Medelavgiften för kliniska studier på grundutbildningsnivå var 15 200 pund och 14 550 pund på högre nivå. MBA-avgifter varierar mellan 4 950 pund till 19 000 pund.

För att få tillträde till högre utbildning krävs för utländska studenter utländsk gymnasieutbildning samt att de kan visa tillräckliga språkkunskaper i engelska för att följa undervisningen. Det senare visas genom godkänt resultat på något erkänt språkprov.

Enligt uppgift är det endast Nottingham University som har etablerat ett campus i ett annat land. Det är i Malaysia. Flera universitet har dock genom överenskommelser med utländska universitet lånat ut sitt namn för en eller flera kurser. Problem med kvaliteten i dessa utbildningar har funnits. I fortsättningen kommer dock kvalitetsgranskningen av brittiska universitet även att omfatta de kurser som ges utanför landets gränser.

Tyskland

Sedan 1998 pågår ett medvetet förändringsarbete i Tyskland för att göra tysk högre utbildning mer attraktiv för utländska studenter. Bakgrunden till detta förändringsarbete är en påtaglig konkurrens om högutbildade personer ifrån framför allt USA. Arbetet leds inom förbundsregeringen av utbildnings- och forskningsministern och det sker i nära samarbete med företrädarna för delstaterna

genom Kultusministerkonferenz, Deutscher Akademischer Austauschdienst samt det tyska samarbetsorganet för universitet och högskolor, Hochschulrektorenkonferenz. Den federala regeringen har under perioden fram till år 2000 avsatt 420 miljoner DM för åtgärder centralt och på universitet och högskolor.

Förbudsregeringen och delstaterna har enats om att studier fram till den första examen i Tyskland är avgiftsfri för utländska studenter. Därefter är det möjligt att ta ut avgifter, men det bestämmer varje delstat enskilt.

Det arbete som för närvarande utförs i Tyskland kan sammanfattas i tre punkter

- Att utforma internationellt attraktiva kurser och program.
- Att tydligare marknadsföra tysk högre utbildning och forskning.
- Att ta bort de formella hindren för utlänningar att studera i Tyskland.

För närvarande finns det ca 160 000 utländska medborgare vid tyska universitet och högskolor. Det är inte ännu möjligt att ur denna grupp urskilja invandrare, men när den nya lagstiftning om rätt till dubbelt medborgarskap införs kan uppgifterna om inresande utländska studenter komma att minska.

Vid sidan av det traditionella tyska examenssystemet har en Bachelorexamen och en Masterexamen införts. De utbildningsprogram som leder fram till dessa examina är speciellt anpassade för utländska studenter i och med att utbildningen alltid sker på engelska under de första åren. Parallellt med utbildningen erbjuds studenterna kurser i tyska språket. Avsikten är att utbildningen skall i senare skede kunna ske på tyska. De flesta universitet och högskolor erbjuder idag något program med engelska som ingångsspråk. Därutöver sker för närvarande ett införande av ett system med kurser inom samtliga utbildningar istället för en omfattande slutexamen. Detta kommer väsentligt att underlätta tillgodoräknande av utländsk högskoleutbildning i Tyskland samt underlätta tillgodoräknande av tysk utbildning. Ett annat inslag är införandet av "Master plus" – program som vänder sig till utländska studenter med en grundläggande högskoleutbildning.

Ambitionen från förbundsregeringen är att andelen utländska studenter vid tyska universitet och fackhögskolor bör öka. Det har uppsatts ett mål att det bör finnas 30 procent utländska doktorander. För att göra forskarutbildningen mer intressant för

utländska studenter kommer ett antal internationella graduate schools att inrättas. Vidare avses att utveckla forskarskolor tillsammans med universitet i utlandet.

Som ett viktigt inslag i att stärka internationaliseringen av det tyska högskoleväsendet ses en större närvaro av utländska gästlärare. Möjligheterna att ta emot utländska lärare skall öka väsentligt under de närmaste åren. Dessutom framhålls, bl.a. på grund av generationsskiftet, nödvändigheten att rekrytera fler utländska akademiker till anställningar vid tyska universitet och högskolor.

Ett annat sätt att vidga det internationella samarbetet för tyska lärosäten är att tillsammans med utländska universitet bygga gemensamma institutioner. Som ett exempel kan nämnas det tysk-franska universitetssamarbetet som har resulterat i en tysk-fransk högskola i Limburg. Liknande samarbeten förbereds med Italien och det kan noteras att det finns intresse i Tyskland för ett samarbete med Sverige. Även i Kina har ett tyskt - kinesiskt teknologiskt institut inrättats, med syfte att vara en rekryteringsbas för fortsatta studier i Tyskland.

Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD) har uppgiften att markandsföra tysk högre utbildning och forskning i andra länder. För närvarande är Grekland, Turkiet, Iran, Kina och Sydkorea prioriterade länder. DAAD har ett omfattande nät av kontor i olika länder. Dessa kontor är grunden för marknadsföringsinsatserna utomlands. Arbetet på kontoren kommer att förstärkas och intensifieras. Den tyska närvaron på olika utbildningsmässor kommer successivt att öka och särskilda värvningsseminarier sker systematiskt i olika länder, framför allt i Asien. Värvningskampanjerna sker med indirekt eller direkt medverkan av tysk exportindustri. I mitten av oktober 2000 anordnar de tyska utrikes- och utbildningsdepartementen en konferens för att diskutera med företrädare för exportindustrin hur tysk högre utbildning och forskning bäst kan marknadsföras utomlands.

Arbetet med att undanröja de formella hindren för utländska studenter i Tyskland har påbörjats. Det sker en översyn över lagstiftning när det gäller uppehålls- och arbetstillstånd. Översynen syftar bl.a. till att ge utländska studenter möjlighet att arbeta under studietiden och att de skall kunna anställas i Tyskland efter examen. Denna översyn sker skyndsamt vid sidan av den av

förbundskanslern tillsatta utredningen med uppgift att ta fram en ny immigrationspolicy.

2.5.3 Australien

Mer än 100 000 utländska studenter studerar för närvarande vid universitet och högskolor i Australien. Av dessa är 70 procent studenter inom grundutbildning och 30 procent på högre nivåer. Det innebär en ökning med 16 procent i jämförelse med tidigare läsår. Siffrorna redovisas av organisationen IDP Education Australia som har till uppgift att främja den internationella rekryteringen. Organisationen har 54 kontor i drygt 30 länder runt om i världen och förmedlade själv drygt 11 000 ansökningar under 1999. 13,5 procent av alla studenter vid landets högskolor kommer nu från andra länder.

Av det totala antalet registrerade utlänningar studerar cirka en fjärdedel vid olika campus utanför Australien, i första hand i Singapore, Hong Kong, Malaysia och Kina. Omkring fem procent bedriver studier på distans, bl.a. med hjälp av Internet.

IDP:s satsningar på genomgripande marknadsundersökningar, sofistikerade marknadsföringsstrategier, den återhämtade ekonomin i Asien och nya växande marknader har lett till att australisk högre utbildning har en dominerande ställning i Asien. Antalet utländska studenter från Malaysia har ökat med 23 procent och från Indonesien med drygt 20 procent. Förutom de marknadsföringsinsatser som sker genom IDP:s kontor över världen, är australiska universitet och högskolor själva mycket aktiva marknadsförare av högre utbildning i Australien. De deltar bl.a. i utbildningsmässor och genomför världsomspännande kampanjresor, både enskilt och i grupp.

I budgeten för 2000/2001 presenterade Australiens regering förslag om åtgärder som stärker myndigheternas möjligheter att ingripa mot utbildningsanordnare som erbjuder kurser för utländska studerande men som inte håller tillräcklig standard. Det skall också bli lättare att komma åt organisationer som påstår sig ge utbildning men som i själva verket är en täckmantel för att låta asiater jobba i landet utan arbetstillstånd. Åtgärderna sägs vara ett led i strävanden att bevara förtroendet för en exportgren som ger 3 miljarder australiska dollar i inkomst (ca 16 miljarder svenska kronor) per år.

Utbildningsminister David Kemp har 1999 antytt att stöd till forskning och forskarutbildning kan komma att konkurrensutsättas så att privata organisationer och andra externa aktörer kan få ge anbud på olika delar av de hittills statliga aktiviteterna. I framtiden kan landets universitet få konkurrera med internationella högskolor om statliga pengar. Förbundet ser som en konsekvens av en sådan liberalisering att också den australiska högre utbildningen öppnas för internationell konkurrens.

Samväldesregeringen är beslutande instans när det gäller att fastställa hur avgifter skall tillämpas för inhemska respektive utländska medborgare. Sedan 1989 har inhemska studenter genom Higher Education Contribution Scheme (HECS) bidragit till mellan 20 och 25 procent av sina undervisningskostnader. De som betalar sin HECS-avgift direkt får 25 procents rabatt. Det är även möjligt att vänta med betalningen till efter examen och då sker betalningen via skattesystemet när studenten uppnått en viss inkomstnivå. Australien har ömsesidiga överenskommelser med Nya Zeeland, vars studenter betalar samma HECS-avgift men alltid i förskott och utan rabatt.

Avgifter för utländska studenter infördes under tidigt 1980-tal. Sedan 1990 måste utländska studenter betala en avgift som skall vara fullt kostnadstäckande. År 1999 var genomsnittskostnaden för ett grundutbildningsprogram inom "arts/social science" drygt 11 000 australiska dollar, närmare 15 000 för "science" och 27 000 australiska dollar för "clinic". Avgiftsnivån för utbildningar på mastersnivå är lite högre. Däremot är skillnaden större för MBA-utbildningar, det kan röra sig om en avgift mellan drygt 11 000 och drygt 40 000 australiska dollar, beroende på vid vilket universitet utbildningen ges.

För tillträde till högre utbildning i Australien krävs att den sökande har en utbildning motsvarande den som ger tillträde till "tertiary education" i Australien. Relevanta språkkunskaper i engelska krävs.

2.5.4 USA

Det är självfallet svårt att jämföra den svenska högskolan med USA:s mångskiftande högre utbildningsinstitutioner. Det gäller såväl huvudmannaskap, som utbud och finansiering. Universitet och högskolor i USA har många finansieringskällor och studie-

avgifter är bara en del. Det går dock att peka på några utvecklingslinjer när det gäller finansiering och kommersialisering.

Många universitet har stora tillgångar men höjer ändå avgifterna (att användas enl. vissa kritiker till forskning). Varje stat och lärosäte sköter själv sin marknadsföring utomlands.

Många ungdomar från Afrika, Asien och Latinamerika har sökt sig till USA. År 1985 läste 20 000 studenter från Ost- och Sydostasien vid amerikanska universitet. Tio år senare var siffran 260 000 (jfr 90 000 inom EU varav 90 procent i Frankrike, Storbritannien och Tyskland), av sammanlagt 460 000 utländska studenter. I dag är antalet 500 000. Omkring 75 procent av studenterna får finansiering från källor utanför USA. Antalet doktorander i naturvetenskap och teknik utgjorde en stor del samtliga forskarstuderande i Amerika. Många av dem stannar kvar och har blivit en viktig resurs för forskningen. Konkurrensen från andra engelskspråkiga länder har ökat – främst Australien och Storbritannien. Intäkterna från utländska studenter uppgår till stora belopp och engagemanget i säljfrämjande åtgärder är mycket stort. Amerikanska universitet erbjuder i större omfattning distansutbildning och etablerar sig utomlands. En federal satsning har gjorts på IT.

President Clinton har i ett tal under våren 2000 framhållit det angelägna i att universitet och högskolor i USA rekryter utländska studenter för att knyta politiska och ekonomiska band mellan USA och andra länder och att det för detta krävs en samordnad och sammanhängande strategi.

2.6 Sammanfattande kommentar

Det står alltså klart att den globala utbildningsmarknaden har vuxit till att nu omfatta ett mycket stort antal studenter från såväl traditionellt starka utbildningsnationer som länder utanför västvärlden. För många länder med starka utbildningssystem har de ökande studentströmmarna kommit att utgöra grunden för en ekonomiskt betydande näringsgren. Alla antaganden om framtidens studentströmmar pekar dessutom på att antalet människor i världen som skaffar sig högre utbildning kommer att öka, antingen det sker i deras hemländer eller i utlandet. En internationell erfarenhet kommer dock med säkerhet vara en merit.

Flera av de länder som Sverige jämför sig med i utbildningshänseende har uppmärksammat potentialen i det egna utbildningssystemet när det gäller att ta emot utländska studenter. Skälen för att ta emot utländska studenter kan givetvis variera, och några sådana skäl för Sveriges vidkommande redovisas i kapitel 4. Vanligen har man i dessa länder funnit ett antal positiva skäl där man på olika vis ser att närvaron av utländska studenter gynnar det egna landet. En konsekvens av denna syn på studenterna är de satsningar på rekrytering, marknadsföring och förändrad lagstiftning avseende uppehållstillstånd och arbetstillstånd, som ovan redovisats. I det följande kapitlet försöker utredningen redovisa Sveriges position på den globala utbildningsmarknaden.

3 Sveriges nuvarande ställning på den globala utbildningsmarknaden

3.1 Inledning

Sverige har en lång tradition av internationalisering inom den högre utbildningen och forskningen. I slutet av 1960-talet och början av 1970-talet vidtogs olika åtgärder för att systematiskt främja internationaliseringsarbetet vid svenska universitet och högskolor. Flera utredningar har sedan den tiden behandlat olika frågor i anslutning till högskolans internationalisering.

Universitetskanslerämbetets (UKÄ) Internationaliseringsutredning, som 1974 presenterade sitt slutbetänkande *Utbildningens internationalisering* (UKÄ-Rapport 21, 1974) framhöll att utbildningsväsendet måste ha som uppgift att främja internationell förståelse och samverkan samt att bidra till strävandena att lösa globala problem. Utredningens förslag resulterade i att universiteten och högskolorna fick extra tillskott för att främja internationaliseringen. Lärosätena utarbetade strategier för internationalisering och särskilda internationella sekretariat för att främja utbytet av lärare, forskare och studenter.

Gäststuderandekommittén som 1981 lade fram sitt betänkande *Utländsk studerande i Sverige* (Ds U 1981:8) tog upp frågor om behörighetsgivande förutbildning för utländska studenter, studie-sociala insatser, ändrade kriterier för Svenska institutets gäststipendier samt frågor rörande statistik om utländska studenter.

Utredningen *Utlandsstudier och internationella utbildningskontakter* (Ds 1993:76) hade till uppgift att göra en översyn av organisationen för vissa internationella uppgifter inom utbildningsområdet. Utredningen föreslog bl.a. att informationen om svensk högre utbildning i utlandet bör vara en uppgift för Svenska institutet (SI) tillsammans med Verket för högskoleservice (VHS). SI borde även ha ansvaret för

”marknadsföringen”. Utredningen föreslog vidare att SI, VHS och Rådet för grundläggande högskoleutbildning borde åläggas att samordna hanteringen av sina olika stödformer för internationellt utbyte så att högskolornas arbete liksom enskilda lärares och studenters arbete underlättas.

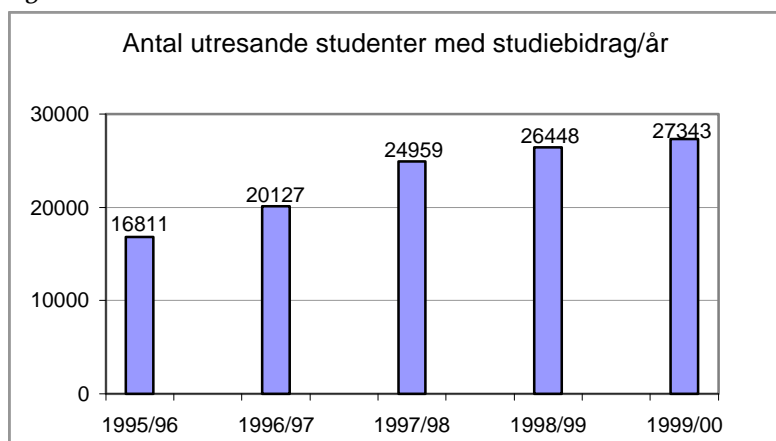
Högskoleverket fick år 1997 i uppdrag av regeringen att i samarbete med Styrelsen för internationellt utvecklingsarbete (Sida) inventera den svenska högskolans undervisning och forskning om länder utanför Europa och Nordamerika samt samarbete med högskolor i dessa länder. Verket skulle vidare efter samråd med Sida lämna förslag till hur högskolans utbildning och forskning kan förstärkas inom dessa områden samt hur studentutbyte och forskningssamarbete kan utvecklas mellan Sverige och dessa länder. Högskoleverket redovisade uppdraget i maj 1998 i rapporten *Utbildning och forskning för strategisk internationalisering* (1998:16 R). Beträffande utbyte och samarbete föreslog verket ett nytt utbytesprogram, benämnt Linnaeus, för mobilitet av lärare och studenter i förhållande till världen utanför Europa och Nordamerika. Verket föreslog vidare att ett svenskt stipendieprogram för utländska studenter på postgraduate-nivå borde utredas.

Högskoleverket har företagit en utvärdering av effekter av utlandsstudier, som redovisas i rapporten *Utlandsstudier, till vilken nytta?* (1999:10 R). I rapporten konstaterar verket att utlandsstudier är en bra investering. Internationalisering i form av utlandsstudier är positivt för staten och för utvecklingen av samhället. Utlandsstudier är lärorikt och utvecklande för studenterna. Arbetsgivarna lägger stor vikt vid effekter av utlandsstudier, såsom språkfärdighet, internationell rörlighet, internationella kontakter etc.

3.2 Svenska studenter i utlandet

För läsåret 1999/2000 har Centrala studiestödsnämnden (CSN) beviljat studiebidrag till drygt 27 000 studenter för studier i utlandet. Det är en ökning med omkring 1000 personer sedan föregående läsår. Hur utvecklingen har sett ut framgår av nedanstående tabell.

Figur 3.1

Källa: CSN

Studenterna väljer i stor utsträckning att förlägga sina studier inom Europa, inklusive Norden. Hela 64 procent av de studenter som erhöll studiebidrag förlade sina studier till dessa länder. Nordamerika är den världsdelen förutom Europa som lockar flest studenter. Drygt 6 000 studenter eller 24 procent av dem som erhöll studiebidrag har förlagt sina studier till USA eller Kanada. Antalet personer som förlagt sina studier till dessa länder har i stort sett varit oförändrat de senaste tre åren.

Sverige har mycket generösa regler för studiestöd till studier utomlands. Det är Högskoleverket som bedömer om studier vid ett lärosäte/institution skall berättiga till studiestöd. Studenterna har även möjlighet att låna till terminsavgift, resa och försäkring. Från läsåret 1995/96 har CSN:s studiestödsutbetalningar till svenska studenters utlandsstudier årligen ökat från ca 1 miljard till ca 1,8 miljarder kronor.

Många utländska avgiftstagande lärosäten förefaller väl medvetna om de svenska villkoren och inte sällan följer avgifterna bidrags- och lånemöjligheterna i Sverige utan större avvikelser. Många utländska lärosäten tar ut olika avgifter för olika studenter. Om man exempelvis vill ha in fler studenter från ett visst land så kan dessa ges rabatt, medan de med generellt god betalningsförmåga kan få betala en högre avgift för sina studier.

*Figur 3.2**Källa: CSN***3.3 Utländska studenter i Sverige**

Redan UKÄ:s internationaliseringsutredning framhöll att begreppet utländska studenter inte är självklart. Därefter har såväl Gäststuderandekommittén som utredningen om utlandsstudier framhållit det omöjliga i att kunna redovisa antalet utländska studenter som vistas i Sverige enbart för studier. Denna svårighet finns fortfarande. Det går inte att få exakta uppgifter om hur många utländska studenter som är i Sverige för studier inom högskolan.

Statistiska Centralbyrån (SCB) gör vart annat år mätningar om befolkningens utbildningsdeltagande. Dessa uppgifter inkluderar inte utländska medborgare som inte är folkbokförda i Sverige. Detta gäller i hög grad medborgare från de nordiska länderna samt utbytesstudenter som stannar kortare tid än tre månader. Dessutom förekommer det att utländska studenter registreras med ett tillfälligt personnummer. SCB:s uppgifter bygger på en jämförelse mellan folkbokföringen och högskoleregistren. Studenter med olika personnummer i högskoleregistren och folkbokföringen kan därför inte redovisas. Begreppet "utländska medborgare" omfattar även personer som stadigvarande vistas i landet av andra orsaker. Det kan exempelvis vara invandrare med uppehållstillstånd och barn till invandrade föräldrar som inte har svenskt medborgarskap. Med detta sätt att räkna redovisar SCB ca 13 000 utländska medborgare i högskoleutbildning för ht 1998. I summan ingår forskarstuderande. SCB:s uppgifter ligger till grund för den jämförande internationella statistiken från bl.a. UNESCO.

Tabell 3.1 Utländska medborgares deltagande i högskoleutbildning HT 1998

Världsdel/land	Antal
<i>Norden utom Sverige</i>	4 475
<i>Europa utom Norden</i>	4 864
varav Polen	440
Ryssland	276

Estland	112
Lettland	60
Litauen	67
<i>Afrika</i>	<i>498</i>
<i>Asien</i>	<i>2 061</i>
varav Iran	614
Kina	646
<i>Nordamerika</i>	<i>634</i>
<i>Sydamerika</i>	<i>406</i>
<i>Oceanien</i>	<i>61</i>
Totalt	12 999

Källa: SCB, Bakgrundsmaterial om befolkningens utbildning 1999:1 "Befolkningens studiedeltagande höstterminen 1998".

I Tabell 3.1 redovisas några länder särskilt. Det relativt stora antal studenter som kommit från vissa länder i Östeuropa är ett utslag av de satsningar som gjorts mot denna region, inte minst genom Svenska institutets stipendier. Ett annat land som urskiljer sig i tabellen är Iran, och här handlar det sannolikt om personer med iranskt medborgarskap som stadigvarande bor i Sverige.

För 1998 redovisar *Högskoleverket* 6 407 utbytesstudenter (studenter inom olika utbytesprogram) inom högre grundutbildning vid svenska lärosäten. Huvuddelen kom från Europa: utbyten inom Erasmus och Nordplus svarade för 4 923 personer eller 77 procent. 1998 fanns dessutom 796 utländska doktorander registrerade vid svenska forskarutbildningar varav knappt hälften kom från EU (*Högskoleverkets rapportserie 1999:11R*).

Migrationsverket (före den 1 juli 2000 *Invandrarverket*) redovisar för 1999 drygt 4 700 beviljade uppehållstillstånd för studenter varav ca 2 800 från länder utanför EES-området.

Tabell 3.2 Beviljade uppehållstillstånd till utländska studenter inom högskolan 1999, exklusive EES-området

Världsdel/land	Antal	Varav kvinnor
<i>Afrika</i>	<i>216</i>	<i>53</i>
<i>Nord-Syd-Amerika</i>	<i>753</i>	<i>384</i>
varav USA	436	240
Kanada	167	82
<i>Asien</i>	<i>780</i>	<i>297</i>
varav Japan	86	46

Kina	287	118
<i>Europa</i>	<i>862</i>	<i>458</i>
varav Estland	82	57
Litauen	89	57
Polen	154	81
Ryssland	178	93
<i>Oceanien</i>	<i>178</i>	<i>94</i>
varav Australien	158	85
<i>Okända, statslösa, etc.</i>	<i>13</i>	<i>9</i>
Totalt	2802	1295

Källa: Statens invandrarverk (Migrationsverket), Statistiska meddelanden 2000, BE 65 SM 0001.

Migrationsverkets uppgifter bygger enbart på uppehållstillstånd beviljade första gången för högskolestudier. Verkets uppgifter omfattar inte medborgare i de nordiska länderna eftersom de inte behöver ansöka om uppehållstillstånd. Uppgifterna avser inte heller medborgare från EES-länder som studerar för kortare perioder än tre månader, för vilket det inte krävs uppehållstillstånd. Forskarstuderande ingår i siffrorna.

Högskoleverkets uppgifter avser utbytesstudenter, d.v.s. studenter som studerar i Sverige inom ramen för utbytesavtal. Dessa uppgifter bygger på rapporter från universitetens och högskolornas internationella kanslier som har ansvar för utbytesavtalen. Uppgifterna omfattar således även studenter som studerar vid lärosätena under kortare tid än tre månader.

De ovan redovisade svårigheterna gör att det inte med säkerhet går att fastställa hur många utländska studenter som finns Sverige.

3.3.1 Utländska doktorander

Regeringen gav i februari 1998 Högskoleverket i uppdrag att göra en sammanställning av doktorander med hemvist utanför Norden och EU under perioden 1990/91 - 1996/97. I uppdraget ingick att sammanställa doktorandernas fördelning på lärosäten, fakulteter och ämnesgrupper samt deras hemvist innan forskarutbildningen påbörjades. I redovisningen skulle även ingå hur dessa finansierade sin utbildning samt i vilken utsträckning de lämnade landet efter fullgjord forskarutbildning. Högskoleverket utredde frågan och

avlade rapport i november 1998: "Doktorander från länder utanför Norden och Europeiska unionen."

I budgetpropositionen 1999 redovisade regeringen uppdraget. Regeringen menade att rörligheten bland doktorander och disputerade forskare är ett positivt uttryck för internationaliseringen.

De registrerade doktoranderna från länder utanför Norden och EU är doktorander som fullgör hela sin forskarutbildning i Sverige. Det är mer sällsynt att doktorander från dessa länder genomgår en del av sin forskarutbildning i Sverige. Flera universitet och högskolor har emellertid avtal med lärosäten utanför Norden och EU, som möjliggör ett utbyte inom ramen för forskarutbildningen. Denna möjlighet verkar dock vara i det närmaste outnyttjad.

Under läsåret 1996/97 fanns det 18 857 registrerade doktorander i Sverige. Av dessa kom drygt 1 400 från länder utanför Norden och EU. Doktorander från Kina utgjorde 30 procent av det totala antalet utländska doktorander. Antalet doktorander från det forna östblocket var sammanlagt 18 procent. Doktorander från USA utgjorde 10 procent.

Höstterminen 1998 fanns drygt 3 800 utrikes födda personer aktiva inom svensk forskarutbildning. Av dessa kom 2 410 från länder utanför Norden och EU – ett tusental fler än vad Högskoleverket redovisade året innan.

Under 1990-talet har det skett en förskjutning av de utländska doktorandernas nationalitet från Asien till länder i Östeuropa. Doktorander från främst Ryssland och de baltiska länderna står för ökningen.

Flest utländska doktorander finns det enligt undersökningen vid Uppsala och Lunds universitet samt vid Karolinska institutet. Vid dessa lärosäten fanns ca 50 procent av alla registrerade utländska doktorander.

En majoritet fanns vid teknisk eller medicinsk fakultet. Doktorander från Kina, USA och Ryssland valde främst medicin medan de från Iran och Baltikum valde teknik. Forskarstudier vid de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna valdes främst av doktorander från USA.

Examination av utländska doktorander

De utländska doktoranderna som grupp avlägger i större utsträckning forskarexamen än de svenska. Av de 1 130 doktorander som antogs 1990/91 hade 858 eller 76 procent fram till 1997 avlagt examen. Samma siffra för de svenska doktoranderna var 62 procent. De ca 1 100 doktorander från länder utanför EES-området som registrerats vid svenska lärosäten läsåret 1990/91 valde företrädesvis att läsa vid tekniska och medicinska fakulteter.

Av dem som examinerats hade en tredjedel vid 1997 års utgång lämnat Sverige; ungefär samma siffra gällde för de utländska doktoranderna från EES-området.

3.3.2 Mötet med Sverige

I uppdraget ingår att undersöka hur utländska studenter uppfattar sin studietid i Sverige. I detta avsnitt kommer studenternas studie-sociala situation att redovisas. Frågor som rör studenternas sociala situation ingick i den enkät som tillsänts lärosätena. Vidare har intervjuer gjorts med studenter vid några internationella utbildningar vid Lunds universitet och Chalmers tekniska högskola.

Flera universitet och högskolor har också själva låtit göra uppföljningar av hur utländska studenter ser på sin vistelse i Sverige. De flesta anser att mottagande, studieform och kvalitet i utbildningen är mycket positivt. Hur utländska studenter upplever Sverige vid sidan av studierna är av stor betydelse för hur de senare kommer att värdera sin tid i Sverige.

Studenterna blir väl mottagna vid ankomsten till det svenska lärosätet. De flesta lärosäten har ett mottagningsprogram för utbytesstudenter. Dessa program omfattar punkter som personligt mottagande, introduktion till studierna, fadderverksamhet, integrerat boende, svenskundervisning, kultur- och samhällsinformation. De studenter som vi talat med uttrycker att detta första möte varit mycket tillfredsställande och de har ofta varit positivt förvånade över välkommandet och beredvilligheten att visa tillräta. Studenter som kommer utanför utbytesprogrammen omfattas inte av samma noggranna mottagande.

För doktorander är omhändertagandet något mindre omfattande. Vanligen förekommer några av ovanstående punkter. Institutionerna själva tar ett större ansvar för doktorandernas omhändertagande.

Språket

Så gott som samtliga lärosäten erbjuder svenskundervisning i någon form för de utländska studenterna. Många vill försöka lära sig svenska under sin tid här, men upplever det som mycket svårt. De behöver nästan aldrig kunna svenska för att klara sig i samhället då "alla talar hygglig engelska". Vissa har frivilligt tagit extra kurser som lärosätet erbjudit, men i några studenter menar att det var svårt att läsa svenska samtidigt med de ordinarie kurserna. En intensivkurs i början framhölls som ett alternativ.

Bostäder

Boendet är ofta avgörande för att studenterna skall tycka att tiden som gäst-/utbytesstudent har varit lyckad. De flesta av lärosätena har integrerat boende, med vilket avses studentkorridorer eller kollektiv med svenska och utländska studenter. I Uppsala universitets undersökning sägs att "Ett av de mest framträdande resultaten är den upplevda segregeringen mellan svenska och utländska studenter. Utbytesstudenterna upplever det som svårt att lära känna svenska studenter vilket till stor del beror på för få tillfällen att mötas. Ett exempel är studentkorridorerna, där man ofta placerar många utbytesstudenter i en och samma korridor. En akut brist på bostäder råder emellertid på flera av de större studieorterna. Lärosätena i Stockholm, Uppsala, Jönköping, Gävle och Malmö uppger att problemen är allvarliga. Situationen i Stockholm är mycket allvarlig. Behovet av studentbostäder är mycket stort. Idag är läget sådant att lärosätena på dessa orter inte säkert kan erbjuda de utländska studenterna bostad. Avsaknaden av ett erbjudande av bostad kan mycket väl vara det som gör att en student avstår från att välja det svenska lärosätet för sina utlandsstudier.

Det är i många länder oacceptabelt att inte ha bostadsfrågan löst i samband med antagningen. Det är också oacceptabelt för många att placeras i vad som kan uppfattas som otrygga områden, kanske i förorter utan särskild studentprägel, långt ifrån lärosätet.

Studenterna vill bo i billiga studentrum utan onödig standard, och den svenska korridorformen är lyckad och uppskattad om bara tillräcklig mix vid rumsfördelningen sker mellan svenska och utländska studenter.

Bristen på studentbostäder är det enskilt största hindret mot en ökad rekrytering av utländska studenter, särskilt till storstäderna.

Övrigt

Inte sällan nämns klimatet som ett reellt problem. Lärosätena bör tänka på detta och vara tydliga i sin information om det svenska klimatet och hur studenterna eventuellt kan förbereda sig.

3.4 Information om svensk utbildning och forskning i utlandet

3.4.1 Universitetens och högskolornas information

De svenska lärosätena svarar själva för en relativt omfattande del av den information som tillhandahålls i utlandet om svensk högre utbildning. Lärosätena svarar i enkäten att man bedriver informationsarbete på en mängd olika sätt: nära nog samtliga nämner samarbete mellan institutioner/lärosäten, studentutbyte och forskningssamverkan, egna broschyrer/kataloger, Internet, deltagande i konferenser eller informationsinsatser genom andra kontakter. Vissa lärosäten nämner också annonsering i utländsk press samt deltagande i mässor.

Enligt enkäten riktar man sig huvudsakligen mot Europa, Nordamerika och Australien, alltså de traditionellt starka utbildnings- och vetenskapsnationerna i västvärlden. I vissa fall nämns länder i Asien men mera sällan Afrika och Latinamerika. Informationen går i huvudsak direkt till utländska lärosäten, ofta sådana som man har avtal med. Ibland sänds information också till ambassader eller andra organisationer.

3.4.2 Svenska institutet

Svenska institutet (SI) svarar idag för den samlade informationen om högre utbildning i Sverige till utlandet. Utländska studenter – liksom universitet och högskolor, organisationer och myndigheter i andra länder – kan få information direkt från SI eller genom svenska utlandsmyndigheter, som använder sig av SI:s material. SI:s broschyrer publiceras också elektroniskt på SI:s hemsida

Study in Sweden. SI ger service till utlandsmyndigheter m.fl. som behöver faktaunderlag eller hjälp med kontakter med universitet och högskolor. SI presenterar också svensk högre utbildning vid mässor och konferenser utomlands.

SI samråder och samarbetar i första hand med ansvariga och handläggare vid universitetens/högskolornas internationella kontor, men samarbetar också med Högskoleverket dels genom viss samproduktion och dels genom regelbundna möten, där även informatörer från Utbildningsdepartementet har deltagit.

De svenska utlandsmyndigheterna är kanaler för informations-spridning och fungerar ibland också som samarbetspartners.

Det informationsmaterial som SI framställer är omfattande. Förteckning över detta material finns i bilaga.

Hemsida

SI har under rubriken *Study in Sweden* ett antal länkar med allmän och praktisk information för den som är intresserad av studier i Sverige.

Där finns information om det svenska högskolesystemet, praktisk information för studenter och forskare som ska komma till Sverige, stipendieinformation, information om hur och var det går att lära sig svenska samt länkar till samliga högskolors hemsidor, direktlänkar till information om s k mastersprogram mm.

Under hösten 2000 publicerar SI sin nya hemsida som kommer att innehålla mer lättåtkomlig information för utländska studenter och forskare som är intresserade av att studera i Sverige. Under rubriken "Studies & Research in Sweden" skall det finnas information om att studera i Sverige och information om det svenska högskolesystemet. Det skall också finnas länkar till andra myndigheters och organisationers information.

Dessutom har en stipendie-databas skapats för att underlätta sökandet efter information om SI:s alla former av stöd och stipendier (för svenskar såväl som utlänningar). Databasen kommer eventuellt att på sikt byggas ut för att även innehålla information om andra organisationers stipendier.

Informationsservice

SI får ungefär 2 500-3 000 förfrågningar/år (brev, fax och e-post) från enskilda individer om studier och om utbildningssystemet i Sverige. Frågorna avser utbildning på alla nivåer inom i alla utbildningsområden och kommer från personer med högst olika utbildningsmässiga och ekonomiska förutsättningar. En viss ökning av kvalificerade förfrågningar om t.ex. påbyggnadsutbildningar inom teknik och ekonomi tyder på att det finns en ökad kännedom om kurser och program för utländska studenter i Sverige.

En mindre andel förfrågningar kommer också från utländska universitet, myndigheter och organisationer som – ibland via svenska ambassaden – önskar få särskild information eller komma i kontakt med svenska universitet och högskolor.

Mässor och konferenser

SI deltar årligen som utställare vid två stora internationella konferenser om utbyte inom utbildning och forskning och samordnar därigenom presentationen av svensk högre utbildning. Dessa är

- EAIE-konferensen, Europa. (European Association for International Education). Ca 1.500 deltagarna från ett 60-tal länder. Ca 50 utställare.
- NAFSA-konferensen, USA. (Association of International Educators). SI tillsammans med de övriga nordiska länderna. Ca 4 000 konferensdeltagare (varav 1 600 från länder utanför Nordamerika), ett 60-tal länder. Ca 250 utställare. I samband med denna har också anordnats nordiska mottagningar.

Svenska universitet och högskolor deltar också med egna representanter och eget informationsmaterial i SI:s monter.

Det finns även ett stort antal utbildningsmässor som vänder sig direkt till studenter och lärare. SI deltar vanligen inte i denna typ av mässor som mer lämpar sig för lärosäten som direkt rekryterar studenter till (avgiftsbelagda) utbildningsprogram. Deltagande har inte heller efterfrågats av universiteten/högskolorna.

3.5 Svenska lärosätens utbildningsaktiviteter utanför Sverige

De utländska universitet som hårdast gått in för att rekrytera utländska studenter bedriver inte sällan olika sorters verksamheter i de för dem relevanta länderna. Det finns exempel där universitetsfilialer satts upp i utlandet liksom rekryteringskontor. Ett annat inslag är vad som kan kallas utbildnings-franchising, dvs. ett universitet ger ett utländskt partneruniversitet rätt att ge utbildning i det första universitetets namn.

Svenska lärosäten har ännu så länge en mycket ringa verksamhet på plats i utlandet. Det enda egentliga exemplet är Handelshögskolan i Stockholm som har filialer i Oslo, Helsingfors och S:t Petersburg. Denna filialverksamhet är främst kopplad till högskolans s.k. Executive Education där man erbjuder kompetensutveckling för företagsledare och nyckelpersoner på olika nivåer inom näringsliv och förvaltning. Detta görs genom öppna och företagsinterna program. Forskare från Handelshögskolan är utbildningsansvariga.

I Riga har Handelshögskolan på Regeringens (UD) uppdrag ansvarat för upprättandet av en handelshögskola, Stockholm School of Economics. Vid Handelshögskolan i Riga skall studenter från Estland, Lettland och Litauen kunna erhålla högre utbildning inom olika ekonomiska och juridiska discipliner.

Vissa aktiviteter bedrivs i utlandet genom universitetsägda bolag, och universitetsanställda deltar då regelmässigt i dessa aktiviteter tillsammans med personal från bolagen.

Ett exempel är Swedec, ett bolag som ägs gemensamt av Lunds universitet och utvecklings- och utbildningskonsultbolaget Hifab International, del i Hifab Group. Verksamheten inriktas mot diverse utvecklings- och utbildningsprojekt i framför allt tredje världen och Östeuropa med exempelvis Sida, AMU, Världsbanken, UNESCO m.fl. som uppdragsgivare. Forskare och lärare vid Lunds universitet kan genom Swedec medverka i projekten.

Ett annat exempel är Invelop Uppsala AB som samägs av Uppsala universitet och Hifab Group. Detta bolag bedriver utbildnings- och rådgivningsverksamhet inom vårdsektorn, i tredje världen. Uppdrag finansierade av Sida dominerar men andra finansiärer som Europeiska kommissionen, Världsbanken och Finnida/Danida förekommer. Återigen utnyttjas kopplingen till

Uppsala universitet på så sätt att universitets expertis deltar i projekten.

Ett exempel på globalt samarbete mellan lärosäten på olika kontinenter är Lunds universitets deltagande i det globala nätverket Universitas 21 som består av 18 universitet från 10 länder. Nätverket skall bl.a. arbeta med fortbildnings- och vidare utbildningsfrågor.

3.6 Stipendier

Det finns myndigheter och organisationer som har olika program för utlandsstudier för svenska studenter, samt studier i Sverige för utländska studenter. Nedanstående sammanställning utgör inte en fullständig kartläggning av de stipendiemöjligheter som står till buds men tar upp några av de viktigare organisationerna.

Svenska institutet

Svenska institutet (SI) är en statlig myndighet med huvuduppgift att sprida kunskap om Sverige i utlandet och att svara för utbyte med andra länder inom kultur, utbildning, forskning och samhällsliv i övrigt.

I sin verksamhet ska SI främja svenska intressen och bidra till tillväxt, sysselsättning och kulturell utveckling i Sverige.

Med tiden har SI fått ansvaret för ett stort antal stipendie- och utbytesprogram vilka ofta har tillkommit på grundval av utrikespolitiska överväganden. Institutet handhar dessutom stipendier på uppdrag av privata fonder och stiftelser.

Det finns stipendier för svenska studenter, forskares och universitetslärares utlandsvistelser och för utländska studenter, forskares och universitetslärares vistelser i Sverige.

Praktiskt taget har alla världens länder omfattats av SI:s programutbud. På grund av indragna anslag upphör programmet med internationella forskarstipendier. Under senare år har samarbetet med Öst- och Centraleuropa dominerat verksamheten. SI har genom särskilda regeringsbeslut tillförts medel för samarbete framför allt med länderna i närområdet vid Östersjön.

1999 fördelade SI sammanlagt 910 stipendier till utländska studenter, lärare och forskare för längre eller kortare vistelser

avseende studier och forskning vid svenska universitet och högskolor.

Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning

Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning, (STINT), inrättades 1994. Enligt stadgarna skall STINT främja internationalisering av svensk högre utbildning och forskning. Detta görs genom att stödja svenska och utländska postdoktorers vistelser vid utländska respektive svenska universitet och högskolor samt stipendiering av unga akademiker från länder i dynamisk utveckling för studier i Sverige samt främjande av utbildningsmöjligheter för dessa vid svenska lärosäten

Stiftelsen stödjer internationalisering enligt ovan till en kostnad om 150-200 miljoner kronor per år. Liksom hos Svenska institutet bedrivs verksamheten inom olika program, med olika inriktning. Ett par skall nämnas i detta sammanhang.

Stipendier för studerande från länder i dynamisk utveckling (master-nivå). Avsikten med stipendierna är att i vissa länder successivt bygga upp nätverk av personer med utbildning från och en god erfarenhet av Sverige. STINT koncentrerar sig på länder i Latinamerika, Stillaohavsasien samt Sydafrika. STINT stöder universitet och högskolor för att anordna mastersprogram på engelska i Sverige med fasta stipendier. Programmet möjliggör för ett 80-tal unga akademiker att studera på mastersnivå i Sverige varje år.

Stipendier för forskarstuderandes utlandsvistelser avser möjligheter för doktorander vid svenska universitet och högskolor för en termins vistelse vid ett utländskt universitet eller forskningsinstitut. För 2000/2001 kommer ett 80-tal doktorander att kunna få denna möjlighet. Under 1999-2001 har STINT dessutom ett program med särskilda stipendier för doktorander inom det kulturvetenskapliga ämnesområdet, dvs. discipliner inom de humanistiska, samhällsvetenskapliga, teologiska, juridiska och filosofiska fakulteterna. Sammanlagt 150 sådana stipendier kommer ha utdelats inom programmet. Inom andra av STINT:s program ges ytterligare ett antal forskarstuderande möjlighet till utlandsvistelser.

Sida

Sida stöder framför allt framför allt doktorander inom Sida finansierade projekt. För närvarande finns det omkring 200 utländska doktorander som med stöd av Sida genomgår forskarutbildning vid svenska lärosäten. Denna forskarutbildning är framför upplagd enligt sandwich – modellen, vilket innebär att doktoranderna endast tillbringar vissa tider i Sverige och övrig tid i hemlandet. Svenska institutioner får stöd för att ta emot doktoranderna.

Sida bedömer att denna form av stöd för forskarutbildningen successivt kommer att ersättas med stöd till universiteten i biståndsländerna.

Linnaeus/Palme-programmet

Programmet är ett utbytesprogram för lärare och studenter inom den grundläggande högskoleutbildningen. Det syftar till att stärka svenska lärosätens samarbete med universitet och högskolor utan för OECD-området och därmed öka de globala kontakterna inom högskolevärlden. Det övergripande målet är stimulera den svenska högskolan att bli mer global i sin internationalisering, d.v.s. att det utvecklas goda relationer med lärosäten i länder utanför Europa och Nordamerika och att intresset för utvecklingsländer och samarbete med utvecklingsländer stärks. Samarbete och utbyte skall ske med universitet och högskolor i Asien, Latinamerika, Afrika samt vissa länder i Central- och Östeuropa.

Den som reser ut från Sverige inom ramen för programmet kallas Linnaeus-stipendiat, medan den som kommer till Sverige från ett annat land kallas Palme-stipendiat.

Programmet är ett komplement till befintliga bidrag och stipendier för att stärka högskolans internationella kontakter och utbyten.

Programmet finansieras av Sida och skall administreras av Internationella Programkontoret för utbildningsområdet. För år 2000 finns 5 miljoner kronor avsatta.

Övriga

Bland övriga måste givetvis utbytesprogrammen inom Europeiska unionen nämnas. Genom bl.a. Socrates-programmet ges ett stort antal studenter möjlighet till utlandsstudier inom EU. Internationella Programkontoret är svensk central myndighet för programmen inom EU. Redovisning av antalet utbytesstudenter finns i avsnitt 3.2. Ytterligare finansiärer som tillhandahåller omfattande möjligheter är Sverige-Amerika Stiftelsen och Fulbright Commission. Därtill finns ett antal något mindre aktörer vilka tillsammans erbjuder ett ansevärt antal stipendier för utlandsstudier.

3.7 Utbildningsmäklare

Samtidigt med utbyggnaden av den högre utbildningen – i Sverige och i andra länder – så har olika typer av utbildningsmäklare etablerats. Med ett ökat intresse för studier och med en växande flora av möjliga studieval har det skapats en marknad för rådgivning och mäklning av utbildning. Därtill har framväxten av Internet inneburit nya möjligheter att informera om utbildningar och också marknadsföra utbildningar eller lärosäten.

Utbildningsmäklarna begränsar sig inte nödvändigtvis till högre utbildning utan de förmedlar allehanda typer av utbildningar. Somliga förmedlar inte bara utbildningar utan deltar själva aktivt i skapandet av gångbara utbildningar och agerar som en länk mellan utbildningsanordnaren och studenterna eller uppdragsgivaren. En form av utbildningsmäklning svarar e-learningbolagen för. Via Internet paketeras eller förmedlas utbildningar i Internetformat åt uppdragsgivare. Dessa kan vara företag eller andra organisationer eller arbetsgivare, och utbildningarna kan ges av universitet eller andra utbildningsanordnare. Åtminstone 10-20 företag koncentrerade på e-learning kan lokaliseras på den svenska marknaden.

En annan form är mera renodlad utbildningsmäklning, exempelvis förmedling av olika utländska avgiftsbelagda kurser åt universitet och högskolor runt om i världen. I nära samverkan med de utländska partneruniversiteten rekryteras svenska studenter för utlandsstudier. Vid sidan av utbildningsmäklarna finns ett relativt stort antal svenska och relevanta utländska Internet-portaler som

på kommersiell grund guidar, marknadsför eller på annat sätt samlar och länkar information om utbildning.

3.8 Sammanfattande kommentar

Utbildning och forskning är i Sverige av tradition förknippade med internationella kontakter och perspektiv. Internationell samverkan och internationella erfarenheter värderas högt och intresset för att ytterligare förstärka kopplingen till liknade verksamheter i vår omvärld är stort. Svenska studenter har en tradition av att bege sig utomlands för att studera, även om det stora antal som utreste under 1990-talet inte kan jämföras ens med det antal som utreste under det närmast föregående decenniet.

Det som skänker en ny dimension åt frågan om studentrörlighet är det faktum att utländska studenter nu också väljer att komma till Sverige. Det relativt stora antal svenska studenter som varje år väljer att studera vid utländska lärosäten inom olika utbytesprogram balanseras sedan något år av ett lika stort antal hitresande studenter från utlandet.

Medan lärosätena har väl utbyggda rutiner för att ta omhand de utländska studenter som kommer så uppfattas myndighetsorganisationen vara sämre anpassad till Sveriges roll som internationell utbildningsnation. Svenska institutet har ett tydligt mandat att informera om svensk högre utbildning i utlandet, men inte att marknadsföra svensk utbildning, något som lärosätena därmed börjat göra på egen hand. Denna situation tillsammans med det antal myndigheter som på olika vis är inblandade i de utländska studenternas närvaro i Sverige (SI, Högskoleverket, Migrationsverket, Internationella Programkontoret, Sida) gör att Sverige som mottagarland för utländska studenter kan uppfattas som oklart organiserat och strategilöst. En framtida roll som aktiv utbildningsnation på en global utbildningsmarknad kräver sannolikt en skärpt ansvarsfördelning mellan berörda myndigheter samt en tydligare strategi för studentutbyte och internationalisering av den högre utbildningen.

4 Åtgärder för att öka antalet utländska studenter i Sverige

I det följande redovisas varför antalet utländska studenter skall öka vid Sveriges universitet och högskolor. Vidare lämnas förslag till insatser som främjar denna utveckling. Kostnader och finansiering redovisas i kapitel fem.

4.1 Inledning

Globaliteten är en realitet och även den globala utbildningsmarknaden. Industriländer som Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Nederländerna, Australien och USA anser det strategiskt viktigt för näringsliv, utbildning/forskning, samhälle och kultur att öka rekryteringen av utländska studenter till den högre utbildningen. Detta borde även gälla för Sverige. Åtgärder för att öka rekryteringen av utländska studenter och lärare är angelägna och måste vidtas snarast annars riskerar svenskt näringsliv och svensk utbildning att hamna på efterkälken.

Sverige är ett relativt litet land som är ganska sent ute när det gäller etablering på den internationella utbildningsmarknaden. Andra länder har redan en stark position på denna marknad. Framför allt gäller det Tyskland, Storbritannien, Frankrike, USA och Australien.

Sverige och svenska universitet och högskolor måste därför aktivt marknadsföra svensk högre utbildning. För unga människor, som funderar på utlandsstudier, skall Sverige vara ett av de första länder som de väljer. Sverige måste även fortsättningsvis stödja uppbyggnaden av högre utbildning och forskning i biståndsländerna.

Det finns goda förutsättningar för att Sverige skulle kunna bli ett förstahandsval när det gäller utlandsstudier. Vi måste dra fördel av vår långa tradition som framstående kunskapsnation och en nation med en högre utbildning och forskning av god kvalitet.

Ett ökat antal utländska studenter är en tillgång för undervisningens och forskningens miljöer vid universitet och högskolor. Dessa studenter bidrar till mångfalden och främjar förståelsen för andra kulturer och traditioner. De bidrar till att förstärka den internationella miljön och blir därför viktiga för att stärka verksamhetens kvalitet. Samarbetet har ett värde i sig, men innebär även en kvalitetsprövning av forskning och utbildning. Det gäller därför att vidta olika åtgärder främjar rekryteringen av utländska studenter. Studenter med erfarenheter av svensk utbildning, svensk kultur och svenskt samhällsliv blir senare i livet goda ambassadörer för Sverige. De utgör dessutom en rekryteringsbas när svenska företag skall anställa medarbetare i utlandet. Sverige behöver också fler högutbildade för att trygga tillväxten i framtiden vid generationsskiftet.

Universitet och högskolor måste stimuleras att utveckla fler kurser och program som är anpassade till ett växande internationellt behov. Informationen om och marknadsföringen av svensk högre utbildning bör förbättras, samordnas och göras tydligare. Det bör bli enklare att få visum och uppehållstillstånd för utländska studenter.

4.1.1 Fördelar och nackdelar för Sverige i konkurrensen på den globala utbildningsmarknaden

Rekryteringen av utländska studenter är inte enbart beroende av möjligheter till studier. Det finns andra faktorer som positivt eller negativt påverkar valet av Sverige som studieland. De bilder av Sverige som förmedlas till utlandet har betydelse för utländska studenters val. Sverige kan tyckas ligga i utkanten av de viktigaste marknaderna. Klimatet kan upplevas som ogästvänligt under stora delar av året. Motbilden är ett land rikt på stora strövområden med orörd natur, rent vatten och frisk luft. Australiska universitet framhäver i sina värningskampanjer de rika tillfällena till friluftsliv och naturupplevelser som Australien kan erbjuda. På ett liknande sätt skulle internationell rekrytering till svensk högskoleutbildning kunna profileras med svensk natur och svensk miljö. Sverige är ett exportberoende land och Sverige förknippas med flera välkända varumärken. Till den allmänna positiva bilden hör också att Sverige är en framstående IT-nation och att Sverige betecknas som en tillväxtnation. Svensk kultur och idrott borde också kunna vara till

stöd i marknadsföringen av högre utbildning. Med tanke på att det är unga människor som skall rekryteras bör Sveriges ställning som den tredje största musikexportören på den internationella musikmarknaden kunna betonas.

Sverige har många fördelar i den internationella konkurrensen om utländska studenter.

Fördelar

1. Vi har en väl utbyggd högskola och har ett gott rykte som utbildnings- och forskningsnation. Flera svenska universitet är välkända utomlands och vi har några internationellt sett mycket starka forskningsprofiler. Sverige förknippas med Nobelprisen.
2. Redan nu förekommande utbytes- och samarbetsavtal är av tämligen stor omfattning.
3. Sverige är ett internationellt inriktat land. Sverige deltar på framstående plats i arbetet i flera internationella organisationer.
4. Det stora antalet svenska studenter utomlands bidrar till att sprida kunskaper om Sverige.
5. Vi har många invandrare
6. Befolkningen behärskar engelska bra.
7. Studierna är avgiftsfria.
8. Svenska lärosäten har ett spännande och internationellt intressant kursutbud. Flera lärosäten har en stor andel studenter med utländsk bakgrund.
9. Svenska lärosäten tar väl hand om sina gäststudenter.

Nackdelar

1. Kostnadsläget i Sverige är relativt sett högt.
2. Bristen på studentbostäder i storstadsområdena är mycket stor.
3. Det finns relativt få program som helt ges på engelska.
4. Svenska språket är ett litet språk.
5. Det finns begränsade möjligheter till stipendier för utländska studenter.
6. Ögeneröst erkännande och tillgodoräknade av utländska utbildningar och av svenska utomlands.

7. Reglerna för visum, uppehålls- och arbetstillstånd är stränga mot utländska studenter.

I de följande avsnitten presenteras förslag för att undanröja en del av dessa nackdelar. Det gäller fler kurser och program på engelska, stärkande av svenska språkets ställning, fler stipendier samt reglerna för visum och uppehållstillstånd.

4.1.2 Skäl för att rekrytera utländska studenter

I direktiven till utredningen framförs några skäl för att öka rekryteringen av utländska studenter till svenska universitet och högskolor. I det följande utvecklas sex övergripande skäl för att öka rekryteringen. Dessa skäl utgör inte en uttömmande inventering, men bör särskilt framhållas.

Globaliseringsskäl

Vår allt mer globaliserade värld präglas av gemensamma problem som kräver globala lösningar. Till dessa hör miljö-, hälso-, och nutritionsfrågor. Vidare är demokrati- och säkerhetsfrågor viktiga och gemensamma för världen. Stora folkomflyttningar orsakade av bl.a. konflikter gör att mångkulturella frågor – internationell migration och etniska relationer – har kommit i fokus i många länder. I dessa sammanhang är gemensamma insatser inom högre utbildning och forskning angelägna. Krav bör ställas på att samarbete sker över nationsgränserna för att skapa internationella utbildnings- och forskningsprogram inom internationellt angelägna områden.

Främjandeskäl

Utbildning ses mer och mer som en strategisk investering för att kunna utveckla och förstärka framtida förbindelser med personer, företag och institutioner i andra länder.

Det är viktigt att utländska beslutsfattare, affärsmän och kulturarbetare har en positiv bild av Sverige, svenskt näringsliv och svensk kultur. Personer som har bedrivit studier utomlands och därmed skaffat sig en internationell kompetens återfinns många gånger senare på beslutsfattande positioner i sina hemländer.

Chansen att återfinna tidigare studenter eller forskare, som visats i Sverige, på betydelsefulla poster är därför stor. Flera svenska företag kommer att vara verksamma utanför den europeiska unionens gränser och svensk exportindustri kommer att möta nya och stora utmaningar på främmande marknader. Näringslivet behöver i allt större omfattning tillgång till skicklig och välutbildad arbetskraft med internationell bakgrund erfarenhet och perspektiv. Utländska studenter som har utbildats i Sverige får sådana erfarenheter och de knyter kanske kontakter med svenska studenter som varar ett helt liv. Det är kontakter som kan vara av avgörande betydelse för ett ekonomiskt, socialt och kulturellt utbyte mellan Sverige och andra länder.

Kulturell förståelse

Utländska studenter vid svenska universitet och högskolor berikar genom sin närvaro studiemiljöerna vid de svenska lärosätena och bidrar till en internationalisering av den högre utbildningen och forskningen. De skiftande bakgrunder, erfarenheter och synsätt som utländska studenter för med sig är viktiga för svenska studenter och lärare. Studenter med skiftande kulturell bakgrund och andra utbildningstraditioner kommer att i sig vara befrämjande för kvaliteten i utbildningen.

I det mångkulturella samhälle som Sverige redan är och med en tilltagande globalisering av näringsliv och kultur krävs närmare insikter om andra perspektiv än de egna och kunskaper om andra kulturer och andra människors villkor. Det ökar svenska studenters intresse för andra länder.

Lärosäten som tar emot utländska studenter inom ramen för utbytesavtal får möjligheter att placera egna studenter utomlands. Många svenska studenter anser kortare eller längre utlandsstudier som viktiga inslag i sin utbildning. Utbytesavtal med utländska universitet kan locka fler att söka utbildningar vid det egna lärosätet. Flera svenska lärosäten har en internationell profil i många utbildningar med möjligheter till internationella erfarenheter.

Rekryteringskäl

Utländska studenter är en potentiell rekryteringsbas för fortsatt forskning och arbete i Sverige.

I de forskningsstrategier som universitet och högskolor har lämnat till Regeringen understryker en majoritet att de ser framtida problem med att kunna rekrytera tillräckligt med lärare och forskare. Regeringen har i propositionen Forskning och förnyelse (prop. 2000/01:3) föreslagit åtgärder för att möta den kommande generationsväxlingen inom svensk forskning. I det perspektivet blir utländska forskarstuderande en intressant kategori att rekrytera forskare från.

Utländska doktorander samt utländska personer med svensk examen vore en viktig tillgång för de kompetensområden och kluster där Sverige har en ledande ställning. Inom högt specialiserade och tekniska områden krävs den bästa kompetensen, oavsett dess medborgarskap. Utan sådan tillgång riskerar Sverige att tappa kraftigt inom kompetensområden där vi idag har en ledande ställning.

Inom vissa vetenskapsområden är det svårt att rekrytera kvalificerade doktorander och forskare. De utländska studenter som kommer till Sverige är ofta välmotiverade och duktiga. För att klara det förestående generationsskiftet inom svensk högre utbildning och forskning måste examinationen inom forskarutbildningen öka och en fortsatt rekrytering av utländska doktorander är nödvändig.

Svenska företag är beroende av att rekrytera välutbildade medarbetare med internationell kompetens som har kännedom om andra marknader och förhållanden. Utländska studenter med utbildning i Sverige är därför en viktig framtida rekryteringsbas.

Kommersiella skäl

Export av utbildning är en väsentlig inkomst för många länder. Det finns uppskattningar att den amerikanska utbildningsexporten är dubbelt så mycket värd som exporten från filmindustrin. Australien räknar utbildning som en av sina viktigaste exportmarknader. Även Storbritannien ser utbildningsmarknaden som en viktig exportmarknad.

Svensk högre utbildning håller en hög kvalitet och borde kunna vara intressant på den växande globala utbildningsmarknaden.

Biståndsskäl

Sverige ger bistånd till flera utvecklingsländer. En del av svenskt bistånd används redan idag för olika utbildningssatsningar. Redovisningar från UNESCO och Världsbanken vittnar om stora brister i utbildningssystemens samtliga nivåer i många länder. Det saknas utbildade lärare på alla nivåer och rekryteringen till och utbyggnaden av den högre utbildningen är otillräcklig. Utbildning är för många länder en avgörande faktor för en positiv utveckling av samhälle och näringsliv. Modern ekonomisk teori om tillväxt betonar humankapitalets tillväxt. Det är väsentligt för utvecklingen av världen att dessa länder stöds. En effektiv utbildningssektor, både för barn, ungdomar och vuxna, anses vara en avgörande förutsättning för att ett lands välstånd skall kunna växa i det långa perspektivet. Ett viktigt inslag i det svenska biståndet till utvecklingsländerna är därför att bidra till bättre utbildningssystem och högre utbildningsnivå i dessa länder. Exempelvis kan det innebära att utbilda lärare och administratörer samt att stödja forskningssamarbete och studier på högre akademiska nivåer. Det kan ske lokalt eller på distans och delvis i Sverige.

-0-0-0-0-0-

I det följande presenteras en rad förslag såväl av policykaraktär som konkreta åtgärder som skall bidra till att stärka Sveriges ställning på den globala utbildningsmarknaden.

4.2 Nationell strategi

Förslag: Det bör upprättas en nationell strategi för hur utbildningspolitiken skall samverka med andra politikområden såsom t.ex. utrikes-, handels-, bistånds- och miljöpolitik. Förverkligandet av den nationella strategin bör samordnas mellan ansvariga departement och myndigheter.

Svenska satsningar på utbyte och rekrytering av studenter bör i högre utsträckning även samordnas med Europeiska unionens samarbetsprogram inom utbildning och forskning mellan EU och länder utanför EU.

Skälen för förslaget: Forskningen är fri. Universitet och högskolor beslutar själva om utbildningens inriktning och

omfattning. De beslutar även med vilka lärosäten samarbets- och utbytesavtal skall tecknas. Detta är en viktig utgångspunkt.

En kraftsamling behövs dock för att stärka Sveriges ställning på den globala utbildningsmarknaden i en allt hårdnande konkurrens om studenterna för att vår egen forskning och utbildning skall utvecklas, för att globala problem kräver globala lösningar samt för att kunna bistå utvecklingsländerna så effektivt som möjligt. Därför behövs insatser på nationell nivå och en samlad strategi som omfattar olika politikområden.

Detta har också framhållits i rapporten *Europeiska mål och svensk utbildningspolitik, ett analysuppdrag* (Dnr U 2000/1270/IS) att det är angeläget att diskussioner sker inom Regeringskansliet om samordnings- och synergieffekter mellan olika politikområden.

I såväl Tyskland som Storbritannien sker en samordning av strategi och satsningar mellan olika departement och andra offentliga myndigheter och organisationer. Detta har hittills givit mycket goda resultat (se kapitel 2). I dessa länder har också tydliga prioriteringar gjorts mot vilka länder som särskilda satsningar skall göras för att underlätta samarbete och rekrytera fler studenter.

Det finns idag ingen uttalad nationell övergripande strategi för rekrytering av utländska studenter till Sverige. I Sverige finns det en relativt lång tradition av internationellt studentutbyte och gäststudenter vid svenska universitet och högskolor. I och med Sveriges medlemskap i Europeiska unionen har antalet utbytesstudenter från medlemsländerna ökat. Svenska lärosäten har också i en ökad grad sökt anpassa utbildningar för dessa studenter. Idag ges fler kurser på engelska och särskilda kurser i svenska och om svensk historia och kultur har tillkommit.

Flera offentliga svenska aktörer arbetar var för sig med olika samarbeten och utvecklingsprojekt inom den högre utbildningen. Regeringen (UD) stödjer på flera sätt en uppgradering av akademiska miljöer i de baltiska staterna. Svenska institutet (myndighet under UD) stödjer utbildningssamarbete och utbyte med olika delar av världen både med finansiering från UD och från Utbildningsdepartementet; dock med viss tyngdpunkt på samarbete med närområdet i Central- och Östeuropa. Det Internationella programkontoret (myndighet under U) arbetar med EU:s utbildningsprogram samt Linnaeus-Palmeprogrammet. Sida stöder projekt som skall främja och utveckla högre utbildning inom i biståndsländerna. Högskoleverket har ansvar för ekvivaleringsfrågor. Universitet och högskolor gör sina

prioriteringar och satsningar. Andra myndigheter av betydelse i sammanhanget är Invest in Sweden Agency (ISA), vars uppgift är att attrahera utländska direktinvesteringar till Sverige. Det innebär i praktiken att attrahera företagschefer, tekniker, forskare, etc. Nämnas bör även Exporrådet och Sveriges tekniska attachéer som har viktiga uppgifter i sammanhanget.

Som framhållits i det föregående är det av många skäl angeläget att locka fler utländska studenter att förlägga sina studier till Sverige. Utbildningspolitiken bör, för att få en starkare internationell genomslagskraft, ha en tydligare koppling till t.ex. utrikespolitik, biståndspolitik, miljöpolitik och handelspolitik. Utrikespolitiska prioriteringar bör stödjas med motsvarande prioriteringar på utbildningsområdet. Insatser för Sverige-främjandet bör beakta utbildningsområdet och integrera detta i verksamheten. Med en genomtänkt och samverkande nationell strategi för hur Sverige internationellt skall kunna hävda sig på den globala utbildningsmarkanden har Sverige stora möjligheter att kunna knyta förbindelser som är politiskt, ekonomiskt och socialt betydelsefulla i framtiden.

Svenska företag är beroende av att rekrytera välutbildade medarbetare med internationell kompetens som har kännedom om andra marknader och förhållanden. Svensk exportindustri har ett särskilt intresse av att utomlands kunna rekrytera utländska medarbetare med erfarenhet av Sverige för ledande befattningar i företagen. Utländska studenter med utbildning i Sverige är därför en viktig framtida rekryteringsbas.

Utbildningspolitikens inriktning måste ses och bedrivas i ett större sammanhang. Sverige har uttalade prioriteringar inom olika politikområden. Det är sällan som prioriteringar inom dessa områden även avspeglas i statsmaktens ambitioner när det universitetens och högskolornas internationella engagemang. De regioner och länder som Sverige prioriterar inom utrikespolitiken, biståndspolitik och handelspolitiken bör i större omfattning än för närvarande även avspegla sig i universitetens och högskolornas samarbete, utbyte och rekrytering av gäststudenter. Detta skulle innebära fördelar inte bara för svensk utbildning utan även för t.ex. handels- och näringsliv samt för att lösa miljöproblem.

I syfte att förverkliga en nationell strategi med dessa prioriteringar bör det övervägas att även i Sverige detta skall ske genom en dialog och samordning mellan departement inom Regeringskansliet och berörda myndigheter.

EU har olika samarbetsprogram för utbyte mellan unionen och regioner eller länder utanför EES-området. Utredningen bedömer att svenska satsningar inom utbildningsområdet på utbytesavtal och rekrytering av studenter från länder utanför EU i högre grad än nu bör samordnas med unionens satsningar för att de svenska åtgärderna skall nå största effekt.

Det franska ordförandeskapet har aviserat ett förslag om en omfattande satsning på ett utbildningssamarbete med Latinamerika. Utredningen menar att en sådan satsning skall utnyttjas av svenska universitet och högskolor samtidigt som en särskild nationell satsning bör göras för att förstärka relationerna mellan universitet i Latinamerika och för att rekrytera utbytesstudenter och gäststudenter till svenska lärosäten. Genom att till EU:s olika satsningar lägga särskilda svenska ansträngningar kan den svenska insatsen bli mer effektiv.

Framtida gemensamma rekryteringsområden

Regioner och länder

I den enkät som utredningen har tillställt universitet och högskolor ser den övervägande delen det forna Sovjetunionen och Sydostasien som en intressant rekryteringsbas för utländska studenter. Endast ett fåtal nämner södra Afrika och Latinamerika som tänkbara rekryteringsområden.

Sverige lämnar genom Sida omfattande stöd till forsknings-samarbete för att stärka utvecklingsländernas forskningskapacitet, stöd till internationell forskning med inriktning på utvecklingsländer och u-landsrelaterade problem samt till u-landsforskning i Sverige.

I rapporten *Higher Education in Developing Countries. Peril and Promise* analyseras en rad utmaningar som den högre utbildningen och forskningen i utvecklingsländerna står inför. En förstärkning av den högre utbildningen är en rationell och framkomlig väg för många utvecklingsländer för att hindra ytterligare ekonomisk tillbakagång. Särskilt viktigt är att kvinnor i större omfattning rekryteras till studier. För internationella bidragsgivare är det särskilt viktigt att stödja självständiga och uthålliga initiativ inom den högre utbildningen, internationell forskning över nationsgränserna om centrala problem samt utvecklandet av utbytesprogram för studenter och lärare.

Vissa regioner/länder finns anledning att rikta större intresse mot. Det gäller våra närmaste grannländer som befinner sig i en demokratiserings- och uppbyggnadsfas, utvecklingsländer och industriländer.

Central- och Östeuropa

Riksdagen har med anledning av regeringens proposition (prop. 1997/98:70) Att utveckla ett grannlandssamarbete fastsällt ett program för samarbete med länderna i Central- och Östeuropa. Programmet gäller för perioden 1999 – 2001 och har som mål att främja en säkerhetsgemenskap, att fördjupa demokratins kultur, att stödja en socialt hållbar ekonomisk utveckling och att stödja en miljömässigt hållbar utveckling. Prioriterade samarbetsländer är Estland, Lettland, Litauen, Polen, Ryssland och Ukraina.

Samarbete med länder i Östersjöregionen är av central betydelse för hela regionens utveckling. Regeringen har därför vidtagit åtgärder för att stimulera detta samarbete. För perioden 1997 – 1999 avsattes 100 miljoner kronor för att uppmuntra utbytesverksamhet inom grundläggande utbildning. Vidare har Regeringen avsatt 120 miljoner kronor till det s.k. "Visbyprogrammet" för att stimulera samarbete inom den grundläggande högskoleutbildningens högre nivåer och inom forskningen. Det är Svenska institutet som har administrerat detta stöd. S I har inom de medel som ställts till förfogande dels genom ordinarie anslag dels genom Visbyprogrammet sedan 1996 stött en rad samarbetsprojekt mellansvenska lärosäten eller institutioner och deras partners främst i de baltiska länderna, Ryssland och Polen.

Flera universitet och högskolor har ett omfattande samarbete med lärosäten i de baltiska länderna, Ryssland, Ukraina, Vitryssland m.fl. stater. Enkäten visar på ett omfattande samarbete och utbyte med universitet i de baltiska länderna och Ryssland, främst kring S:t Petersburg och Moskva. Särskilt kan nämnas Uppsala Lunds och Stockholms universitet samt Kungl. Tekniska högskolan. Luleå tekniska universitet har främst samarbete med universitet i norra Ryssland, Barents område.

Södertörns högskola har ett särskilt uppdrag att utveckla samarbetet med länder i Östersjöområdet och Östeuropa. Genom Stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa (Östersjöstiftelsen) som bildats

för att finansiera forskning inom detta område, avsätts årligen närmare 140 miljoner kronor för ändamålet.

Det regionala tillväxtavtalet i Stockholms län har fokus på Östersjöområdet (de baltiska staterna, Polen och Nordvästra Ryssland) inom områdena IT, miljö, hälsovård och högre utbildning. Enligt förslaget skall bl.a. universitet och högskolor i Stockholmsregionen ta emot 1 000 studenter de närmaste tre åren. Det förutsätter emellertid resurser för nya studieplatser och bostäder.

Högskolan på Gotland har ett särskilt uppdrag att utveckla flerdisciplinära program med inriktning mot Östersjöregionen. Även Högskolan i Kalmar har en Östersjöprofil.

Det är naturligt att rekryteringsinsatser riktas mot länderna i Sveriges närhet. Intresset för Sverige är mycket stort i dessa länder och det finns en lång tradition av kontakter och utbyte med Sverige. I många länder är den högre utbildningen och forskningen fortfarande under uppbyggnad och expanderar starkt. Efterfrågan på högre utbildning är mycket stor.

Asien

Nära hälften av alla studenter på den globala utbildningsmarknaden kommer från något asiatiskt land. Höstterminen 1998 kom 16 procent eller drygt 2 000 av de utländska studenterna i Sverige från länder i Asien. Den största var gruppen, drygt 600, från Folkrepubliken Kina. Nästan lika många var iranska studenter.

Regeringen framhöll i sin skrivelse till Riksdagen En framtid med Asien. En svensk Asienstrategi inför 2000-talet (Skr. 1998/99:61) att Sverige relativt sett tar emot färre asiatiska studenter än andra europeiska länder. Antalet studenter från Syd- och Sydostasien har emellertid ökat markant det senaste decenniet. Det beror framför allt på de initiativ som universitet och högskolor har tagit.

Kina är ett land med enorm utvecklingspotential, men där den högre utbildningen fortfarande är starkt underdimensionerad. NUFFIC i Nederländerna bedömer att det årligen är cirka 2 miljoner kinesiska ungdomar som inte får plats på universiteten. För att klara efterfrågan har den kinesiska högre utbildningen börjat byggas ut med stöd av privat kapital genom donationer och

avgifter från studenter. Kina bör därför betraktas som ett intressant land för rekrytering.

Japan är världens näst största forskningsproducerande nation efter USA (delad andra plats med Storbritannien). Höstterminen 1998 fanns det endast 70 japanska medborgare vid svenska universitet och högskolor. Det svenska forskningssamarbetet med Japan står inte i proportion till Japans storlek som forskningsnation. Svenska institutets program med internationella forskarstipendier som på grund av minskade anslag läggs ned från och med innevarande år hade Japan som ett prioriterat land. I januari 1999 undertecknades ett tekniskt-vetenskapligt avtal mellan Japan och Sverige. Syftet med avtalet är att stärka forskningssamarbetet mellan länderna. I Japan är den högre utbildningen avgiftsfinansierad och många japaner investerar betydande belopp i utbildning.

Lunds universitet fick i budgetpropositionen för år 1997 (Prop. 1996/97:1 utg.omr. 16) ett nationellt samordningsansvar för samarbetet med Ost -och- Sydostasien. Det innebar att universitetet skulle sprida erfarenheter och kunskaper om samarbetet med regionen. Universitetet erhöll för detta ett anslag om 5 miljoner kronor per år. Erfarenheterna av detta bör följas upp.

Sydamerika

Utbytet med Sydamerika är litet. Det är en intressant region för samarbete, utbyte och rekrytering. En del av länderna har egna stipendieprogram och är intresserade av att bryta den påtagliga USA-dominansen. Sida bereder f.n. ett program för bilateralt forskningssamarbete med Bolivia. Sydamerika är en av franska ordförandeskapet prioriterad region.

Afrika

Det finns ett relativt litet antal afrikanska studenter i svensk högskoleutbildning. Sida har under många år bl.a. stöttat forskarutbildning av afrikanska doktorander i Sverige genom den s.k. sandwichmodellen. Sida stöttar forskningssamarbete med bl.a. Etiopien, Moçambique, Tanzania, Uganda och Sydafrika. 1999 undertecknades ett avtal om forskningssamarbete mellan Sverige och Sydafrika. Avtalet innebär ökade möjligheter för forskare i

Sydafrika och Sverige att samarbeta i gemensamma projekt. Sida lämnar dessutom bl.a. stöd till ett forskningsprogram inom bioteknik och IT-relaterad forskning i afrikanska länder.

In- och utvandrare

En annan ofta förbisedd rekryteringsbas är de länder varifrån invandare till Sverige kommer. De skulle kunna vara intressanta och möjliga rekryteringsområden.

Svenska utvandrare är också en intressant grupp. Här avses framför allt andra eller tredje generationens utvandrare som kan ha intresse av att få kontakt med Sverige. De svenska invandrarbygderna i USA och Kanada är exempel på sådana rekryteringsområden.

Ämnesområden

Universitet och högskolor väljer naturligtvis själva vilka områden som särskilt skall kunna marknadsföras i internationell konkurrens som särskilt attraktiva för studenter och blivande doktorander.

Regeringen har emellertid i årets forskningsproposition Forskning och förnyelse (prop. 2000/01:3) angivit ett antal prioriterade forskningsområden som internationellt sett är expansiva och som är väsentliga för det svenska samhället och näringslivet. Dessa områden är också intressanta att föra fram i rekryteringen av utländska studenter till Sverige. Det är biovetenskap och bioteknik, miljö och hälsa, informationsvetenskap samt materialvetenskap och materialteknik. Även rymdområdet kan nämnas. Överhuvudtaget bör ansträngningar göras för att rekrytera studenter till naturvetenskapliga och tekniska utbildningar.

Också inom andra områden har Sverige utbildning/forskning av hög kvalitet och som bör kunna framhållas. Det är bl.a. områden som har fokus på svenska förhållanden och svensk kultur som t.ex. litteratur, konst, design och arkeologi. Men det är även områden som rymdforskning, internationell migration och etniska relationer (IMER), demokrati och mänskliga rättigheter.

4.3 Information och marknadsföring

Förslag: Information och marknadsföring av svensk högre utbildning bör bli bättre. Svenska institutet bör få i uppdrag att tillsammans med universitet och högskolor ta fram en informations- och marknadsstrategi för detta. Alla berörda myndigheter bör därefter samverka för att förverkliga denna strategi. Vid exportsatsningar i utlandet bör marknadsföring av svensk högre utbildning och forskning ingå.

Det bör övervägas om samordning av information och marknadsföring kan ske inom Norden eller inom EU.

Skälen för förslaget: Information om svensk högre utbildning sker, framgår av det föregående, i en mängd olika former och fora. Det är angeläget att en tydligare strategi för information och marknadsföring utvecklas i samarbete mellan berörda myndigheter och att samverkan kan ske så att effektivitet kan uppnås. Informationen och marknadsföringen skall riktas till enskilda, företag, utländska myndigheter samt universitet och högskolor. Samarbete med andra länder bör också kunna utvecklas. Tyskland har uttryckt intresse för detta.

Intressanta förebilder är de marknadsförings- och informationsstrategier som har utvecklats i Storbritannien och Tyskland.

Olika europeiska länder utvecklar nu parallellt marknadsföringsstrategier mot länder i framför allt Asien och Latinamerika.

Det bör finnas fördelar med att gemensamt med andra länder kunna samarbeta om information och marknadsföring av högre utbildning.

Med tanke på det nära samarbete inom högre utbildning som sker inom Norden och de relativt stora likheterna i respektive länders utbildningssystem bör förutsättningarna för gemensamma marknadsföringsinsatser med de nordiska länderna undersökas.

Det bör även övervägas om inte EU, som en kontrast mot australiska och amerikanska åtgärder, medlemsländerna tillsammans med skulle kunna utarbeta och genomföra marknadsföringsinsatser av europeisk högre utbildning och forskning. Möjliga områden att samarbeta inom är bl.a. utbildningsmässor med europeisk profil

Det är särskilt angeläget att samlad marknadsföring och information utarbetas och medvetet riktas till vissa länder eller regioner. De insatser som hittills har gjorts har inte varit tillräckligt offensiva. I första hand bör det bli fråga om att marknadsföra svensk högre utbildning så att Sverige framstår som ett lockande alternativ för utländska studenter. Svenska institutet bör i större utsträckning sträva efter att tillsammans med intresserade universitet och högskolor delta i studentmässor och liknande på samma sätt som British Council, NUFFIC och Deutscher Akademischer Austauschdienst gör. Svenska institutet bör få ersättning för detta arbete genom att de lärosäten med vilka samverkan sker ersätter institutet för de tjänster som erbjuds. Inledningsvis behövs dock särskilda medel för att åstadkomma en kraftsamling.

Det bör även övervägas att skapa ett särskilt varumärke som förknippas med svensk högre utbildning och dess utmärkta kvalitet.

I de exportsatsningar som görs till olika länder bör svensk högre utbildning marknadsföras på samma sätt som andra exportvaror och tjänster.

Även de svenska utlandsmyndigheterna bör i större utsträckning involveras i medvetna marknadsatsningar. Såväl kulturattachéer som tekniska attachéer, handelsattachéer och Exportrådet bör t.ex. i högre grad anlitas när det gäller att marknadsföra och informera om svensk högre utbildning utomlands. Detta framhålls även i en skrivelse till statsråden Lind och Pagrotsky från rektorerna vid Lunds, Linköpings och Karlstads universitet samt från Mälardalens högskola (Dnr. UD 173/009). Rektorerna skriver: "Det är viktigt att våra utlandsmyndigheter ges möjlighet att ha lika starkt fokus på utbildning/forskning, som de har på näringslivets frågor. Skall Sverige verkligen anta utmaningen att göra sig känt som ett ledande kunskapssamhälle, måste våra utlandsrepresentationer bevaka och driva dessa frågor mer än vad som sker idag."

En viktig resurs när det gäller information, marknadsföring är tidigare gäststudenter studenter och lärare. Flera universitet och högskolor har redan eller är i färd med att bygga upp en s.k. alumniverksamhet. Även Svenska institutet arbetar med en sådan för tidigare stipendiater. För att undvika dubbelarbete är det viktigt att en samordning sker mellan lärosätena och Svenska institutet.

Högskolornas interna arbete med internationalisering ligger inte inom utredningens uppdrag att utreda närmare. Högskoleverket bör emellertid få i uppdrag att utreda och utvärdera hur de enskilda lärosätena har organiserat sin internationella verksamhet och de resultat som har åstadkommit inom ramen för denna verksamhet. En sådan utvärdering är av central betydelse i det fortsatta arbetet med att strategiskt arbeta med att marknadsföra svensk högre utbildning.

4.4 Rekryteringsmål och statistik

Förslag: Målet för rekrytering av utländska studenter och doktorander bör vara att antalet utländska studenter skall öka med 1000 per år under fem år. Därefter bör en utvärdering ske för fortsatta ställningstaganden.

Statistik och redovisning av utländska utbytes- och gäststudenter vid svenska lärosäten bör förbättras. Statiska Centralbyrån (SCB) bör få i uppdrag att tillsammans med Högskoleverket och Migrationsverket ta fram en kvalitetssäker statistik.

Skälen för förslagen

Ökat antal studenter

Enligt de uppgifter som föreligger utgör antalet utländska studenter och doktorander idag omkring 5 procent av det totala antalet studenter. Ett ökat antal skulle som framhållits utgöra ett positivt bidrag för utbildningen och för samhället i övrigt. Det är därför önskvärt att ställa upp mål, som andra länder har gjort, för ökningen.

En rimlig målsättning bör vara att antalet utländska gäststudenter (free movers) framför allt från länder utanför EES-området vid svenska universitet och högskolor skall öka med 1 000 per år under de närmaste fem åren. Vid rekrytering av studenter bör jämställdhetsaspekten beaktas.

För att öka antalet utländska studenter behövs resurser och andra åtgärder för universitet och högskolor. Om finansieringen av ökningen inom grundutbildningen skall ske via anslag har

kostnaden för en utbildningsplats beräknats till 50 000 kronor/år. Platserna skall fördelas i dialog mellan respektive lärosäte och Utbildningsdepartementet.

Fler studenter genom ökning inom utbytes- och samarbetsavtal

Förutsättningarna för att förändra och utvidga utbytesavtalen med utländska lärosäten är stora. Detta gäller även avtal med lärosäten utanför EES-länderna. Redan nu finns det exempel på en ny sorts samarbetsavtal mellan lärosäten i olika länder. Dessa samarbeten bygger på att i olika länder tillsammans utvecklar kurser och program. Luleå tekniska universitet har t.ex. utvecklat ett gemensamt ingenjörsprogram med gemensamma kurser och studentutbyte med universitet i Frankrike och Spanien. Södertörns högskola ingår för närvarande i ett konsortium med flera universitet i Östersjöområdet som skall utveckla ett gemensamt magisterprogram benämnt "Baltic Sea Area Studies- the Northern Dimension of EU". Inom grundutbildningens högre nivåer och inom forskarutbildningen borde fler samarbeten kunna utvecklas. Detta är ett led i en strävan att kunna utnyttja framstående kompetenser utanför nationsgränserna.

Utvecklingen i Tyskland visar på att det är möjligt att finna olika typer av samarbeten. Det är gemensamma kurser eller program eller till och med gemensam etablering av ett institut där två eller flera lärosäten från olika länder anordnar utbildning. Detta har bl.a. lett till utvecklingen av ett tyskt- franskt universitet i Limburg. Tyskland har uttryckt intresse av ett närmare samarbete med Sverige i liknande former.

Svenska studenter har större möjligheter än många utländska kollegor att förlägga studieperioder utomlands genom ett relativt förmånligt studiestöd. Vidare sker med hjälp av modern informationsteknologi utveckling av kurser mellan svenska och utländska lärosäten.

Antalet utbytesstudenter kommer sannolikt att öka antalet utländska studenter men det är inte tillräckligt under fem år. Därför bör ansträngningar göras för att rekrytera fler gäststudenter.

Ökning av antalet gäststudenter

Det bör även vara möjligt att öka antalet gäststudenter, d.v.s. studenter som väljer att studera i Sverige utanför bilaterala eller multilaterala utbytesprogram. Det faktum att studier inom högre utbildning idag är avgiftsfria kan ses som en konkurrensfördel när det gäller att rekrytera utländska studenter till Sverige. Redan idag väljer, som har framgått av kapitel 3, ett antal utländska studenter att studera vid svenska universitet och högskolor. Detta antal bör kunna öka genom riktade och medvetna åtgärder. Det gäller framför allt att universitet och högskolor utvecklar fler intressanta program på engelska. Det bör införas en examen motsvarande mastersexamen som gör det möjligt att rekrytera utländska studenter med grundläggande högskoleutbildning. Inställningen till tidigare genomgångna utländska utbildningar/kurser bör bli mer generös. Informations- och marknadsföringsinsatserna måste ökas och ske medvetet mot vissa länder och regioner i samverkan med universitet och högskolor samt intressenter från näringsliv och samhälle. Ytterligare möjligheter till stipendier för studier i Sverige måste också tillskapas. Förslag till dessa åtgärder utvecklas i det följande.

Ökning av antalet studenter i uppdragsutbildning

Universitet och högskolor får redan idag förfrågningar om uppdragsutbildning som de avvisar på grund av de restriktiva föreskrifterna i förordningen om uppdragsutbildning. I det följande lämnas förslag om ändring av denna förordning. Det finns ett stort intresse från utländska myndigheter och företag att upphandla uppdragsutbildning från svenska lärosäten. Det gäller inte minst utländska myndigheter och universitet som önskar sända studenter för utbildning i Sverige. Föreskrifterna bör ändras så att det blir möjligt att ta sådana uppdrag.

Statistik

Redan Gäststuderandekommittén konstaterade i sitt betänkande Utländsk studerande i Sverige (Ds U 1981:8) att det inte var möjligt att skilja gäststudenter från invandrare. Detta gäller

fortfarande. Kommittén framhöll att det är angeläget att en korrekt statistik utvecklas när det gäller utländska studenter.

Det statistiska underlaget är fortfarande svagt och behöver förbättras. Erfarenheter från Nederländerna, Storbritannien och Tyskland visar att det statistiska underlaget inte heller i dessa länder är helt tillförlitligt.

De uppgifter som insamlas och presenteras av olika myndigheter utgår ifrån olika definitioner och insamlingsmetoder. För att kunna följa och utvärdera utvecklingen nationellt och internationellt inom området är det angeläget att de statistiska uppgifterna är tillförlitliga. Av den anledningen bör SCB, Högskoleverket samt Migrationsverket få i uppdrag att ta fram en nationellt och internationellt kvalitetssäker statistik när det gäller utländska gäststudenter och utbytesstudenter vid svenska universitet och högskolor. Utvecklingen av statistiken bör även ske i samarbete med och inom centrala internationella organisationer som OECD.

4.5 Stipendier

Förslag: Antalet stipendier för studenter från länder utanför EES-området bör öka. Stipendierna kan antingen omfatta bidrag till den eventuella studieavgiften och uppehälle eller enbart till uppehälle eller studieavgiften.

Skälen för förslaget: Oavsett vilket alternativ som väljs när det gäller finansiering av ett ökat antal studenter från länder utanför EES-området bör antalet stipendier för sådana studenter öka. Det är en förutsättning för att antalet utländska studenter vid svenska lärosäten skall öka.

Universitet och högskolor omvittnar att det förekommer förfrågningar från presumtiva gäststudenter vad gäller såväl grundutbildning som forskarutbildning. Enligt uppgift får Uppsala universitet drygt 5 000 förfrågningar och Stockholms universitet uppger att det årligen inkommer drygt 6 000 förfrågningar om studier. De flesta förfrågningar är förknippade med önskemål om stipendier under studietiden.

Ytterst få av dessa förfrågningar resulterar dock i att en student verkligen börjar sina studier. Orsakerna skiftar, men en orsak torde vara bristen på stipendier.

För att få en så allsidig rekrytering av utländska studenter som möjligt och av biståndsskäl bör det finnas ett antal stipendier för ansökan. En rimlig andel bör vara att ca 10 procent av den föreslagna ökningen av utländska studenter bör finansieras helt eller delvis med stipendier. Det innebär 100 stipendier per år och totalt 500 stipendier efter 5 år. Ett fullt stipendium bör motsvara det belopp som svenska studenter erhåller i studielån och studiebidrag, vilket för närvarande är 7 137 kronor/månad under nio månader.

Om ersättningen för utbildningsplatserna till universitet och högskolor skall finansieras med avgifter bör det även vara möjligt att i stipendierna inkludera hela avgiften eller ett bidrag till avgiften. Frågan om avgiften behandlas i kapitel 5. Om avgifter införs måste också Svenska institutets stipendiebelopp ökas för att kunna inkludera studieavgiften.

Ansökan om stipendium bör ske samtidigt som ansökan till universitetet/högskolan. I princip bör det vara möjligt för alla studenter från länder utanför EES-området att söka stipendium, men vissa områden bör prioriteras som Central- och Östeuropa, södra Afrika och Ost- och Sydostasien. I bedömningen bör ingå sen sökandes tidigare studiemeriter samt möjligheter till egen finansiering. Vid fördelning av stipendier bör jämställdhetsaspekten beaktas.

Svenska institutet bör vara den myndighet som fördelar stipendierna. Bedömningen av ansökningarna bör göras i samråd med de universitet och högskolor där utbildningen ges.

4.6 Internationella forskarskolor och forskarutbildning

Förslag: Resurser för några internationella forskarskolor bör ställas till förfogande. En medveten rekrytering av utländska studenter bör ske till dessa forskarskolor. Flera svenska universitet bör samverka. Forskarskolorna bör omfatta internationellt angelägna ämnen som är intressanta ur forsknings- och rekryteringsperspektiv för Sverige. Vetenskapsrådet bör få i uppdrag att besluta om inriktningen och fördelningen av resurserna.

Skälen för förslaget: Svensk forskarutbildning har ett gott anseende utomlands och lockar många utländska doktorander till

Sverige. Redan idag finns det ett relativt stort antal utländska doktorander som deltar i forskarutbildningen. Högskoleverkets rapport Doktorander utanför Norden och Europeiska unionen (1998:40 R) visar att drygt 16 procent, drygt 3 000 personer, av doktoranderna läsåret 1996/97 var utländska medborgare. Den största andelen, kom från länder utanför EES-området och har rekryterats till forskarutbildningen utan några utbytesavtal.

Inom framför allt naturvetenskap och teknik har vissa forskarutbildningsämnen svårt att finna svenska studenter och rekryterar utländska doktorander istället. En anledning till att det proportionellt sett finns fler utländska doktorander än utländska studenter inom högskolan totalt är förmodligen att doktoranderna som har regel någon form av studiefinansiering (stipendium, utbildningsbidrag eller anställning som doktorand).

Rekryteringen bör kunna öka. Det är bra för återväxten av forskare inom såväl universitet och högskolor som näringslivet.

Enligt uppgifter från SCB ökar antalet utländska doktorander vid svenska lärosäten (se kap. 3). Men aktiva insatser kan behövas för att öka antalet utländska doktorander från särskilda regioner och inom vissa ämnesområden. En utbyggnad av forskarskolor inom prioriterade områden och med uttalad internationell rekrytering bör vara en lämplig väg. Det bör vara inom internationellt intressanta områden som också är angelägna forskningsområden i Sverige som t.ex. vatten, miljö mänskliga rättigheter samt internationell migration och etniska relationer. Resurser har beräknats för två forskarskolor med utländska doktorander. Svenska doktorander bör också antas, men skall finansieras med ordinarie resurser för forskarutbildningen. Vetenskapsrådet bör få i uppdrag att besluta om inriktningen av forskarskolorna samt fördelningen av resurserna. En strävan bör vara att hälften av doktoranderna skall komma från länder utanför EES-området. Vid rekryteringen av utländska doktorander bör jämställdheten beaktas. Finansieringen bör täcka kostnader för studiestöd, viss förstärkning av resurserna för handledning och infrastruktur.

Forscarskolor som tillsammans leds av lärosäten från olika länder bör kunna utvecklas i större omfattning. Sådana forskarskolor kan rekrytera doktorander från olika länder och verka stimulerande för den internationella miljön vid lärosätena. Inom den Europeiska unionens femte ramprogram finns det stora möjligheter till stöd för utbyte och mobilitet inom forskarutbild-

ningen. Hittills förefaller svenska lärosäten och doktorander inte ha tagit till vara på dessa möjligheter i den omfattning som är möjlig.

4.7 Fler program och kurser på engelska

Förslag: För att göra Sverige attraktivt som studieland bör fler program och kurser erbjudas på engelska. Universitet och högskolor bör få ett särskilt uppdrag att utveckla och erbjuda program som ges helt på engelska eller program med en engelskspråklig ingång. Påbyggnadsutbildningar av masterkaraktär bör ges prioritet. Det bör avsättas centrala medel för att stimulera detta utvecklingsarbete, som inkluderar kompetensutveckling av lärarna.

Skälen för förslaget: Svenska universitet och högskolor har redan idag ett betydande antal kurser och program på engelska. Under senare år har utbudet ökat markant. Idag ges drygt 500 kurser på engelska vid svenska universitet och högskolor. Universitet och högskolor redovisar i svaren på utredningens enkät att efterfrågan av utbildning på engelska stadigt växer och det är sannolikt att utbildningsalternativ på engelska kommer att växa. Svenska institutets broschyr *Courses & Programmes taught in English at Swedish universities and University colleges 2000/2001* ger en god uppfattning om omfattningen och bredden av utbudet. Många av kurserna är emellertid endast tillgängliga för studenter från ett universitet som har samarbetsavtal med universitet/högskolan.

Enligt Migrationsverket söker sig allt fler personer till Sverige för studier inom högskolan. Ur verkets statistik är det inte möjligt att urskilja vilken nivå av studier som ansökan avser, men Migrationsverket menar att en övervägande del av ansökningarna avser studier på högre nivåer och forskarutbildning.

Erfarenheter från bl.a. Uppsala universitets internationella fysik- och kemiseminarier visar att den mest bestående effekten av utbytesverksamhet i form av fortsatta kontakter etc. erhålls genom utbyte på högre nivåer inom den grundläggande utbildningen samt forskarutbildningen.

Redan idag utbildas en övervägande del av utbytesstudenterna och gäststudenterna på högre nivåer inom den grundläggande högskoleutbildningen samt inom forskarutbildningen. En del

universitet och högskolor anordnar särskilda "magisterprogram", eller s.k. "mastersprogram" för utländska studenter. Dessa lockar många utländska studenter. Därför föreslås i det följande att den s.k. mastersexamen återinförs i examensordningen. Utredningens enkät ger vid handen att flera lärosäten avser att inrätta s.k. mastersprogram på engelska.

Universitet och högskolor har även i sina enkätsvar redovisat att kurser i svenska språket och om svenska förhållanden är efterfrågade av utländska studenter. Kurser av denna typ kan naturligtvis komma att ingå i olika mastersprogram i "Swedish studies" etc., men utredningen bedömer det även som angeläget att sådana kurser även kan erbjudas separat.

För att göra Sverige attraktivt som studieland bör fler hela program eller internationella mastersprogram på engelska eller med en engelskspråklig ingång utvecklas. Resurser för att stödja detta arbete bör tillföras. Det bör vara rådet för Högskoleutbildning (Högskoleverket) som får i uppdrag att efter ansökan fördela dessa. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kompetensutveckling av lärarnas förmåga att undervisa på engelska.

Det är inte möjligt att föreslå att utbildning enbart skall ges på svenska eller engelska eller både och. Det är en fråga som det enskilda lärosätet måste besluta om. Dock bör försöken vid tyska universitet uppmärksammas. De innebär att utländska studenter erbjuds en engelskspråklig ingång där utbildningen i ett senare skede övergår till tyska. Parallellt med utbildningen erbjuds studenterna kurser i tyska språket och efter något år kan utbildningen helt eller delvis fortsätta på tyska. I princip kan även andra språk förekomma.

På vilken nivå och inom vilka ämnesområden som kurser på engelska kan erbjudas beror på förutsättningarna inom det enskilda lärosätet. Det är emellertid viktigt att lärarnas behov av kompetensutveckling särskilt uppmärksammas.

Svenska universitet och högskolor bör som svenska lärosäten också värna om det svenska språkets ställning och de har som utbildnings- och kulturinstitutioner här en viktig uppgift. För närvarande pågår inom Regeringskansliet (Kulturdepartementet) beredning av direktiven för en parlamentarisk kommitté med uppdrag att ta fram förslag till ett handlingsprogram för svenska språkets och hur svenska språkets ställning skall främjas.

Utredningen föreslår i det följande insatser för att stärka det svenska språkets ställning (avsnitt 4.11)

4.8 Regler för behörighet och tillgodoräknande

Bedömning: Nuvarande regler för utländska studenters behörighet till högskoleutbildning och tillgodoräknande av utländsk högskoleutbildning behöver inte ändras. En generös och pragmatisk tillämpning av gällande regler bör iakttas.

Skälen för bedömningen:

Behörighet

Utländska studenter som idag följer grundläggande högskoleutbildning uppfyller de grundläggande och särskilda behörighetskraven för dessa utbildningar. Det innebär bland annat att studenterna, om inte individuell dispens har givits, också har uppfyllt behörighetskravet beträffande svenska språket.

För forskarutbildningen finns inte motsvarande behörighetskrav när det gäller svenska språket.

Universitet och högskolor ger dessutom ett stort antal kurser och utbildningar på engelska. För dessa kurser ges individuella dispenser från behörighet i svenska. För utländska studenter krävs normalt att kunskaper i engelska skall dokumenteras genom ett internationellt kunskapstest.

Erfarenheter från några lärosäten visar att tillämpningen av behörighetsreglerna när det gäller kunskaper i svenska är mycket strikt och till och med kan verka hindrande för välmotiverade och intresserade studenter. Det bör vara möjligt att inta en mer pragmatisk inställning. Högskoleförordningen eller Högskoleverkets föreskrifter behöver dock inte ändras. Det enskilda lärosätet kan redan idag fatta de beslut som behövs för en mer generös tillämpning grundad på bedömningar av det enskilda fallet.

Det bör vara möjligt att liksom i Tyskland erbjuda utbildningsprogram på engelska till vilka utländska studenter rekryteras. När de bedöms ha tillägnat sig en praktisk färdighet i tyska tillåts de följa undervisningen på tyska men delta i diskussioner på engelska.

Universitet och högskolor bör i större omfattning än idag jämsides med övriga studier erbjuda utländska studenter kurser i svenska språket med sikte på att de skall kunna följa utbildningen på svenska.

Kravet på kunskaper i engelska bör också vara oförändrat. Även här kan det enskilda lärosätet göra, om så bedöms lämpligt, individuella bedömningar. Det är dock angeläget att betona att om utbildningen endast skall ske på engelska bör såväl studenter som lärare ha goda kunskaper i engelska.

Tillgodoräknande

Tillgodoräknande är en viktigt förutsättning för mobiliteten mellan länder och högskolans internationalisering. Högskolan skall i såväl studieorganisation som i lokala föreskrifter främja ett generöst förhållningssätt till tillgodoräknande. Tillgodoräknande skall t.ex. därför kunna ske även om liknande utbildning inte finns vid den egna högskolan eller om innehållet i kursplaner och litteraturlistor från utlandsstudierna inte helt överensstämmer med det egna lärosätets.

Högskoleverket visar i tillsynsrapporten Tillgodoräknande av kurs (1998:32 R) bl. a. att det finns brister i lärosätets tillämpning av högskoleförordningens bestämmelser om tillgodoräknande.

Verket bedömer att det inte behöver vidtas några åtgärder på central nivå utan att gällande bestämmelser ger utrymme för en generös tolkning.

Sveriges kommande ratificering av Lissabonkonventionen leder till ökade möjligheter för erkännande av utbildning och därmed underlätta rörligheten för studenterna.

Vidare kommer en mer allmän tillämpning av European Credit Transfer System (ECTS) medföra att utländska studier kan tillgodoräknas i större utsträckning.

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har i mars 2000 beslutat om ett tjugotal rekommendationer för tillgodoräknande av utländsk högskoleutbildning i grundutbildningen och god sed.

Då det är lärosätena som själva fattar beslut om tillgodoräknande är det inte möjligt att föreskriva hur tillgodoräknande av utländska utbildningar och kurser skall ske.

Med en tillmötesgående inställning till värdet av utländsk utbildning underlättas rekryteringen av utländska studenter.

Det är t.o.m. en fördel om utbildningarna inte ser likadana ut däremot är det viktigt att kvaliteten kan garanteras.

4.9 Internationell mastersexamen

Förslag: En särskild examen bör införas för studenter med utländsk grundexamen. Den skall kallas *internationell master*. Examen skall kunna ges till studenter med utländsk grundläggande examen motsvarande minst tre års svenska högskolestudier. Utbildningen skall omfatta minst två terminer. Ett skriftligt arbete om minst 5 poäng skall ingå.

Skälen för förslaget:

Den svenska utvecklingen

År 1978 infördes en mastersexamen för studenter med utländsk examen från grundläggande högskoleutbildning. Den omfattade 60 poäng, inklusive ett självständigt arbete om minst 10 poäng, och avsåg kurser inom grundläggande högskoleutbildning eller inom forskarutbildning.

I och med att en ny examensordning infördes från läsåret 1993/94 avskaffades mastersexamen. Den ansågs inte höra hemma i det nya systemet, som innebar att tre s.k. generella examina infördes: högskoleexamen (80 poäng), kandidatexamen (120 poäng) och magisterexamen (160 poäng) på grundutbildningsnivå. Mastersexamen har dock "levt kvar olagligen" och många lärosäten fortsätter att ge den.

Högskoleverket har i sin tillsynsverksamhet uppmärksammat problemet med utländska studenter som kommer till Sverige för att avlägga en s.k. Masterexamen. Vissa av programmen leder fram till en svensk magisterexamen som får översättas med "Master of...". För de program som inte uppfyller de nuvarande kraven för magisterexamen kan dock ingen examen (master) utfärdas och studenter känner sig lurade av lärosätets marknadsföring.

I oktober 1999 överlämnade Högskoleverket rapporten Ny inriktning av magisterexamen (Högskoleverkets rapportserie

1999:16 R) till regeringen. Verket föreslog att en ny inriktning inom magisterexamen skulle inrättas som ett komplement till dagens magisterexamen. Den nya inriktningen föreslogs ge studenterna yrkesmässig eller ämnesbred specialkompetens på hög nivå, till skillnad mot nuvarande magisterexamen som enligt verket ger ett ämnesdjup och förberedelse för forskarutbildning. (Det bör framhållas att behörighet för att antas till forskarutbildning är grundläggande högskoleutbildning om 120 poäng). I rapporten framhölls att en ny examen skulle öppna nya möjligheter för yrkesverksamma som tidigare avlagt en grundexamen och som vill vidareutveckla sin kompetens inom ett delvis nytt område. Rapporten har remissbehandlats och beredning av förslag pågår inom Utbildningsdepartementet.

Högskoleverket utvärderar nuvarande examensordning

Högskoleverket genomför på eget initiativ för närvarande en översyn av examensordningen. Verket har angivit att behovet av flexibilitet och förnyelse i högskolan bör vara den primära utgångspunkten för översynen.

Högskoleverket kommer också att analysera hur det svenska regelverket bör relateras till den generella utvecklingen i Europa och hur t.ex. Bologna-deklarationen relateras till svensk examensordning.

Den internationella utvecklingen

Under 1990-talet har examenssystemen i flera olika europeiska länder förändrats. Delvis har detta hängt samman med det ökade samarbete på utbildningsområdet som sker i form av olika EU-program. Även om dessa program inte har till syfte att harmonisera examenssystemen har de indirekta effekter eftersom frågor om jämförbarhet och tillgodoserande ofrånkomligen aktualiseras.

För att göra studier i Tyskland attraktiva för utländska studenter har den tyska regeringen beslutat att parallellt med den rådande examensstrukturen införa två nya examina benämnda Bachelor och Master, vilket innebär att dessa examina även kan ges av de s.k. Fachhochschulen.

En annan, och mer marknadsstyrd, utveckling är uppkomsten av internationellt inriktade mastersexamina på olika områden. Master of Business Administration (MBA) t ex har blivit något av en alldeles egen examensnisch för ekonomiutbildningar i olika länder. Värderingen och regleringen av denna typ av utbildningar sköts av branschen och ligger utanför de nationella systemen.

Internationell masterexamen för utländska studenter

Införandet av mastersexamen är förmodligen den bästa enskilda rekryteringsfrämjande åtgärd som kan åstadkommas för att öka antalet utländska studenter inom den svenska högskolan. Mastersutbildning är ett viktigt internationellt konkurrensmedel. Det framhålls bland annat av den tyska regeringen som ser införandet av bachelor – och mastersexamen som ett viktigt steg att främja tysk högre utbildnings konkurrenskraft.

För att kunna erhålla en sådan examen skall krävas dels att studenten har en grundläggande utländsk högskoleexamen, dels fullgjort kursfordringar om minst 40 poäng. I dessa kurser skall en skriftlig uppgift om minst 5 poäng ingå.

Av Svenska institutets sammanställning av kurser och program med undervisning på engelska läsåret 2000/2001 framgår att många s.k. "mastersutbildningar" idag omfattar 40 eller 60 poäng. Universitet och högskolor bör kunna besluta var för sig om vilken omfattning en mastersutbildning skall ha.

Förhållandet att vissa lärosäten även idag försöker att marknadsföra "masters-utbildningar" visar att begreppet master är internationellt efterfrågat och att det relaterar till en allmänt bekant struktur i andra länder.

Genom att ge examen en särskild benämning undanröjs missförstånd och vilseledande marknadsföring gentemot utländska studenter och myndigheter.

Högskoleverkets förslag utgår från tanken att den föreslagna varianten av magisterexamen skall likna den nuvarande till uppbyggnad och kravnivå. Redan förslaget att den nya magisterexamen skulle bygga på kandidatexamen, med en ämnesfördjupning motsvarande 60 poäng eller motsvarande, kan komma att orsaka problem för utländska studenter när det gäller erkännande och tillgodoräknande av deras utländska examen. Vidare kan kravet att det skall ingå en uppsats omfattande

20 poäng om det inte går att styrka ett tidigare skriftligt arbete om 10 poäng komma att orsaka omfattande arbete med ekvivalering.

Det kan övervägas om en sådan magisterexamen skall ges någon särskild beteckning för att skilja den åt från en magisterexamen enligt nuvarande regler. En sådan åtgärd förefaller nödvändig för att markera att den skiljer sig åt från den nuvarande magisterexamen. Det bör dessutom kunna framgå av examensbeviset och det föreslagna Diploma supplement vilken typ av examen det är fråga om.

Diploma Supplement är viktigt för förståelsen av det svenska examenssystemet. Vid erkännandet av högskoleexamina kan ett problem vara att själva examensbeviset inte ger tillräcklig information. För att tillgodose detta behov har en arbetsgrupp, som ett gemensamt initiativ mellan Europeiska kommission, Europarådet och Unesco, utarbetat en mall för en bilaga till examensbeviset – Diploma Supplement. För att kunna värdera examensbeviset korrekt beskriver Diploma Supplement utbildningens uppläggning, innehåll och nivå samt ger information om det nationella systemet för högre utbildning.

Regeringen har givit Högskoleverket i uppdrag att i samråd med universitet och högskolor utarbeta en gemensam mall för Diploma supplements till samtliga examina. Det är en angelägen uppgift. Om svenska högskoleexamina skall kunna bli konkurrenskraftiga på en internationell marknad bör Diploma Supplements för samtliga förekommande examina utarbetas.

4.10 Gästlärare

Förslag: Antalet utländska gästlärare inom grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning bör öka.

Skälen för förslaget: Utländska gästlärare har mycket stor betydelse för att bygga upp en internationell miljö vid universitet och högskolor. Gästlärarna kan också fungera som förbindelser tillbaka till det egna landet och universitetet. De blir därigenom också viktiga i den fortsatta rekryteringen av utländska studenter.

Direktiven innebär att utredningen för att stärka den internationella miljön vid universitet och högskolor endast skall föreslå åtgärder för att öka antalet utländska studenter. Förslaget att öka antalet gästlärare är en åtgärd för att bättre kunna föra ut

svensk högre utbildning och för att också kunna ta emot fler studenter.

År 1999 fanns det enligt Högskoleverkets NU-databas 675 utländska gästlärare vid svenska universitet och högskolor. Det är uppgifter som är osäkra. Förmodligen fanns det ett större antal gästlärare verksamma vid lärosätena. Som regel stannar gästlärare endast kortare perioder upp till en månad.

Behovet av utländska gästlärare är enligt högskolesektorn mycket stort. Universitet och högskolor har, enligt 4 kap. 30 § högskoleförordningen, möjlighet att anställa en gästlärare för begränsad tid dock högst 3 år. Denna möjlighet förefaller dock inte användas i den utsträckning som det borde vara möjligt. En starkt bidragande orsak till detta förhållande är det begränsade utrymmet inom de reguljära anslagen. Enligt uppgifter från universitet och högskolor finansieras många gästlärare genom bidrag från framför allt olika stiftelser.

En ökning av antalet gästlärare samt inom och utom de bilaterala och multilaterala utbytesprogrammen framstår som en angelägen åtgärd. Det tillskott som föreslås avses därför i första hand gå till universitet och högskolor för att de skall knyta till sig framstående utländska lärare och forskare under längre perioder upp till tre år. Utredningen bedömer det angeläget att resurser ställs till förfogande för detta ändamål.

4.11 Stärkande av svenska språket

Förslag: Utbildningen i svenska språket för utländska studenter vid svenska lärosäten bör förstärkas.

Utbildning i svenska språket bör förstärkas, genom bl.a. lektorat i svenska, utomlands i länder av strategisk betydelse.

Skälen för förslagen:

Utbildning i svenska språket för utländska studenter i Sverige

Med anledning av Gäststuderandekommitténs förslag infördes s.k. preparandutbildning i svenska språket för utländska studenter. Antagning till preparandutbildning innebar även antagning till grundutbildning inom högskolan under förutsättning att proven

inom utbildningen hade klarats. Utbildningen omfattade två terminer om totalt 700 timmar och var avsedd för 300 studenter. Om platserna inte kunde fyllas av gäststudenter skulle utbildningen erbjudas till invandrare.

Intresset för preparandutbildningen har emellertid varit lågt och den har numera helt upphört i sin tidigare form. Utbildning motsvarande preparandutbildning anordnas idag vid några få lärosäten. Vissa kortare kurser i svenska anordnas främst för utbytesstudenter för att klara den dagliga samvaron med svenska studenter.

Andra lärosäten har löst behovet av utbildning i svenska genom samarbete framför allt med olika folkbildningsorganisationer. Någon högskola har t.ex. samarbete med en folkhögskola för att utbilda framförallt kinesiska studenter i svenska. Här saknas emellertid finansiering

Med ett ökat antal utländska studenter i Sverige är det angeläget att öka resurserna för under visning i svenska språket för dessa vid universitet och högskolor.

Utbildning i svenska språket utomlands

Utbildning i svenska ges även vid ett stort antal utländska lärosäten. Svenska institutet, har som ett av sina uppdrag att ge stöd till den undervisning i svenska som bedrivs främst på akademisk nivå utomlands. SI ger årligen ut förteckningen Svenskundervisning vid universitet och högskolor i utlandet. Av denna framgår att utbildning i svenska sker vid ett stort antal lärosäten. Institutets stöd består, förutom av rådgivning och annan service till institutionernas lärare, generellt sett av möjligheter för studenterna att delta i SIs sommarkurser i Sverige och få vistas i Sverige under vissa studietider samt deltar i konferenser för lärarna i svenska vilka till stor del är i resp. land infödda lärare. Stödet till institutionerna i Central- och Östeuropa omfattar dessutom i form av gåvor av läromedel och litteratur och i vissa fall även utrustning till institutionerna. Vid ett 80-tal av de ca 200 lärosäten runt om i världen där svenska erbjuds finns dessutom en av Svenska institutet förmedlad svensk lektor som dock inte är anställd av SI utan av universitetet i fråga men som i flera fall får ett ansevärt rese- och expensbidrag från SI. I vissa i detta sammanhang relevanta

länder/regioner finns ingen svenskundervisning t.ex. i Afrika och vissa länder i Asien.

Det finns ett stort intresse för svenska språket utomlands. Det bör övervägas om inte utbildning i svenska språket skall förstärkas utomlands. Utbildning i svenska språket bör särskilt förstärkas i länder som bedöms vara särskilt intressanta ur framtida rekryteringssynpunkt. En sådan förstärkning skulle verka främjande för svenskt näringsliv och kultur samt vara grunden för en framtida rekryteringsbas av studenter.

Tyskland företar satsningar på att öka kunskapen i tyska utomlands med stöd av DAAD. Detta ses i stor utsträckning som exportfrämjande och en satsning på information om Tyskland.

4.12 Uppdragsutbildning

Förslag: Förordningen om uppdragsutbildning bör ändras. Universitet och högskolor bör utan medgivande av regeringen få möjlighet att kunna sluta avtal om uppdragsutbildning med en stat eller myndighet, provins eller kommun eller motsvarande offentligt organ samt med offentligt erkända lärosäten i länder utanför EES-området. Avtal med erkända internationella organisationer som UNESCO, WTO m.fl. bör även kunna tecknas. Uppdragsutbildningen bör även kunna avse personer som inte är anställda hos uppdragsgivaren. När det gäller uppdragsutbildning för företag från länder utanför EES-området bör dock det endast avse personer som är anställda i företaget.

Uppdragsutbildningen skall kunna omfatta en kurs eller ett helt program.

Respektive lärosäte skall ha rätt att besluta om den kostnad som skall tas ut för uppdragsutbildningen. Principen om full kostnadstäckning skall gälla. Sådan uppdragsutbildning skall särredovisas i respektive lärosätes årsredovisning.

Högskoleverket bör få i uppdrag att följa utvecklingen av uppdragsverksamheten vid universitet och högskolor.

Skälen för förslaget: En mer generös inställning till universitetens och högskolornas möjligheter att teckna avtal om uppdragsutbildning är ett sätt att öka antalet utländska studenter

vid svenska lärosäten. Det leder även till fördjupade kontakter för svenskt samhälle och näringsliv med utländska företag, organisationer och myndigheter. Detta är på sikt viktigt för den ekonomiska utvecklingen i landet.

Nuvarande bestämmelser

Universitet och högskolor får bedriva uppdragsutbildning enligt bestämmelserna i förordning (1997:845) om uppdragsutbildning. Förordningen trädde i kraft den 1 januari 1998. Med uppdragsutbildning avses i förordningen utbildning som anordnas mot avgift för personer som uppdragsgivaren utser. Endast uppdragsutbildning som knyter an till sådan grundläggande högskoleutbildning som högskolan har examensrätt för får bedrivas som uppdragsutbildning. Den får inte bedrivas på sådant sätt att den får negativ inverkan på högskolans grundläggande högskoleutbildning. Uppdraget skall avse personalutbildning som är ägnad att få betydelse för deltagarns arbete åt uppdragsgivaren. Är uppdragsgivaren en statlig eller kommunal myndighet eller ett landsting får uppdraget även avse utbildningar som behövs av arbetsmarknadsskäl eller av biståndspolitiska skäl. Uppdragsgivare från länder inom EES-området likställs med svenska uppdragsgivare.

Om uppdragsgivaren är från ett land utanför EES-området får uppdragsutbildning endast bedrivas efter medgivande av regeringen.

Bestämmelserna om uppdragsutbildning gäller inte forskarutbildning.

Universitet och högskolor kan ge uppdragsutbildning som ger betyg, kursbevis och examensbevis enligt bestämmelserna för grundläggande högskoleutbildning om samma kvalitetskrav ställs. Även annan uppdragsutbildning får ges såsom skräddarsydda utbildningar, studiedagar, seminarier m.m.

Regeringens beslut om uppdragsutbildning för utländsk uppdragsgivare utanför EES-området

För att anordna uppdragsutbildning för uppdragsgivare utanför EES-området krävs sedan den 1 januari 1998 regeringens tillstånd. Från och med 1997 till och med september 2000 har regeringen fattat 5 beslut rörande uppdragsutbildning för utländsk uppdragstagare utanför EES-området.

Tre av besluten innebär att regeringen ger tillstånd för uppdragsutbildning. Samtliga tre besluten avser medgivande om att Uppsala universitet, Företagsekonomiska institutionen får ge personalutbildning för ett ryskt oljebolag i samarbete med Helsingfors universitet och Columbia university, New York.

Besluten om avslag på sig båda på att det inte är fråga om personalutbildning. Det är i ena fallet fråga om att ge en fullständig MBA-utbildning till kinesiska studenter via ett svenskt delvis universitetsägt företag. Det andra fallet avser en ge en MBA-utbildning till kinesiska studenter genom ett avtal med en kinesisk myndighet, Beijing Higher Education Centre for International Exchange.

Högskoleverkets utvärdering av uppdragsutbildning

Regeringen uppdrog åt Högskoleverket i augusti 1998 att utreda och analysera konsekvenserna och tillämpningen av förordningen om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor.

Högskoleverket konstaterar att uppdragsutbildningen ibland har inverkat negativt på den ordinarie utbildningen och att planeringen av uppdragsutbildningen inte har varit tillfredsställande. Nästan ingen högskola har någon sammanhållen organisation för sin uppdragsutbildning. Verket föreslår därför att det måste finnas en enhetlig hantering för uppdragsutbildning inom högskolan. Detta är även en viktig förutsättning för vad som föreslås i det följande beträffande uppdragsutbildning.

Ändring av förordningen om uppdragsutbildning

Det finns ett växande behov bland utländska myndigheter och universitet att kunna utbilda kommande generationer inom viktiga områden (ekonomi, administration, rättsskipning, miljö, IT med flera områden). Universitet och högskolor bör därför utan medgivande av regeringen få möjlighet att kunna sluta avtal om uppdragsutbildning med en stat eller myndighet, provins eller kommun eller motsvarande offentligt organ samt med offentligt erkända universitet i länder utanför EES-området. Uppdragsutbildningen bör även kunna avse personer som inte är anställda. Även när det gäller företag från länder utanför EES-

området bör universitet och högskolor kunna få bedriva uppdragsutbildning av personal utan regeringens medgivande.

Omfattning och inriktning samt intäkter och kostnader av sådan uppdragsutbildning skall redovisas i respektive lärosätes årsredovisning.

Det är i allas intresse att uppdragsutbildning inte har negativ inverkan på det "ordinarie" utbildningsuppdraget. Ett engagemang i uppdragsutbildning för inte påverka den ordinarie utbildningens uppläggning och kvalitet. Snarare kan resultatet bli att uppdragsverksamhet kan få en positiv inverkan på den ordinarie utbildningens kvalitet genom de tydliga krav som uppdragsgivare kan ställa. Högskoleverket bör ges ett särskilt uppdrag att följa utvecklingen när det gäller uppdragsutbildning vid högskolan.

4.13 Regler för visum samt arbets- och uppehållstillstånd

Förslag: Reglerna för uppehållstillstånd för studenter och doktorander utanför EES-området bör ändras så att det är möjligt för dem att arbeta under terminstid. Vidare bör det vara möjligt att efter examen kunna stanna kvar för att arbeta i Sverige.

Migrationsverket bör ges i uppdrag att i samarbete med universitet och högskolor utarbeta enkla och fungerande rutiner för ansökan om antagning till utbildning samtidigt som ansökan om uppehållstillstånd.

Skälen till förslaget: Nuvarande regler för uppehållstillstånd för studenter utanför EES-området tillåter dem inte att arbeta under terminstid. Det finns dock möjligheter till dispens om arbetet är av vikt för studierna. Ansökan om sådant särskilt tillstånd prövas efter yttrande av Arbetsförmedlingen.

När nuvarande regler infördes var motivet att inte gå förbi den reglerande invandringens principer. Ett annat skäl var att utländska studenter har en annan och mer krävande studiesituation än svenska studenter. Svenska studenter med studiemedel kommer i och med att de nya reglerna för studiemedel träder i kraft 2001 ha möjlighet att tjäna upp till och med 94 000 kronor per år utan att studiemedelsbeloppet påverkas. Studenter utanför EES-området bör ha samma möjligheter. Det kan även nämnas att reglerna för

arbetstillstånd i Storbritannien och Tyskland för närvarande är föremål för diskussion om förändringar. Möjligheter till arbete skulle sannolikt innebära ett något minskat behov av stipendiering eller motsvarande samtidigt som kontakterna med det svenska samhället vidgas.

Uppehållstillstånd för studier gäller endast så länge studierna varar och under förutsättningen att den sökande avser att lämna Sverige efter avslutade studier. Det finns flera exempel på hur välutbildade utländska medborgare har varit tvungna att lämna landet efter examen, trots erbjudande om utvecklings- och forskningsarbete vid svenska företag. Flera av dessa studenter har istället fått anställning i ett annat land. Intrycket av Sverige, som med nuvarande lagstiftning tvingar iväg den enskilde blir förmodligen inte heller så gott. Reglerna för uppehållstillstånd bör förändras i riktning mot att det skall vara möjligt för medborgare i länder utanför EES-området att få anställning efter avslutad examen utan att lämna Sverige.

Universitet och högskolor samt andra myndigheter har redovisat uppfattningar om att det anses som omständligt och trögt att ansöka om visum och uppehållstillstånd samt att få besked om beslut. *Invest in Sweden Agency* (ISA) skriver i verksamhetsrapporten för år 1999 att flera utländska företag upplever svårigheter i kontakterna med svenska myndigheter, däribland dåvarande Invandrarverket (nuvarande Migrationsverket). ISA efterlyser en mer serviceorienterad hantering.

Kontakter med Migrationsverket har givit vid handen att det finns en positiv inställning till att förändra rutinerna för ansökan om visum och uppehållstillstånd. Verket är berett att tillsammans med universitet och högskolor utarbeta fungerande och effektiva rutiner för samtidig ansökan till studier och för visum/uppehållstillstånd. Universitet och högskolor bör därför tillsammans med verket påbörja ett utvecklingsarbete beträffande detta. Utredningen bedömer att Sveriges universitets och högskoleförbund bör kunna företräda högskolesektorn i detta arbete.

Sverige bör också verka för att det skall bli lättare för studenter att få utresevisum från länder som kräver sådant.

4.14 Bostäder

Förslag: Bristen på bostäder, särskilt i storstadsområdena, bör lösas snarast. Utan tillräckligt antal studentbostäder kommer det vara svårt att rekrytera utländska studenter.

Motiv för förslaget: Bostadsbristen är på många håll är allvarlig, och i Stockholms- och Uppsala-regionen akut. Bristen på studentbostäder begränsar påtagligt möjligheterna att kunna rekrytera fler utländska studenter till svenska lärosäten och uppfattas av flera lärosäten vara det enskilt största hindret för att kunna öka antalet gäststudenter. Det får anses särskilt betänkligt att huvudstadens lärosäten inte skulle kunna öka rekryteringen av utländska studenter på grund av bostadsbrist. Å andra sidan har flera universitet och högskolor bostadsgaranti för sina studenter. Det gäller t.ex. Karlstads universitet och Mälardalens högskola.

Om alla utländska studenter på grundutbildningsnivå kunde garanteras en studentbostad, helst i studentkorridor med både svenska och utländska studenter i, så skulle detta utgöra ett starkt argument i marknadsföringen av svensk högre utbildning. Den nuvarande situationen gör det svårt att se hur flera av lärosätena skulle kunna ta emot fler gäststudenter även om intresset för att studera i Sverige skulle öka.

Utredningen är medveten om att bostadsfrågorna är kommunernas sak och att regeringen givit vissa bidrag till studentbostadsbyggande. Ytterligare åtgärder bör dock vidtas.

5 Kostnader, finansiering samt frågan om avgiftsbeläggning

5.1 Inledning

Förslag till åtgärder för att öka andelen utländska studenter vid svenska lärosäten har behandlats i kapitel 4. I detta avsnitt behandlas kostnader och synpunkter på finansiering samt ett alternativ till finansiering nämligen med avgifter. Avgiftsfrågan vad gäller andra länder behandlas i kapitel 2.

Utbildning har blivit en "handelsvara" och innebär för några av de rika industriländerna betydande exportinkomster. Inom Europa och EU är det framför allt Belgien, Nederländerna och Storbritannien som tar ut avgifter. Dessa täcker mer än väl kostnaderna för de studenter som kommer från länder utanför EES-området. Avgifterna utgör för de största universiteten till och med en inte oväsentlig inkomstkälla som till en del täcker bortfallet av offentliga medel.

Sverige är i övrigt omgivet av grannländer som huvudsakligen har fri utbildning för alla studenter oavsett ursprungsland. Det är endast danska universitet som tar ut avgifter för vissa magisterutbildningar. De nordiska länderna har inga planer på att införa avgifter för utländska studenter och inte heller någon uttalad eller samlad strategi för att öka antalet utländska studenter.

Tyskland som nu är mycket aktiv när det gäller att rekrytera utländska studenter har valt att bibehålla avgiftsfrihet oavsett studenternas ursprungsland. Tyska universitet får från federal nivå ett tillskott för att rekrytera utländska studenter och kombinerat med ett utbyggt stipendieprogram kommer tyska universitet med all sannolikhet att utgöra en nordeuropeisk konkurrent om studentströmmarna.

Dessa fakta bör beaktas vid överväganden om svenska universitet och högskolor skall ges möjlighet att ta ut avgifter av studenter som kommer från länder utanför EES-området.

Redan i dag finns det ett antal utländska studenter från dessa länder inom den ordinarie grundutbildningen. Det är dels studenter inom ramen för utbytesavtal och dels gäststudenter. Universitet och högskolor erhåller ersättning för dessa studenter på samma sätt som för svenska studenter, d.v.s. för helårsstudenter och helårsprestationer inom det takbelopp som Riksdagen beslutar för respektive lärosäte.

Inom forskarutbildningen är förhållandet detsamma. Utländska studenter antas i konkurrens med svenska studenter. Kostnaderna för utbildningen, handledningen och den forskning som doktoranderna medverkar i ersätts via det ordinarie anslaget till forskning och forskarutbildning eller från externa källor. Bidrag till doktorandernas till försörjning under studietiden kommer antingen från anslagen till forskning och forskarutbildning eller från externa källor. Många utländska doktorander är anställda som doktorander eller har utbildningsbidrag. Men det finns även exempel på utländska doktorander som enbart får stipendier.

Utredningen skall enligt direktiven utreda förutsättningarna för att avgiftsbelägga utbildning för studenter utanför EES-området. Förslagen skall rymmas inom befintliga ramar. Om förslagen har ytterligare kostnadskonsekvenser skall utredaren lämna förslag till finansiering.

Det totala antalet studenter på grundutbildnings- och forskarutbildningsnivå Sverige är idag ca 340 000 varav 13 000 är utländska medborgare (en del av dessa är bosatta i Sverige se kapitel 3).

Utredningen föreslår att antalet utländska studenter på grundutbildningsnivå utanför utbytesprogram – från länder utanför EES-området - skall öka med totalt 5 000 under en 5-årsperiod samt olika åtgärder för att detta skall bli möjligt Dessa har behandlats i kapitel 4.

Kostnaderna för åtgärderna har beräknats till att vid slutet av 5-års period uppgå till totalt 570 miljoner kronor. För fördelning på ändamål se avsnitt 5.5.

Till detta kommer att universitet och högskolor själva måste avsätta ytterligare resurser t.ex. för studievägledning, marknadsföring.

Avgörande för de totala kostnaderna för staten är om statmakterna kommer att tillåta avgifter.

Tre handlingslinjer

Utredningen vill presentera tre handlingslinjer. Dessa innebär för staten olika kostnadskonsekvenser.

- **Alternativ 1:** Avgiftsfriheten bibehålls och **inga särskilda för staten** tillkommande **kostnadskrävande åtgärder** vidtas för att öka antalet utländska studenter vid svenska universitet och högskolor. Enligt detta alternativ bör åtminstone den nationella strategin upprättas. Alternativet betyder att inga resurser tillförs för nya platser och att avgifter inte tillåts. Konsekvenserna är bl.a. att svenska studenter trängs undan. *Utredningen vill inte förorda detta alternativ.*
- **Alternativ 2:** Avgiftsfriheten bibehålls. För att inte tränga ut svenska studenter tillförs medel för nya utbildningsplatser vidare resurser för marknadsföringsåtgärder m.m. En utgångspunkt är att minst lika många utländska studenter som dagens även fortsättningsvis skall studera i Sverige.
- **Alternativ 3:** Avgifter får tas ut. Inga nya statliga medel behövs för nya platser. Resurser för marknadsföringsåtgärder m.m. tillförs. I framtiden bör det innebära inkomster för ett antal utländska studenter motsvarande dagens.

Beträffande handlingslinjerna 2 och 3 avstår utredningen från att ta ställning men har angivit för- och nackdelar med de bägge alternativen.

Export av utbildning är en väsentlig inkomst för många länder. Svensk högre utbildning håller en hög kvalitet och borde kunna vara intressant på den växande globala utbildningsmarknaden.

5.2 Inga kostnadskrävande åtgärder (alternativ 1)

Detta alternativ skulle kunna innebära att förslaget om en nationell strategi genomfördes men att i övrigt universitet och högskolor själva utan särskilda nationella åtgärder fortsätter sitt internationella arbete men åläggas att uppfylla vissa mål t.ex. att öka kurs/programutbud på engelska, att ta in fler studenter från vissa regioner utanför EES-området. Detta alternativ skulle inte vara kostnadskrävande för staten men innebära vissa negativa konsekvenser t.ex. att antalet tillgängliga platser för svenska studenter

skulle minska. Detta kan inte anses tillrädligt i en tid då statsmakterna har uttalat att hälften av en ungdomskull skall ha påbörjat högskolestudier före 25 års ålder. Att inte nu vidta särskilda åtgärder skulle dessutom sannolikt innebära att Sverige får svårt att hänga med i konkurrensen i en tid då andra länder runt omkring oss kraftsamlar för att rekrytera utländska studenter.

Som framgått av det föregående finns det idag omkring 13 000 utländska medborgare (se vidare kapitel 3) som deltar i högre utbildning inkl. forskarutbildning. Om inga ytterligare åtgärder för att rekrytera utländska studenter till svensk högre utbildning vidtas kommer förmodligen detta antal att ändå öka något under de närmaste åren. Det beror delvis på att invandrarnas andel av det totala antalet studenter inom högskolan kommer att öka. För en del ämnesområden är det omvittnat att utländska studenter utgör en viktig rekryteringsbas för forskarutbildningen. Med en arbetsmarknad som i allt större utsträckning framgångsrikt konkurrerar om nytexaminerade studenter från grundutbildningen kan antalet utländska doktorander sannolikt komma att öka under de närmaste åren. En sådan ökning medför inte ökade kostnader för staten. Samtidigt innebär det att Sveriges position inte kommer att förstärkas internationellt och att internationaliseringen vid landets lärosäten inte kommer att förändras nämnvärt. På sikt medför detta en försvagning av Sveriges internationella konkurrenskraft.

Utredningen vill inte förorda detta alternativ.

5.3 Bibehållande av avgiftsfria studier (alternativ 2)

Detta alternativ innebär att principen om utbildningens avgiftsfrihet ligger fast, men att antalet utländska studenter ökas utan att det inkräktar på svenska studenters möjlighet att få en plats i högskolan. Alternativet innebär ökade utgifter för utbildningsplatser m.m.

5.3.1 Inledning

Utbildning inom det offentliga utbildningsväsendet är avgiftsfri för studenten. Principen om avgiftsfri utbildning har en lång tradition i Sverige. Riksdagen beslutade 1957 med anledning av vad Regeringen anförde i proposition (prop. 1957:133, bet. SU 1957:156) att avskaffa alla kvarvarande avgifter vid universiteten m.fl.

läroanstalter. I det fall slopandet av dessa avgifter innebar ett inkomstbortfall för lärosätena erhöll dessa kompensationer. I budgetpropositionen för 1994/95 (prop. 1994/95:100, Bil. 9) uttalade regeringen att högskoleutbildning som anordnas och finansieras av staten även fortsättningsvis skall vara avgiftsfri. I enlighet med detta uttalande tillades i högskoleförordningen (1993:100) 1 kap 10 § att utbildningen vid högskolorna skall vara avgiftsfri för studenterna.

Av 3 § avgiftsförordningen (1992:191) framgår att en myndighet får ta ut avgifter för tjänster som den tillhandahåller bara om det följer av en lag eller förordning eller av ett särskilt beslut av regeringen. Universitet och högskolor har enligt förordningen om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor (1997:845) rätt att bedriva uppdragsutbildning som knyter an till grundläggande högskoleutbildning.

5.3.2 Förslag ang. grundläggande utbildning (enl. alt. 2)

Förslag: Den grundläggande högskoleutbildningen bör även fortsättningsvis vara avgiftsfri för studenter från länder utanför EES-området. Om antalet studenter från dessa länder skall öka bör universitet och högskolor tillföras extra resurser för 5 000 nya studenter under en femårsperiod.

Skälen för förslaget: Enligt 1 kap. 10 § högskoleförordningen (1993:100) är utbildningen vid högskolan avgiftsfri för studenterna oavsett varifrån de kommer och vilken utbildning som tas i anspråk. Det kan gälla kurser inom den grundläggande högskoleutbildningen, hela program eller forskarutbildningen. Avgiftsfriheten är dessutom obegränsad till omfånget. Den som har resurser till sin försörjning kan i princip läsa hur mycket som helst vid svenska universitet och högskolor. Detta gäller såväl svenska som utländska studenter.

Resurserna för grundläggande högskoleutbildning är begränsade. Universitet och högskolor får ersättning för ett högsta antal studenter inom grundutbildningen. Utbildning av studenter ovanför takbeloppet blir en kostnad för vilken ingen ersättning utgår. Tidigare kännetecknades den grundläggande högre utbildningen av en betydande "överproduktion". De helärsstudenter och helärsprestationer som inte ryms inom ett lärosätes

takbelopp kan sparas till kommande år och tas i anspråk om lärosätet inte har nått ända upp till takbeloppet. Situationen är för närvarande sådan att flera universitet och högskolor nu har anpassat sin grundläggande utbildning så att prestationerna ryms inom takbeloppet. Några har också svårt att nå ända upp till takbeloppet. Antagningen för höstterminen 2000 visar på att vissa utbildningar har svårt att få tillräckligt många studenter. Det finns "tomma platser". Andra utbildningar har långa köer av sökande. Vid antagningen ht 2000 till högskolan kunde 50 000 förstahögskolestudenter inte beredas plats.

Om utbildningen även i fortsättningen skall vara avgiftsfri även för studenter från länder utanför EES-området bör dimensioneringen av den grundläggande högskoleutbildningen ökas radikalt. Med hänvisning till det stora antal sökande som inte kan få studieplats är det inte möjligt att föreslå att ett ökat antal utländska studenter skall kunna antas inom ramen för nuvarande resurser till grundutbildningen. Det finns inte totalt en sådan överkapacitet att det är tänkbart. De platser som är tomma är dessutom förmodligen lokaliserade till "fel" lärosäte och utbildning.

Om antalet studenter från länder utanför EES-området skall öka kan detta inte ske inom ramen för den svenska högskolans ordinarie resurser. Högskolorna måste därför tillföras särskilda resurser för detta om inte avgifter skall tillåtas. Det är angeläget att satsningar på ökad rekrytering av utländska studenter inte inkräktar på svenska studenters möjligheter till att erhålla en plats i högskolan.

Om universitet och högskolor skall erhålla ersättning för ett ökat antal utländska studenter via anslaget till grundläggande högskoleutbildning bör nya resurser tillföras.

Som framgår av det föregående (kapitel 4) kan ett rimligt mål vara att antalet utländska studenter under de närmaste 5 åren ökar med 5 000 dvs. 1 000 studenter per år. Lågt räknat är den genomsnittliga ersättningen för en studieplats cirka 50 000 kr/år. Det innebär en kostnadsökning om totalt 250 miljoner kronor efter fem år dvs. 50 miljoner kronor per år.

De lärosäten som genom tillskott av resurser skulle vara intresserade ta emot fler utländska studenter föreslås under den årliga budgetdialogen anmäla detta hos Utbildningsdepartementet, som därefter föreslår fördelning av resurser i budgetpropositionen. Det bör inom takbeloppet reserveras ett utrymme för utbildning av utländska studenter.

Samtidigt bör som föreslagits i det föregående (kapitel 4) stipendiemöjligheterna ökas väsentligt så att studenter av alla kategorier kan studera vid svenska lärosäten. Förslag om omfattningen lämnas i avsnitt 5.5.

5.3.3 Förslag ang. forskarutbildning

Förslag: Forskarutbildningen bör även fortsättningsvis vara avgiftsfri för studenter från länder utanför EES-området. Vidare bör medel tillföras för internationella forskarskolor inom angelägna områden.

Skäl för förslaget: Av kapitel 3 framgår att det finns ett förhållandevis stort antal doktorander från länder utanför EES-området. Dessa doktorander har bedömts och antagits på samma grunder som svenska doktorander.

Ersättning till universitet och högskolor för dessa doktorander skiljer sig inte på något sätt från ersättningen till de svenska doktoranderna. Kostnader för utbildningen och finansieringen av doktorandernas stipendier/utbildningsbidrag eller doktorandanställningar kommer antingen via anslaget till forskning och forskarutbildning eller från externa finansiärer såsom forskningsråd eller stiftelser.

Vid kontakter med företrädare för universitet och högskolor har det framkommit att utländska doktorander är attraktiva inom flera områden där det är svårt att finna tillräckligt kvalificerade svenska blivande doktorander.

Nära nog samtliga svenska lärosäten har i de forskningsstrategier som tidigare inlämnats till Regeringen kraftigt understrukt det kommande stora generationsskiftet och behovet av att rekrytera ny personal och många har också utarbetat strategier för att kunna göra detta.

Forskarutbildning är inom vissa områden mer internationellt präglad och inriktad än grundläggande högskoleutbildning. Det kan sägas höra till den akademiska friheten och traditionen att studenter som har för avsikt att forska letar upp den lärare/forskare som uppfattas som den mest framstående inom området. På liknande sätt är det naturligt att forskare och lärare försöker rekrytera de mest begåvade och talangfulla studenterna. I själva verket kan det gynna Sverige och svensk forskning att ha en

så internationellt öppen och vidsynt rekrytering av doktorander som möjligt.

Av det skälet bör enskilda utländska medborgare från länder utanför EES-området även fortsättningsvis kunna antas till forskarutbildning på samma villkor som svenska medborgare. Vidare föreslår utredningen att medel tillförs för några internationella forskarskolor, inom särskilt angelägna områden som föreslagits i kapitel 4, som komplement till de forskarskolor som föreslagits i den forskningspolitiska propositionen.

Det är även av biståndsskäl angeläget att anta doktorander från Sveriges biståndsländer. Många av dessa länder saknar en väl utbyggd forskarutbildning. Studenter från dessa länder bör kunna beredas plats som svenska doktorander och till en viss del finansieras med stöd av de stipendier som står till buds för denna kategori. Det bör övervägas att öka dessa.

Om det är fråga om att utbilda en grupp personer fram till doktorsexamen på uppdrag av en inhemsk eller utländsk uppdragsgivare kommer frågan i en annan dag. Det är då fråga om en typ av uppdragsutbildning, som skall avgiftsbeläggas på samma villkor som annan uppdragsutbildning.

5.3.4 Slutsatser

Med detta alternativ skulle en lång svensk tradition bibehållas. Liksom i Tyskland skulle den fortsatt fria utbildningen kunna ingå i en svensk rekryteringsstrategi och vara en konkurrensfördel i förhållande till länder som tar ut avgifter. Det skulle också innebära att Sveriges ställning i förhållande till övriga nordiska länder inte rubbades. Vidare skulle meriterade utländska studenter som på grund av kostnaderna inte skulle kunna studera i andra länder även fortsättningsvis ges möjlighet till utbildning vid svenska lärosäten. De hittillsvarande erfarenheterna av denna kategori studenter är mycket goda. De är ofta synnerligen motiverade och avslutar sin utbildning i tid.

Detta alternativ innebär att svenska studenters möjlighet att få en plats i högskolan inte minskar eftersom resurser tillförs högskolan. Regeringens mål är som nämnts i det föregående att en viss andel av befolkningen skall kunna erbjudas en plats i högskolan.

Detta alternativ är således jämfört med avgiftsalternativet kostnadskrävande. Det innebär kostnader för nya studieplatser. Det innebär liksom för avgiftsalternativet kostnader för stipendier samt för de åtgärder i övrigt föreslås dvs. för marknadsföring, utveckling av kurser, gästlärare etc.

5.4 Införande av avgifter för enskilda studenter från länder utanför EES-området (alternativ 3)

Rätten att ta ut avgifter förutsätter en förordningsändring. Vidare att ett konkurrenskraftigt utbildningsutbud kan erbjudas samt en aktiv marknadsföring eftersom fler studenter skall rekryteras samtidigt som vi inför avgifter och våra närmaste grannländer kan erbjuda avgiftsfri utbildning.

Förslag: Högskoleförordningen bör ändras så att högskolorna får möjlighet och har skyldighet att ta ut avgift för högskoleutbildning av studenter och doktorander från länder utanför EES-området, som ej omfattas av utbytesavtal mellan universitet.

Lärosätet skall äga rätt att behålla ersättningen.

Lärosätenas möjligheter att ta ut avgifter samt vilka skyldigheter som detta innebär gentemot de studenter som betalar avgifter bör regleras i en särskild förordning. Studenternas rättigheter mot lärosätet bör även regleras.

Skälen för förslaget: I kapitel 4 har förslag framförts om förändring av förordningen om uppdragsutbildning. Detta förslag avser ersättning för sådana studenter utanför EES-området som inte omfattas av bilaterala eller multilaterala utbytesavtal.

Flera länder tar idag ut avgifter av utländska studenter. Storbritannien tar ut avgifter av såväl egna studenter som utländska studenter. Den senare kategorin betalar relativt stora avgifter. Australiska universitet ser avgifter från utländska studenter som en naturlig inkomstkälla liksom universiteten i USA. Även universitet och högskolor i Nederländerna tar ut.

Införandet av skyldigheten att ta ut avgifter skulle innebära att universitet och högskolor kan öka rekryteringen av studenter utanför EES-området utan kostnad för staten. Erfarenheter från bl.a. Nederländerna och Storbritannien visar att det finns en

mycket stor efterfrågan på högskoleutbildning trots avgifter. Införandet av avgifter i Sverige skulle troligen inte minska antalet utländska studenter om lärosätena kan erbjuda attraktiva konkurrenskraftiga utbildningar och goda studiemiljöer etc.

När det gäller forskarutbildningen bör det även vara möjligt att anta doktorander från länder utanför EES-området som betalar avgift för sin utbildning. Svensk forskarutbildning har ett gott rykte och är eftersökt av utländska studenter.

Universitet och högskolor måste själva avgöra hur många studenter som kan antas till olika utbildningar mot avgift. Dimensioneringen av den ordinarie, anslagsfinansierade utbildningen får inte minska. Lärosätena bör i årsredovisningen särskilt redovisa inkomsterna från avgiftsfinansierad utbildning, antalet studenter på olika kurser och program samt studenternas studieprestationer.

Olika hänsyn måste tas t.ex. att verksamheten inte går ut över kvaliteten i den "ordinarie" grundutbildningen, konsekvensen för lärarna och annan personal. Högskoleverket bör få i uppdrag att särskilt följa den avgiftsfinansierade utbildningen.

Den särskilda förordningen som skall reglera lärosätenas möjligheter att ta ut avgifter bör innehålla föreskrifter om ansökan, antagning samt reglera förhållandet mellan den enskilde betalande studenten och lärosätet. I övrigt bör högskoleförordningens bestämmelser vad avser utbildningen följas.

5.4.1 Avgifternas storlek

Bedömning: Varje lärosäte bör få besluta om vilka avgifter som skall tas ut för utbildning. Principen bör vara full kostnads-täckning. Hänsyn bör tas till avgiftsnivåer i andra länder.

Skälen för utredningens bedömning: Universitet och högskolor är självständiga myndigheter och kan självständigt fatta ekonomiska beslut. Därför bör var och en besluta om avgifternas storlek på olika utbildningar. En invändning mot en sådan ordning är att avgiften då kan komma att variera för en och samma utbildning vid olika lärosäten. Så är det redan nu när det gäller uppdragsutbildning. Utredningen ser inget hinder i detta bara principen om full kostnadstäckning gäller vid prissättningen. Avgiften kan tänkas variera t.ex. beroende på om utbildningen ges

på svenska eller engelska. Vid beräkningen av avgifternas storlek bör även kostnader för marknadsföring räknas in. Det är viktigt att de avgifter som tas ut av svenska lärosäten inte i alltför hög grad avviker från den internationella prissättningen. Detta torde emellertid regleras av sig självt. För höga avgifter ger få studenter och låga avgifter kan göra en del studenter misstänksamma beträffande utbildningens kvalitet.

5.4.2 Slutsatser

Allmänt kan sägas att många lärosäten i länder utanför EES:s området tar ut avgifter av svenska studenter och ser det som naturligt att studenterna betalar. Flera länder i Europa har infört avgifter för utländska studenter. De borde således inte upplevas som anmärkningsvärt om Sverige skulle införa avgifter. Samtidigt måste dock en rad åtgärder vidtas för att stimulera intresset för att studera i Sverige.

Fördelar

Uttagande av avgifter skulle innebära en i stort sett kostnadsneutral väg att öka antalet utländska studenter vid svenska universitet och högskolor. Intäkterna innebär resurser till respektive lärosäte för ett ökat utbildningsutbud. Vissa centrala resurser skulle inledningsvis behöva tillföras t.ex. för marknadsföring. Införandet av avgifter skulle sannolikt innebära en drivkraft för universitet och högskolor att öka sina ansträngningar för att öka rekryteringen av utländska studenter, utveckla nya kurser på engelska kanske också stimulera till ett ökat samarbete mellan lärosäten för att utveckla nya internationella utbildningar.

Andra länder tar ut avgifter av svenska studenter som har rätt att få låna av svenska staten till dessa. Det sammanlagda bidrags- och lånebeloppet för utlandsstuderande, år 1999 sammanlagt 27 000 studenter, uppgår till cirka 1,8 miljarder kr varav en del sannolikt aldrig kommer att återbetalas. Om svenska lärosäten skulle tillåtas ta ut avgifter skulle detta balanseras något.

Kostnaderna kommer att bli synliga. Vidare kan det faktum att studenter betalar för sig i andra länder för samma utbildningar innebära att man uppfattar det som man betalar för något som är bättre.

Det faktum att företrädare för universitet och högskolor genom Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) uttryckt att de önskar att får rätt att ta ut avgifter av utländska studenter måste ses som en fördel.

Nackdelar

Det kommer att öppna för en vidare diskussion om införande av avgifter. I ett land med den långa tradition vi har av avgiftsfrihet skulle det kanske vara problematiskt.

Att det i den svenska högskolan kommer att finnas två kategorier studenter i den "ordinarie" grundutbildningen (dvs. exkl. uppdragsutbildningen) – betalande och icke betalande – och studenternas farhågor att de som betalar avgifter kommer att framstå som attraktivare för lärosätena och att de kommer att få en bättre utbildning, de bästa lärarna etc. Det bör emellertid framhållas att lärosätena har ett utbildningsuppdrag som innebär att högskolan inte får åsidosätta det grundläggande utbildningsuppdrag som statsmakterna lagt fast. Vidare att utländska studenter skall/kommer att ingå i samma program/kurser som svenska studenter varför kvalitetsförbättringar kommer alla till del.

Det kan vidare uppstå konkurrensproblem eftersom våra närmaste grannar inte tar ut avgifter.

Utredningen har föreslagit att vissa regioner skall prioriteras t.ex. Östeuropa/Östersjöregionen och Balkan. Studenter från dessa länder kommer inte alltid att kunna betala avgifter vilket innebär att ett icke oväsentligt tillskott av stipendier måste finansieras. Flera av dessa studenter kommer att komma från ansökarländer till EU. Svenska studenter har rätt till avgiftsfria studier i den svenska högskolan då gäller den principen för alla EU-medborgare för studier i Sverige. Om förslaget om avgifter antas innebär det att flera länder först kommer att omfattas av ett system som inom en snar framtid kommer att behöva ändras. Att redan inledningsvis i samband med ett eventuellt införande av rätt att ta ut avgifter införa undantag vore problematiskt. Särskilt som man inte nu vet vilka länder som kommer att beviljas inträde i unionen och när.

5.5 Kostnader för olika åtgärder och handlingslinjer samt finansiering

I det föregående (kapitel 4) har olika förslag till åtgärder lämnats som innebär kostnadskonsekvenser (under 5 år) enligt följande

Marknadsföring (avsnitt 4.3)

Avser kostnader för extra marknadsföringsinsatser inledningsvis under femårsperioden. Medel skall kunna utgå till

- universitet och högskolor
- Svenska institutet i samarbete med universitet och högskolor

Totalt 50 miljoner kronor

Nya studieplatser (avsnitt 4.4)

Avser kostnader för 1000 nya studieplatser/år under fem år totalt 5000 nya platser à 50 000 kr/plats

Totalt 250 miljoner kronor

Stipendier (avsnitt 4.5)

Dessa bör införas oavsett fortsatt avgiftsfri utbildning eller införande av studieavgifter. Stipendier är en förutsättning för rekrytering av vissa utländska studenter och bör räknas som bistånd.

1. Enbart stipendier (som ovan) 32 miljoner kronor
2. Stipendier för uppehälle och studieavgifter 100 st/år á 7 200 kr/mån (9 mån) i fem år samt utbildningskostnader 50 000 kr/år. 57 miljoner kronor
3. Stärkande av SI:s stipendier för att täcka ev. avgifter. 20 miljoner kronor

Totalt max. 77 miljoner kronor

Internationella forskarskolor (avsnitt 4.6)

Två forskarskolor (fyra år) med 10 doktorander i varje
Avser kostnader för doktorandtjänster och kringkostnader

Totalt 56 miljoner kronor

Stöd till universitet och högskolor för att utveckla program/kurser på engelska (avsnitt 4.7)

Avser kostnader för utvecklingsinsatser inför femårsperioden

Totalt 17 miljoner kronor

Stärkande av svenska språket (avsnitt 4.11)

Avser kostnader för

- utbildning i svenska språket utomlands
för svensklektorat
för utbildning i svenska för studenter
- kurser i svenska för utländska studenter i Sverige

Totalt 20 miljoner kronor

Utländska gästlärare (avsnitt 4.10)

Avser kostnader för 20 gästlärares vistelser i Sverige (1 år)

Totalt kr 100 miljoner kronor

Kostnaderna för de olika handlingslinjerna har beräknats till följande (5 år)

Alternativ 1 Inga kostnadskrävande åtgärder

Alternativ 2 Avgiftsfrihet

nya platser	250 miljoner kronor
stipendier	32 miljoner kronor
särskilda åtgärder*	243 miljoner kronor
Sammanlagt	525 miljoner kronor

Alternativ 3 Avgifter

nya platser	000 kronor
stipendier	77 miljoner kronor
särskilda åtgärder*	243 miljoner kronor
Sammanlagt	320 miljoner kronor

**Särskilda åtgärder*

Marknadsföring	50 miljoner kronor
Forskarskolor	56 miljoner kronor
Utveckling av kurser på engelska	17 miljoner kronor
Stärkande av svenska språket	20 miljoner kronor
Utländska gästlärare	100 miljoner kronor

Konsekvenser av de olika alternativen har redovisats i det föregående (sid. 103 ff.)

Vid valet mellan alternativen 2 och 3 ställs en lång svensk utbildningspolitisk tradition – principen om avgiftsfrihet för den enskilda studenten – mot möjligheterna att tjäna pengar/hålla kostnader nere. Eftersom förslag till finansiering måste lämnas för förslag som innebär kostnadskonsekvenser kan avgiftsalternativet ses som ett förslag till finansiering av nya platser.

Många länder tar också ut avgifter för utländska studenter – dvs. våra svenska studenter betalar studieavgifter i andra länder samtidigt som studenter från dessa länder studerar gratis här. USA uppskattar att bruttoinkomsten av de utländska studenternas närvaro i USA uppgår till omkring 12 miljarder dollar. Även för

andra länder som Storbritannien och Australien är inkomster från utländska studenters närvaro betydande. Tyskland har valt fortsatt avgiftsfrihet.

Det är svårt att föreslå åtgärder för att öka antalet utländska studenter som inte innebär behov av nya resurser. På sikt kommer det självfallet att vara en fördel för Sverige om vi lyckas rekrytera fler utländska studenter men ekonomiska vinster och andra fördelar för landet av detta går lika självfallet inte att visa i ekonomiska termer idag eller de kommande budgetåren. Det gäller oavsett om alternativ 1 eller 2 väljs.

Förslaget innebär nya utgifter i första hand inom Utgiftsområde 16. Vidare föreslås vissa åtgärder som berör andra Utgiftsområden. Den finansiering som står till buds är närmast omprioriteringar inom universitet och högskolor, eller besparingar på ersättningsbeloppen, eller omprioriteringar inom Utgiftsområde 16 eller mellan utgiftsområdena. Det kan inte anses ingå i utredningens kompetens att föreslå sådana omprioriteringar.

Det finansieringsalternativ som återstår är införande av rätten att ta ut avgifter men detta måste då ställas mot ett politiskt ställningstagande om att överge principen om avgiftsfri utbildning.

Ekonomiska och ideologiska motiv har lett till en ökad marknadsorientering av högre utbildning. I detta har Världsbanken spelat en roll. Från att ha varit en nationell och offentlig angelägenhet är högre utbildning i världen idag präglad av blandfinansiering genom studieavgifter som den enskilde betalar och genom kommersiella, internationella och globala finansiärer. Några tendenser hänger ihop med detta: Platserna räcker inte till, minskade statliga anslag, allt färre har råd att studera vid lärosäten i vissa länder, samarbete med näringslivet för att bli attraktiv på arbetsmarknaden och för att garantera kvaliteten. Världsbankens pessimism när det gäller den offentliga sektorns förmåga att finansiera högre utbildning är mycket kontroversiell och vid Unescos världskonferens 1998 betonades därför i slutdeklarationen den offentliga sektorns fortsatt viktiga roll: "The funding of higher education requires both public and private resources. The role of the state remains essential in this regard."

Kommittédirektiv

Rekrytering av utländska studenter till
Sverige

Dir.
1999:100

Beslut vid regeringssammanträde den 16 december 1999.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppgift att utreda förutsättningarna för att öka antalet studerande från andra länder, särskilt utanför EES-området, vid Sveriges universitet och högskolor. Utredaren skall också utreda hur det informeras om svensk utbildning i dessa länder.

I uppdraget ingår att kartlägga den internationella utvecklingen i fråga om avgiftsfinansiering av utbildning samt i vilken omfattning och på vilka grunder andra länder tar ut avgifter av utländska studenter.

Dessutom skall frågan om att avgiftsbelägga utbildning för studenter från länder utanför EES-området utredas.

Bakgrund

Av budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1, utg.omr. 16 bet. 1999/2000:UbU1) framgår att regeringen avser att tillsätta en utredning för att utröna förutsättningarna för att öka andelen internationella studenter i Sverige samt för att utreda om avgifter bör tas ut för studenter från länder utanför EES-området.

Ett ökat internationellt samarbete är en förutsättning för att underlätta lösningar på globala problem. Universitet och högskolor har en central roll i detta sammanhang, både som

ägare och förmedlare av kunskap och kompetens och som centrum för värderingsdiskussioner. Ett verkligt utbyte av kunskap och människors erfarenheter bör ske mellan många olika typer av länder. I ett sådant utbyte är Sverige lika mycket mottagare som givare.

Högskolans internationella verksamhet har under de senaste 25 åren genomgått en kraftig expansion. Den mycket snabba ökningen av studerandeutbytet inom grundutbildningen har påskyndats dels genom förbättrade möjligheter till studiemedel vid utlandsstudier fr.o.m. år 1989, dels genom Sveriges deltagande i EU:s utbildningsprogram redan före inträdet i unionen. Studiemedelsreformen innebar bl.a. att svenska studenter fick möjlighet att erhålla studiemedel för studier utomlands av godtagbar standard. Universitet och högskolor utvecklade sina internationella sekretariat, en rad kurser och utbildningar började ges på engelska och former utvecklades för att värdera och tillgodoräkna utlandsstudier inom examen.

Den svenska högskolan har således ett omfattande internationellt samarbete på olika nivåer inom grundutbildning, forskarutbildning och forskning. Samarbetet sker såväl i organiserade former som genom informella kontakter och genom att enskilda studenter väljer att studera utanför det egna landet. Fortfarande är det emellertid fler svenska studenter som studerar vid utländska lärosäten än det är utländska studerande som studerar i Sverige. För att en internationell miljö skall kunna etableras vid svenska lärosäten erfordras att betydligt fler utländska studenter studerar där. Ett problem i sammanhanget kan vara det begränsade utbudet av kurser på andra språk än svenska.

Regeringen anser att det är önskvärt att öka andelen internationella studenter i Sverige från olika delar av världen. Detta gynnar förståelsen för andra kulturer och möjliggör långsiktiga kontakter och samarbeten.

Det finns ett växande behov av högre utbildning i världen. På den framväxande internationella utbildningsmarknaden är de engelskspråkiga länderna redan mycket aktiva. Detta har

föranlett andra länder, t.ex. Tyskland och Frankrike, att vidta särskilda åtgärder för en ökad internationell rekrytering. Frankrike har upprättat en särskild rekryteringsorganisation (EduFrance) och i Tyskland har rektorskonferensen engagerat sig i marknadsföringen utomlands av tyska universitet och högskolor.

Allt fler länder erbjuder på ett systematiskt sätt högre utbildning för studenter från Asien, Latinamerika och Afrika. Motiven för detta varierar. Det kan vara ett led i det egna landets biståndsverksamhet, ett sätt att på affärsmässiga grunder sälja utbildning eller ett försök att genom utbildning etablera nätverk i länder vars internationella betydelse är stor eller ökar.

Ett mer aktivt svenskt deltagande på en global utbildningsmarknad skulle leda till nya internationella nätverk och kontakter vilket i sin tur kan bidra till en egen kunskapsproduktion och till en ännu högre kvalitet inom utbildning och forskning.

Eftersom användningen av informationsteknik i undervisningen fått en allt större betydelse skulle samtidigt Sveriges ställning som ICT-nation kunna stärkas.

Allt fler universitet och högskolor, såväl i Sverige som i andra länder, erbjuder kurser och utbildningar på distans via Internet. Många av de utländska universiteten tar betalt för dessa kurser men den svenska högskolan saknar en sådan möjlighet. Detta minskar incitamenten och resurserna att utveckla distansutbildning.

Utbildning vid svenska universitet och högskolor är avgiftsfri, liksom i de övriga nordiska länderna och vissa andra länder i Europa. I länder som Australien, Kanada, Storbritannien och USA är utbildningar till stor del avgiftsbelagda, vilket ger större möjligheter till rekrytering av utländska studenter. Inom Europa finns också tendenser att införa avgifter. I Sverige är principen om en avgiftsfri högskoleutbildning för landets egna medborgare en viktig demokratifråga. När det däremot gäller gäststuderande från länder utanför EES-området finns det anledning att utreda en avgiftsbeläggning.

Uppdraget

Utredaren skall:

- . utreda i vilken omfattning och på vilket sätt som det informeras om svensk högre utbildning i andra länder samt lämna förslag till hur den verksamheten kan förstärkas,
- . utreda hur utländska gäststudenter uppfattar sin studietid i Sverige och vilka eventuella svårigheter och hinder de stöter på i sina studier och under sin vistelse samt lämna förslag på hur olika hinder, t.ex. språkhinder, kan reduceras,
- . lämna förslag till hur antalet utländska gäststudenter vid svenska universitet och högskolor kan öka, såväl avseende grundutbildning som forskarutbildning,
- . utreda i vilken omfattning andra länder tar ut avgifter av utländska gäststudenter eller planerar att göra det, och
- . lämna förslag till vilka förutsättningar som bör gälla för att avgiftsbelägga studier i Sverige samt föreslå avgiftssystem för gäststudenter från länder utanför EES-området samt vilka konsekvenser avgifter skulle få.

Förslagen får inte leda till konsekvenser som negativt påverkar högskolans uppgift att erbjuda avgiftsfri utbildning till studenter inom EU. Vidare får förslagen inte ha en negativ inverkan på Sveriges internationella eller nordiska utbildnings- och forskningssamarbete.

Utredarens förslag skall rymmas inom befintliga ramar. Om förslagen har ytterligare kostnadskonsekvenser skall utredaren lämna förslag till finansiering.

Uppdraget skall utföras efter samråd med berörda myndigheter och organisationer.

Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 2000.

(Utbildningsdepartementet)

Bilaga 2

Svenska myndigheter och organisationer som utredningen har haft överläggningar med

1. Centrala studiestödsnämnden
2. Distansutbildningsmyndigheten
3. Exportrådet
4. Höskoleverket
5. Industriförbundet
6. Migrationsverket
7. Sida
8. Svenska institutet
9. Sveriges Förenade Studentkårer
10. Sveriges Universitets- och högskoleförbund
11. Förvaltningscheferna och cheferna för de internationella sekretariaten vid universitet och högskolor
12. Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéer

Bilaga 3

Svenska Institutets Informationsmaterial

Svenska Institutet producerar ett basinformationsmaterial på engelska bestående av 5 broschyrer med allmän information om studier i Sverige och information om kurser/program på engelska och kurser i svenska språket. Urval och innehåll är avpassat för att motsvara den typ av information som vanligen efterfrågas och revideras varje eller vartannat år.

Utöver basinformationen producerar SI särskild information även på andra språk (t.ex. mässfoldrar). SI har också utgivit en broschyr tillsammans med Högskoleverket och medverkar till en nordisk broschyr utgiven av Nordiska ministerrådet

Årlig produktion av broschyrer, kataloger och faktablad
Distribuerad upplaga/år

- A Guide for Foreign Students – allmän information, examina, antagning m.m. Tryckt: ca 10 000 Pdf: ca 10 000
- A Student Handbook – for International Students and Researchers in Sweden – praktisk information inför studietiden i Sverige. Tryckt: ca
- Master's Level Programmes Taught in English. Tryckt: ca 6 000. Pdf: ca 7 000
- Courses in English at Swedish Universities & University Colleges. Tryckt ca 6 000. Pdf: ca 6 000
- Svenska i Sverige/Swedish in Sweden – kurser i svenska vid studieförbund, universitet och högskolor. Tryckt: ca 7 000 Pdf: ca 7 000
- Admission of Foreign Students (tvåsidigt faktablad)
- (Higher Education in Sweden, ingår i SI:s faktabladsserie om Sverige, även andra språk)

Bilaga 4

Litteraturlista

Bray, Mark, The shadow education system: private tutoring and its implications for planners. UNESCO International Institute for Educational Planning, Paris 1999.

Cunningham, Stuart m.fl., The Business of Boederless Education. Department of Education, Australia. Canberra 2000.

Callan, Hailary, Tih International Vision in Practice. A Decade of Evolution. *Higher Education in Europe*, XXV:1.

Chandler, Alice, Paying the Bill for Interbational Education. Programs, Partners and Possibilities at the Millenium. NAFSA, New York 1999.

Changing International Aid to Education. Global Patterns and national contexts. Ed. by Kenneth King and Lene Buchert. Paris 1999.

Forskning och förnyelse. Rgeringens proposition 2000/01:3. Stockholm 2000.

Framtid med Asien. Förslag till en svensk Asienstrategi. Utrikesdepartementet. DS 1998:61. Stockholm 1998.

Framtid med Asien. En svensk Asien-strategi inför 2000-talet. Regeringens skrivelse 1998/99:61. Stockholm 1999.

Gibbons, Michael, m.fl. The New Production of Knowledge. The dynamics of science and research in contemporary societies. Stockholm 1994.

The Globalization of Higher Education. Edited by Peter Scott, Buckingham 1998.

Greenaway, David & Haynes, Michelle, Funding Universities to Meet National and International Challenges. Nottingham 2000.

Huber, Max, G., Qualified in Germany – eine Initiative für das 21. Jahrhundert. Memorandum zur künftigen Rolle der Bundesrepublik Deutschland auf dem internationalen Bildungsmarkt. DAAD.Bonn 1999.

Internationalisation in European Non-University Higher Education. Ed. by Bernd Wächter. Bonn 1999.

Learning: The Treasure Within. Report to Unesco of the International Commission of Education for the Twenty-first Century. Unesco, Paris 1996.

Melin, Göran, Globalisering och internationalisering av vetenskapen. *Sociologisk forskning* 3/99.

Morey, Ann Intili, Changing Higher Education Curricula for a Global and Multicultural World. *Higher Education in Europe*, XXV:1.

Mousaviyan, Kalil, Intresset för utlandsstudier. En utvärdering på uppdrag av International Office vid Växjö universitet. Växjö 2000.

Mångfald i högskolan. Reflektioner och förslag om social och etnisk mångfald i högskolan. SOU 2000:47. Stockholm 2000.

National Policies for the Internationalisation of Higher Education in europe. Höskoleverkets skriftserie 1997:8 S. Stockholm 1997.

Quality and Internationalisation in Higher Education. OECD, IMHE. Paris 1999.

Stärkung der Internationalen Wettbewerbsfähigkeit des Studienstandorts Deutschland. Gemeinsame Erklärung von Bund und Ländern. *Bundesministerium für Bildung und Forschung.* Bonn 1999.

Sörlin, Sverker, De lärdas republik. Om vetenskapens internationella tendenser. Malmö 1994.

Utbildning och forskning för strategisk internationalisering. Höskoleverkets rapportserie 1998:16 R, Stockholm 1998.

Utbildningens internationalisering. Slutbetänkande från UKÄ:s internationaliseringsutredning. UKÄ-rapport nr. 21 1974. Stockholm 1974.

Utlandsstudier till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier.. Höskoleverkets skriftserie 1999:10 R. Stockholm 1999.

Utländsk studerande i Sverige. Betänkande av Gäststuderandekommittén. Ds U 1981:8. Stockholm 1981.